

OTROK IN KNJIGA 90

Pregled besedil, ki sodijo v zgodovinsko prozo ali pa imajo vsaj motivne drobce z zgodovinsko navezavo, kaže na pestrost književnih vrst z zgodovinskimi elementi. Zgodovino v zgodbah v najožjem pomenu prezentira realistična zgodovinska proza, s stališča mladinske književnosti pa je potrebno upoštevati tudi besedila, ki sodijo v iracionalno prozo ...

Dragica Haramija: *Zgodovina v zgodbah*

Mladinsko glasilo *Mladinski list* oziroma *Glas mladih* je postalo za drugo in nadaljnje generacije ameriških Slovencev eden izmed privilegiranih prostorov, kjer so si mladi lahko izoblikovali in potrjevali pozitiven odnos do jezika staršev in slovenske kulture, čeprav so postajali del ameriškega okolja, ki jim je ponujalo ameriško skupinsko identiteto.

Darja Mazi-Leskovar: *Slovenska mladinska proza v listu ameriških Slovencev*

Ilustracija iz nagrajene
avtorske slikanice
Huiqin Wang
*Ferdinand Avguštín
Hallerstein, Slovenec v
Prepovedanem mestu*
(Mladinska knjiga, 2014)

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV

*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

90

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številka na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Blanka Bošnjak, dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Maja Logar, dr. Tanja Mastnak, dr. Vanesa Matajč, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Meena G. Khorana, Lilia Ratcheva - Stratieva in Dubravka Zima

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana novembra 2014

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

RAZPRAVE – ČLANKI

Dragica Haramija

Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta

ZGODOVINA V ZGODBAH

V članku so predstavljena slovenska leposlovna dela, ki sodijo v zgodovinski prozni žanr. Večina obravnavanih literarnih del ima natančno podano letnico dogodka ali pa je čas dogajanja podan širše, npr. življenjsko obdobje znane zgodovinske osebe ali obdobje ali stoletje. V mladinski književnosti se kažejo štiri skupine besedil: realistična zgodovinska proza, ki ustreza vsem določilom žanra; realistična avanturističnozgodovinska proza, katere temeljni motiv je zgodovinsko preverljivo dejstvo, zgodba pa je po svojem bistvu pustolovska; fantastična pripoved (otrok potuje v času ali s pomočjo nekega predmeta ugleda preteklost); zgodovinska pripovedka.

The article presents Slovene fiction works, classified as historical prose genre. Most of these literary works give exact year of the event in question, although sometimes the timing is wider, spanning the life of a renowned historical person, a period or a century. There are four groups of texts in children's literature: realistic historic prose complying with all the definitions of the genre; realistic adventurous-historic prose, the principal motif of which is a historically verifiable fact, although the story itself is basically an adventurous one; fantastic tale (a child travelling in time or catching a glimpse of the past with the help of an object); historic tale.

Uvod

Miran Hladnik je v članku *Slovenski zgodovinski roman danes* utemeljil pet temeljnih značilnosti, ki določajo pripadnost literarnega besedila zgodovinskemu žanru, in sicer »umeščenost dogajanja v preteklost, ki avtorju ni mogla biti izkušnjsko dostopna, uporaba zgodovinopisnih dejstev, uporaba popularnih pripovednih motivov in postopkov, nacionalno predstavna in usmerjevalna vloga in pripravljenost za podrobnejšo žanrsko klasifikacijo« (Hladnik, http://lit.ijs.si/zgr_dons.html, pridobljeno 5. 4. 2014). Hladnik je značilnosti sicer navezal na dolgo prozo, namenjeno odraslim, a navedene temeljne lastnosti zgodovinskega žanra veljajo tudi za krajša besedila. Pregled slovenskih mladinskih besedil, ki tematsko sodijo v zgodovinsko prozo ali pa vsebujejo vsaj zgodovinske motive, kaže na pestrost književnih vrst z zgodovinskimi elementi.

Hladnik v monografiji *Slovenski zgodovinski roman* (2009: 28),¹ naslanjajoč se na Fleismana (1971), piše o razmerju med zgodovino in zgodovinskim leposlovjem, ki velja tudi za mladinsko prozo:

Razmerje med faktom in fikcijo, to je med zgodovino in zgodovinskim romanom, je eden najbolj trdoživih problemov zgodovinskega romana in je pomenljivo tudi za vpogled v razlike med evropskim in angleškim oziroma ameriškim dojemanjem sveta. Evropejci pri žanru poudarjamo elemente literarnosti, ki zgodovinski roman jasno uvrščajo na področje fikcije, s pragmatičnega angleškega in ameriškega vidika pa je zgodovinski roman v rivalskem odnosu z zgodovinopisjem, saj gre za dve obliki enega in istega stremeljenja.

Ob preučevanju mladinskih del, ki sodijo v žanr slovenske mladinske zgodovinske proze, se je pokazalo, da je literarna dela mogoče razdeliti v štiri precej homogene skupine:

- literarna dela, ki imajo zgodovinsko temo;
- besedila, ki se motivno navezujejo na zgodovinski dogodek ali lik, vendar tematsko sodijo v neki drugi žanr (najpogosteje avanturistični);
- fantastične pripovedi z zgodovinskimi motivi;
- zgodovinske povedke.

Dejstvo je, da je realistični zgodovinski roman tista književna vrsta, ki prezentira zgodovino v zgodbah v najožjem pomenu, a v mladinski književnosti s tega vidika nikakor niso zanemarljiva niti besedila, ki sodijo v fantastiko. Hladnik (2009: 31) poudarja: »Vprašanje dogovora je torej, ali definiramo zgodovinski roman kot poetično formo (torej na podlagi izrabe poetičnih sredstev) ali kot formo zgodovinopisnega diskurza (torej v razmerju do zgodovinskega fakta).« V mladinski književnosti ima večina literarnih del precej natančno podan zgodovinski čas (po Hladniku zgodovinopisni diskurz), v nekaterih zgodbah pa je dogajalni čas podan širše in bolj ohlapno (npr. po obdobju, stoletju ali času življenja nekega vladarja ipd.). Vsekakor gre v mladinski književnosti večinoma bolj za uporabo zgodovinskih motivov v drugih žanrih (zgodba se v nekem trenutku dotakne zgodovinskega dejstva), pri čemer prevladuje pustolovski žanr (in slovenska mladinska književnost v tem ni izjema).

2 Zgodovina v zgodbah

V članku so predstavljena izbrana mladinska dela slovenskih pripovednikov, ki tematsko ustrezajo žanru zgodovinske proze. Predstavljene so temeljne prozne književne vrste, v katerih se pojavlja zgodovinska tema ali motiv, v okviru posamezne književne vrste pa so dela razvrščena glede na zgodovinski čas, ki ga upovedujejo, in ne glede na njihov nastanek oz. na literarnozgodovinsko periodizacijo. Takšna predstavitev se zdi smiselna predvsem zaradi časa, ki je, kakor ugotavlja Hladnik (2009: 20), »osrednja kategorija zgodovinskega romana«, pri čemer teoretik opozarja tudi na različne koncepte dojemanja časa skozi zgodovino. Večina teoretikov se je v svojih študijah ukvarjala z zgodovinskim romanopisjem, a so temeljne prvi-

---

¹ Za študij in citiranje je bila uporabljena prenovljena, elektronska različica monografije, dostopna na <http://wffl.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/szr.pdf>, pridobljeno 3. 8. 2014.

ne zgodovinskega žanra podobne tudi v drugih književnih vrstah. V zgodovinsko prozo seveda niso vključena informativna besedila z zgodovinsko tematiko.²

Nadežda N. Starikova utrjuje tri tipe (slovenskega) zgodovinskega romana, in sicer zgodovinsko-biografski, zgodovinsko-filozofski ter zgodovinsko-socialni roman. Po tej delitvi bi večina obravnavanih del sodila v tretji tip, v katerem (Starikova 2003: 253) »je načelo socialne analize glavno orodje za razčlenitev družbenopolitičnih kolizij zgodovinske preteklosti.« Seveda pa tisto mladinsko leposlovje, v katerem je glavni literarni lik resnična zgodovinska osebnost, lahko v nekaterih primerih sodi v zgodovinsko-biografsko prozo, je pa potrebno opozoriti, da ta žanr v mladinski književnosti ni zelo pogost.

2.1 V zgodovinski žanr v najožjem pomenu sodijo realistična dela,³ v katerih je predstavljena (v našem primeru večinoma slovenska) zgodovina in je torej ključnega pomena v literarnem delu čas dogajanja. Silva Trdina (1961: 204) definira zgodovinski roman kot »prehod od subjektivnega domišljjskega slikanja k objektivni resničnosti /.../. Zgodovinski roman je lahko zasnovan na dva načina: ali prikazuje življenje izmišljenih oseb v neki določeni zgodovinski dobi ali pa niza okrog zgodovinskih oseb zgodovinsko neizpričane dogodke.«⁴ Ta dva modela realistične proze se kažeta tudi v slovenski mladinski književnosti.⁵ Sem sodijo naslednja dela:

- mlajša kamena doba (od 6000–2500 pr. n. št.): **Janez Jalen – Bobri**. Trilogija *Bobri* – vsaka knjiga ima svoj naslov, Bobri I: *Sam* (1942), Bobri II: *Rod* (1943) in Bobri III: *Vrh* (1943) – opisuje življenje v času 2000 let pred našim štejetem, torej čas (Medved 1982c: 197) »mlajše kamene dobe in začetek bakrene dobe, ko je pokrivalo ravnino južno od današnje Ljubljane veliko jezero med Ljubljano, Vrhniko in Igom.« Jalen je v romanu upošteval spoznanja arheologije o koliščarskih naselbinah ter poustvaril družbo, ki se je po načinu življenja zelo razlikovala od današnje. Zgodba (in naslov posameznega dela) se odvija okrog osrednjega lika, Ostrorogega Jelena. Pomembni motivi so: osamosvojitve (zgradi si svoje kolišče in začne nov rod), selitev na Dravsko polje, sprememba načina življenja iz lovsko-nabiralniške do poljedelske skupnosti. Omeniti velja

---

² Obstaja veliko, predvsem prevodnih, poljudnostrokovnih besedil, namenjenih otrokom in najstnikom, ki opisujejo življenje v različnih obdobjih naše civilizacije.

³ Potrebno je pojasnilo, da je termin realistična proza uporabljen v smislu mogočega oz. možnega, ne pa kot literarnozgodovinska kategorija.

⁴ Hladnik, Trdina in Starikova so v razpravah pisali o zgodovinskem žanru v povezavi z romanom ali vsaj daljšo prozo. Ponovno je potrebno opozoriti, da osnovna določila zgodovinskega žanra veljajo za vse prozne vrste tudi v mladinski književnosti.

⁵ Na tem mestu velja omeniti še delo Jožeta Rodeta *Argonavtki*, ki sodi v realistično avanturistično prozo, dogajalni čas pa je sodobnost (torej dela po navedenih kriterijih ne moremo prištevati k zgodovinski prozi), za osnovni motiv pa avtor uporabi mit o Argonavtih in iskanju zlatega runa. Skozi celotno delo je močno izpostavljena medbesedilna povezava. *Argonavtki* so zgodba o skupini ljubljanskih otrok, ki se jim ob poslušanju vodičke v mestnem muzeju utrne ideja, da bi šli po argonavtski poti. Svojo zamisel uresničijo, na poti pa se začnejo vrstiti zapleti, ki jih uspešno premagajo in prispejo do morja, kjer se konča argonavtska pot. Pripoved se v naslovu navezuje na starogrško mitološko izročilo o Argonavtih, ki so pod Jazonovim vodstvom z ladjo Argo odpluli na Kolhido ob Črnem morju iskat zlato runo, le-tega pa si je Jazon pridobil s pomočjo kolhidske princese Medeje.

tudi medbesedilno navezavo na mit o Argonavtih. Ljudje so bili pred štiri tisoč leti bolj povezani z naravo, predvsem pa so bili od nje odvisni. Jalen je opisal vsakdanje življenje, npr. lov, prehranjevalne navade, gradnjo domov, življenje v skupnosti, razmerja med ljudmi (hierarhija) ipd.

- Bizantinsko cesarstvo (čas vladavine Justinijana II, zadnjega bizantinskega cesarja iz Heraklijeve dinastije, 7. stoletje): **Fran Saleški Finžgar – *Pod svobodnim soncem***. V tem zgodovinskem romanu se prepletajo (Saksida1998: 34) »neizmerna ljubezen in strašni vojni prizori, spletke in zvestoba, junaki in brhka dekleta, divji barbari in maziljeni dvorjani, kri in mesečina, prašne ravnice in morske poti.« Roman, ki je izhajal v letih 1906–1907 v reviji *Dom in svet* v mesečnih nadaljevanjih, je bil v knjižni izdaji objavljen leta 1912. Gotovo je ob ideološki motivaciji, ki jo poudarja Finžgar, pomemben tudi (avanturističen) prikaz bojev z Bizancem, ki jih Iztok zaključuje kot zmagovalec. Zanimivo so prepletene tri osrednje teme: ozemeljski boji med Sloveni, Anti, Huni in Bizantinskim cesarstvom, ljubezenska zgodba med Iztokom in Ireno ter vpliv porajajočega se krščanstva. Iztoka v Carigradu (Konstantinopolu) zaradi spletk bizantinske cesarice Teodore zaprejo, vendar se reši in se nato skupaj z Anti maščuje Bizantincem ter jih porazi. V delu je omenjena tudi gradnja Hagije Sofije, ene najlepših zgradb na svetu. Konec zgodbe obeta Iztoku in njegovim mirno, srečno življenje na naših tleh.
- Karantanija (od 7. do 9. stoletja): **Dim Zupan – *Pantera Karnioli*** (2012). Zgodba je postavljena v čas kneževine Karniole s središčem v sedanjem Kranju (Carnium). Naslov literarnega dela pomeni ime junaka Borisa, ki ga imenujejo Pantera Karnioli, tj. črni panter. Ko je bil še majhen, so mu napadalci pobili družino in takrat se je odpravil po svetu. Po mnogo letih se vrača na svoj dom, spremljata ga Marisela in Asan, oditi pa nameravajo v Solnograd (Salzburg), kjer naj bi se ukvarjali z gostinstvom in trgovali s soljo. Dogajanje je zgoščeno na nekaj dni, ki jih preživijo najprej v Carniumu, na sotočju Kokre in Save, nato v Drvengradu (izmišljenem mestu nekje na poti proti Solnogradu). V tem utrujenem mestu prav takrat potekajo viteške igre in semenj, oboje pa je povezano s pobiranjem davkov Frankovske države. Nekaterim zgodovinskim dejstvom, npr. resnične osebe, kakor je omemba kneza Vojnomira Slovana, ali resnični kraji, ki jih poznamo še danes, je avtor dodal slovansko mitologijo, omenjeno pa je tudi prihajajoče krščanstvo. Junaška zgodba se srečno konča, kar je tudi eden od temeljnih strukturnih elementov avanturistične zgodovinske povesti.
- Turški vpadi (druga polovica 15. stoletja): **Rado Murnik – *Lepi janičar*** (1954). Delo je bilo najprej namenjeno odraslim. Pod naslovom *Hči grofa Blagaja* je izhajalo v *Ljubljanskem zvonu* med leti 1911 in 1913, nato ga je avtor skrajšal in priredil za mladino. Murnik je postavil dogajanje v Ljubljano in njeno okolico, in sicer med leti 1462 in 1472, ko so Turki mesto večkrat oblegali, a ga niso zavzeli. Drugi del zgodbe se dogaja v Bosni, kamor je prodana Alijana. Ugrabitelja jo postrizeta in oblečeta v deška oblačila in jo poimenujeta Omar. V ponovnem napadu na Ljubljano, kamor gre tudi Omar, se zgodba srečno izteče: Alijana je rešena, Turki pa premagani.
- Čas prve svetovne vojne, leto 1917, soška fronta: **Lucija in Damijan Stančič – *Anton!*** (2014). Realistična zgodba, zapisana kot dokumentarna pripoved o ilustratorjevem dedu Antonu Pavlihi (1898–1993), v besedi in sliki izrisuje življenje na soški fronti leta 1917, ko je bil devetnajstletni Anton vpoklican v

vojsko razpadajoče Avstro-Ogrske. Na fronti je prejel pismo s sporočilom, da mu je umrla mama. Sanjski privid njene pojave ter njeni klici ga ponoči zvabijo iz kaverne, ki jo prav takrat zadene granata. Vsi njegovi soborci so mrtvi, njega pa je rešil privid mrtve matere.

- Druga svetovna vojna: **Dušan Šarotar** – *Koncert za violino in orkester* (2007). V kratki zgodbi o holokavstu avtor izpostavi zgodovinsko dejstvo, da so okupatorji ponoči 26. aprila 1944 odvedli v taborišča štiristo soboških Judov, od katerih jih je vojno preživel samo šestindvajset. V ospredju zgodbe je usoda glasbeno nadarjenega judovskega dečka Izidorja Benjamina, ki je umrl v Auschwitzu. Šarotar je v zgodbi, ki jo pripoveduje skozi oči deklince Edine, opisal usodo svojega deda. Ta je sicer holokavst preživel, a je v taborišču izgubil ženo in sina.
- Čas ob koncu druge svetovne vojne, 1945: **Tone Partljič** – *Ali ste videli Kolomona Giderja?* (2006). Zgodba je umeščena v čas konca druge svetovne vojne, ko imajo vsi preživeli razlog za veselje in praznovanje, Kolomanovi, mama, sestra in Geza, pa pričakujejo, da se bo mož in oče vrnil s fronte. Bližina smrti je najbrž eden najmočnejših človeških občutkov, ki ga ne odrasli ne otrok nikoli ne pozabita. Kaj je bolj mučno: upanje, da je Koloman morda še živ, ali spoznanje, da ga nikoli ne bo nazaj? Konec vojne gotovo pomeni veselje in upanje, vendar se ne konča za vse ljudi srečno. Mali Geza Koloman nosi očetovo smrt v sebi vse življenje.

2.1.1 Tuja zgodovina, o kateri so pisali slovenski avtorji: konec 18. st. do leta 1813 (tj. letnica smrti indijanskega poglavarja Tecumseha): **Mimi Malenšek** – *Tecumseh* (1959). Avtorica je književno delo podnaslovila kot indijansko kroniko. Opisuje zadnje boje severnoameriških Indijancev za lastno zemljo. Kljub temu da poskuša Tecumseh združiti plemena, ki propadajo zaradi pijančevanja in prodaje zemlje belcem, indijanska vojska ni dovolj močna in zgubi bitko z generalom Williamom Henryjem Harrisonom (poznejšim devetim predsednikom ZDA), v kateri umre tudi Tecumseh.

2.1.2 Zgodovinska proza sedanjosti: dela, ki ne izpolnjujejo pogoja, da je od opisanega dogodka preteklo najmanj šestdeset let,⁶ vse druge temeljne značilnosti zgodovinskega žanra pa imajo. Avtorji obravnavanih del v dogajanje niso bili neposredno vpleteni oz. ne gre za opis avtobiografskih izkušenj. V večini primerov gre za vojne povesti. Tovrstno prozo Hladnik (<http://wff1.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/szr.pdf>, str. 9) obravnava kot podzvrst časovnega romana, imenovanega tudi zgodovinski roman sedanjosti (ki pa jih je avtor v monografiji izločil iz obravnave). Gledano s stališča današnjega časa (in s perspektive otroka kot bralca) gre za časovno distanco, ki jo dojemamo kot zgodovinsko, kar je bil razlog odločitve za obravnavo tega tipa.

- Leta 1928: **France Bevk** – *Črni bratje* (1952). Dijaška organizacija Črni bratje je delovala v Gorici leta 1928, delovanje je spodbudil fašistični zažig Narodnega doma v Trstu in drugo protislovensko delovanje fašistov v Italiji. V povesti

---

⁶ Roman Walterja Scotta *Waverly* (1814) teoretiki jemljejo kot prototipsko besedilo za odmik v preteklost od trenutka, ko pisatelj ustvarja delo (več o tem npr. Hladnik <http://wff1.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/szr.pdf>, str. 25).

avtor opisuje boj tržaških dijakov, ki spodbujajo k odporu vseh Slovencev (npr. izobesijo slovensko zastavo, trosijo in lepijo letake s protifašistično vsebino), njihovo delovanje pa je že od vsega začetka sumljivo karabinjerju Pappagallu. Ob zajetju jih ta muči (ne dobijo hrane in pijače, vsi so tudi pretepeni), Nejče, največji plašljivec, vse izda, a karabinjer še vedno ni zadovoljen in želi iz njih izsiliti priznanje, po čigavem navodilu so delali. Takšnega priznanja ne dobi, saj jih ni nihče pripravljal na podtalno delovanje. Eden od Črnih bratov, Jerko, umre za posledicami mučenja, po njegovi smrti druge izpustijo. Pavlek zaradi očeta prebegne čez mejo, ker v njem ne najde opore. V rodno vas se kot partizan vrne šele v času druge svetovne vojne.⁷

- Druga svetovna vojna: **Josip Ribičič – *Rdeča pest*** (1955). Povest je postavljena na Goriško, kjer štirje dečki pod Petrovim vodstvom po svojih močeh pomagajo partizanom. Peter sumi sestro Maro, da bo Delmontu izdala pomembne podatke, a zaradi njune zavednosti in pomoči partizanom fašisti požgejo njihovo domačijo. V sklepnem delu je partizanska pesem, ki jo zaslišita, slutnja konca vojne.
- 1943–1945: **France Bevk – *Učiteljica Breda*** (1963). Po kapitulaciji Italije in ko partizani osvobodijo ozemlje, ustanavljajo partizanske šole. Ob pomanjkanju osnovnih življenjskih potrebščin in slovenskih knjig pomeni šola v Orešju, kjer poučuje Breda, upanje na boljšo prihodnost. Breda mora zbežati pred Nemci, nato zboli, a konec povesti je optimističen.
- Druga svetovna vojna: **Miriam Steiner – *Vojak z zlatimi gumbi*** (1964). Povest opisuje doživljanje šestletne deklice v koncentracijskem taborišču, naslovni vojak pa predstavlja posebljeno zlo. Deklica ne razume, kaj se dogaja z njo in okrog nje, kot vsi drugi poskuša le preživeti. Avtorica je pred tem delom objavila kratko zgodbo *Spomini* (1953), avtobiografsko črtico o deportaciji v taborišče, katere temeljne poteze je uporabila tudi v povesti *Vojak z zlatimi gumbi*.
- Druga svetovna vojna in takoj po vojni: **Leopold Suhodolčan – *Skriti dnevnik*** (1961). Po očetovi smrti se Mirt in mama preselita iz Ljubljane na Poljano. V bližnjem rudniku na Lešah naj bi bil še zmeraj skrit očetov dnevnik. Mirt se odloči, da ga bo poiskal. Ker je očetov dnevnik dragocen dokument o času druge svetovne vojne, ga Mirt podari muzeju.
- Neposredno po drugi svetovni vojni: **Anton Ingolič – *Deček z dvema imenoma*** (1955). Povest odpira in osvetljuje perečo temo med vojno ukradenih slovenskih otrok, ki so jih okupatorji dodelili nemškim in avstrijskim družinam. Že k prvi izdaji povesti je Ingolič (1976: 119) pripisal: »Da sem se lotil te snovi, je pripisati tudi dejstvu, da sem videl v Srbiji med vojno nešteto otrok brez staršev ... Neposredni vzvod za povest *Deček z dvema imenoma* pa je bil lanskoletni boj malega Zagožna. V času procesa in neposredno po njem sem se še posebno posvetil temu problemu ter se lotil snovi, ki je bila živa v meni in je že dolgo terjala umetniško obdelavo.« Glavni lik je deček Janko, ki mu v družini Groth

---

⁷ Bevk (1981: 138) je k *Črnim bratom* zapisal: »Da, res se je zgodilo. Več kot dvajset let je od tega, ko sem videl tiste letake na črtanem papirju z Aškerčevimi verzi. /.../ Poznal sem nekatere izmed njih. Ne takrat, ko so bili skoraj še otroci, temveč pozneje, ko so bili že fantje ali celo možje. Enega sem spoznal v ječi, drugega v internaciji, tretjega v partizanih. Radi so se spominjali tistih dni. Ostali so zvesti svojim sanjam in so jih pomagali uresničevati s puško v rokah.«

nadenejo ime Kurt. Ko mu Hilda, ki je v njegovi nemški družini njegova sestrična, razkrije, da Grothova nista njegova prava starša, deček začne iskati svojo identiteto. Vrne se k svoji biološki materi, s katero se morata na novo spoznavati, ponovno se mora naučiti tudi slovenščino. Klub mnogim težavam, dvomom in stiskam, s katerimi se sooča Kurt oziroma Janko, je konec vendarle optimističen.

- 1969–1980, čas socializma: **Janja Vidmar – Pink** (2008). Delo sodi med generacijske romane oz. zgodovinske romane sedanjosti.⁸ V njem so opisani pomembni dogodki: zgodovinski (ti so povezani s Titom, Jugoslavijo, socializmom) in osebni (Jančina odraščanje, težave s sprejemanjem lastnega telesa, iskanje smisla in postavljanje ciljev), oboji pa so med seboj prepleteni. Jančina izkušnja je umeščena v čas ob koncu socializma pred razpadom Jugoslavije, zgodovinski okvir je podan zelo natančno: zgodba se začne dan pred Jančinim sprejetjem v Zvezo pionirjev Jugoslavije (29. 11. 1969) in se konča na dan Titove smrti (4. 5. 1980).

2.1.3 Biografska proza je v mladinski književnosti manj produktiven žanr, kot je v prozi za odrasle. S stališča biografskega tipa zgodovinskega žanra je zanimiva zbirka *Znameniti Slovenci*, ki izhaja v slikaniški obliki in predstavlja pomembne Slovence hkrati na dva načina: na lihih straneh je poljudnostrokovna biografija, na sodih straneh pa literarna zgodba, ki se tematsko navezuje na življenjepisa, a v njej nastopajo sodobni otroci. Izjemi sta le zgodbi Toneta Partljiča, ki tudi v literarnem delu opisujeta izbrani osebi (Maister, Cankar). V vseh knjigah sta grafični podobi življenjepisa in zgodbe različni, tako bralec lažje sledi posameznemu delu besedila.

- 1508–1586, Primož Trubar: **Saša Pergar – Knjiga, Piskrc in Marela** (2008). V biografski zgodbi so povzeta temeljna dejstva iz Trubarjevega življenja, posebej je omenjeno tiskanje prvih dveh slovenskih knjig, *Katekizma* (1550) in njegovega dodatka *Abecednika*. Literarna zgodba se dogaja v sodobnosti in pripoveduje o Slikanici, ki jo je deklica pustila na plaži, kjer se spoprijatelji z zelenim Piskrcem in pisano Marelo, nato pa vsak od njih dobi nov dom: prvi pri otrocih iz vrteca, druga pri dojenčku in knjiga pravljic pri dečku, ki jo je zelo rad bral.
- 1800–1862, Anton Martin Slomšek: **Maja Furman – Učilnica pod orehi** (2012). Biografija podaja opis Slomškovega šolanja in službovanja, omenjeno je njegovo prijateljstvo s Prešernom, predvsem pa je poudarjena njegova skrb za slovenščino. Slomšek je pisal leposlovje in priročnike za otroke v maternem jeziku, ustanovil je Mohorjevo založbo v Celovcu. Ko je postal škof, je sedež škofije prenesel v Maribor. Leposlovna zgodba je postavljena v čas sv. Miklavža, ko dobi Tine od babice in dedka za darilo orehe in sadje. Sošolci se iz njegovega skromnega darila norčujejo. Dedek vnuku razloži, da je bistvo darila skrito v namenu in ne v njegovi vrednosti, s čimer se Tine strinja.
- 19. stoletje in začetek 20. stoletja, Ipavci: **Zvezdana Majhen – Hiša glasbe** (2010). Biografija navaja rod Ipavcev, od Franca do njegovih sinov (Alojza, Benjamina in Gustava), ki so bili sicer zdravniki, a so se posvečali tudi glasbi.

---

⁸ Miran Hladnik (2009: 9, 33) utemeljuje generacijski ali zgodovinski roman sedanjosti kot eno izmed oblik časovnega romana. *Pink* v ožjem pomenu seveda ni zgodovinski roman, se pa navezuje na dejanske zgodovinske dogodke.

Navedena so tudi njihova najpomembnejša dela. Njihovo delo je nadaljeval Josip, Gustavov sin. Ipavci sodijo med najpogosteje izvajane slovenske skladatelje. Literarna zgodba predstavlja sodobno glasbeno družino, ki se preseli na Beethovnovno ulico 9 (simpatična medbesedilnost), kjer jih stanovalci ne sprejmejo z navdušenjem, saj domnevajo, da ne bodo imeli miru. Kmalu se navadijo na njihovo glasbo, kar se še posebej pokaže, ko gre družina na dopust. Stanovalci in njihovi hišni ljubljenci pričakajo družino v *hiši glasbe*. Dodan je slovarček manj znanih glasbenih izrazov. Besedilo je mestoma oblikovano kot notni zapis.

- 1876–1939, Rudolf Maister: **Tone Partljič – Deklica in general** (2011). Biografska zgodba podaja precej natančen Maistrov življenjepis, s poudarkom na letu 1918, ko je general prevzel vojaško oblast v Mariboru, ustanovil Slovensko vojsko ter s svojimi borci ubranil severno mejo. Imel je bogato knjižnico, ki je danes v lasti Univerzitetne knjižnice Maribor, na Zavrhu v Slovenskih goricah pa so domačini uredili spominsko sobo, vsako leto pripravijo tudi prireditve v njegov spomin. Rudolf Maister je bil tudi pesnik. Danes priljubljeno uglasbeno pesem *Završki fantje* je napisal za takrat desetletno Katrco (Katarino Lešnik), njena resnična zgodba o poznanstvu z generalom je zapisana v literarnem delu slikanice. Partljič je dodal še poglavje, naslovil ga je *Za konec*, v katerem je izrazil osebno spoštovanje do generala Maistra in njegovih borcev.
- 1876–1918, Ivan Cankar: **Tone Partljič – O Ivanu in Ani** (2013). Biografski del slikanice vsebuje podatke o Ivanu Cankarju, v besedilu najdemo tudi odlomek iz Cankarjevega pisma Ani Lušinovi, odlomek iz njenega pisma pisatelju ter odlomke pesmi, ki jih je Cankar posvetil njej. V leposlovnem delu je Partljič zelo lirično opisal Ivanovo in Anino ljubezen ter njuno nikoli izpolnjeno hrepenenje po skupnem življenju. Njuno večno ljubezen simbolizira tudi mavrica, ki je naredila lok nad Ivanovim in Aninim grobom, podobno kot mavrica, ki je povezala grobova nesojenih ljubimcev v literarnem delu, ki ga pisatelj Klemen prevaja.
- konec 19. stoletja in prva polovica 20. stoletja, Edvard in Josip Rusjan: **Nataša Konc Lorenzutti – Poleti letim** (2011). Na kratko sta predstavljena življenjepisa bratov Rusjan, njuno sestavljanje letala Eda 1 ter prvi polet na Slovenskem (25. 11. 1909), nato Edvardova smrt (ponesrečil se je na mitingu v Beogradu leta 1911). Literarno zgodbo pripoveduje prvoosebni pripovedovalec, deček Nace, ki z bratom Tinetom, po zgledu bratov Rusjan, ustvari krila, nato se dečka spuščata s krili po bregu. Zvečer z očetom pečejo krompir in takrat Nace ve, da marsikaj zbudi pozitivne občutke: letenje, druženje s prijatelji, ljubezen v družini.

2.2 Slovenska zgodovina kot izhodišče besedila (temeljni motiv), vendar sodijo literarna dela primarno v pustolovski (avanturistični) žanr, gre torej za izrazit žanrski sinkretizem. Tovrstna dela so realistična, dogajalni čas je sodobnost, glavni literarni liki, otroci, pa najdejo neko reč iz daljne ali bližnje preteklosti, ki sproži umestitev zgodovinskega motiva v sicer avanturistično zgodbo:

- 15. stoletje: **Ivan Sivec – Krokari viteza Erazma** (1997); gre za odkrivanje zaklada v Predjamskem gradu (dragocene čajne skodelice, ki so pripadale vitezu Erazmu).

- 17. stoletje: **Anton Ingolič – *Potopljena galeja*** (1973); v avanturistični pripovedi, ki je krajevno umeščena v Pakoštane in na Kornate, otroci odkrijejo potopljeno beneško ladjo iz 17. stoletja, celotna zgodba pa se odvija v sedanosti. Poudarjen je pomen kulturne dediščine.
- 1809–1813, čas Ilirskih provinc, Francozi na naših tleh: **Ivan Sivec – *Pozabljeni zaklad*** (1987); gre za avanturistično pripoved, ki se tematsko povezuje s preteklostjo, saj opisuje iskanje železne blagajne, polne francoskih zlatnikov. Otroci, ki razvozljajo navodilo, le-to je zapisano v Vodnikovih *Kuharskih bukvah*, zaklad tudi najdejo.
- 19. stoletje: **Ivan Sivec – *Gusarji na obzorju*** (1991); pripoved o gusarjih z otoka Visa je vpletena v dogajanje okrog osrednjega lika Krištofa in njegove ljubezni do Anke z Brača. Avtor ob vsakdanjih zapletih v sodobnosti slika ozadje preteklega življenja na hrvaških otokih v južnem Jadranu.
- Druga svetovna vojna: **Ivan Sivec – *Kapitanov ključ*** (2004) je detektivska zgodba, v katero so vpleteni resnični podatki o potopljeni vojaški (pred drugo svetovno vojno pa največji čezoceanski italijanski potniški) ladji Rex v Koprskem zalivu.

2.2.1 Tuja zgodovina, o kateri so pisali slovenski avtorji: konec 19. stoletja: **Ivan Sivec – *Prekletstvo zlata: po sledih najbogatejšega slovenskega zlatokopa*** (2006). Zgodba se dogaja na Aljaski, avtor pa je v avanturistično pripoved vnesel resničen lik slovenskega zlatokopa in realistične opise življenjskih razmer, ki so vladale v času zlate mrzlice.

2.3. Fantastične pripovedi, ki motivno-tematsko črpajo realne podatke iz zgodovine. Tovrstne zgodbe delimo v dve veliki skupini: v prvi realni otroci v nekem trenutku vstopijo v fantastični svet (v obravnavanih primerih gre za časovni in ne krajevni preskok); v drugi realni otroci ostanejo v realnem svetu, s pomočjo nekega pomagala pa ugledajo preteklost.

2.3.1 Fantastične pripovedi, v katerih potujejo sodobni otroci v času nazaj, da prispejo v neko zgodovinsko obdobje (ta del zgodbe vsebuje resnične zgodovinske in geografske podatke).

Meja med realnim in fantastičnim svetom je natančno določljiva, realni liki, otroci, se zavedajo izjemnih okoliščin, v katerih so se znašli v nekem drugem času. Večinoma v preteklosti srečujejo pomembne zgodovinske osebe, opisano pa je tudi običajno povprečno življenje v nekem obdobju ter zgodovinsko preverljivi dogodki v njem.

V vseh treh obravnavanih delih Bogdana Novaka sta glavna lika sodobna otroka, ki s pomočjo prstana potujeta v zgodovino in se po pustolovščini vrmeta v sodobnost (tukaj in zdaj). Tudi v delu Bine Štampe Žmavc je prehod v preteklost definiran, to je računalniška tipkovnica, skozi katero najstnika pristaneta v srednjem veku. Drugačna je struktura, ki jo najdemo v delu Eveline Umek *Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci* ter zbirka petih del Kamenčki zgodovine Nika Kupperja. V teh delih sodobni otroci ves čas ostajajo v realnem svetu sedanosti, element domišljjskega prehoda v preteklost je pri Evelini Umek monokel, ki ga Alenki in Igorju posodi baron Žiga Zois, v Kupperjevi seriji pa deček Samo gleda v preteklost skozi sanje, element prehoda je gugalni konj Pegaz

s posebnim zrcalcem časa okrog vratu. Avtor je v vsako od zgodb vpletel tudi mitološko zgodbo, v prvi nastopa modra žena, v drugi bela žena (devica Marija), v tretji tiskarski škrat, v četrti črni velikan, v zadnji beli medved, v katerega je spremenjen zadnji karantanski mag. Tudi v Ingoličevem delu oživijo nežive stvari (igračice), v delu Neli Kodrič Filipič gre za pripoved, ki se hkrati dogaja v realnem (sodobnem) in irealnem (preteklem) času. Motivacija zadnjih dveh navedenih del je realistična, meja med realnim in fantastičnim svetom je jasna, sodobni otrok ne stopa fizično v irealni svet (ni torej prehoda iz enega sveta v drugega in nazaj), književni prostor je realen.

- 628–658: **Niko Kupper** – *Kralj Samo* (2008). Deček Samo, ki ima enako ime kot kralj Karantanije, s pomočjo magičnih besed v Pegazovem zrcalu časa uzre (ali pa sanja) dogajanje v letu 630, ko trije kraljevi sinovi rešujejo ugrabljene deklice in s svojo slogo premagajo velikana.
- Druga polovica 8. stoletja: **Niko Kupper** – *Modest Gosposvetski* (2009). Tretja knjiga iz zbirke uvodoma pojasni zgodovino Karantanije od kralja Sama do Hotimirja. 31. marca se Samo, dedek in babica odpravijo na izlet na Gosposvetško polje, ogledajo si ostanke Krnskega gradu, kjer je bil sedež Karantanije, in cerkev Gospe svete. Dedek, ki je upokojeni zgodovinar, Samu razloži, da je bil Krnski grad do 11. stoletja središče Koroške, hkrati pa pove, da so prišli v cerkev ravno na god sv. Modesta, misonarskega škofa, ki je prišel na Hotimirjevo povabilo v Karantanijo, kjer je dal postaviti nekaj cerkva ter pokristjanjeval Karantance. Zvečer Samo v zrcalu časa ugleda leto 753, ob Modestu in knezu Hotimirju pa je še knezov nečak Gojmir, ki je menda rešil Cvilovec (Celovec) pred večno meglo: kraj naj bi bil zaklet, ker so Karantanci porušili prvotno cerkev, na katere mestu danes stoji cerkev Gospe svete na Gosposvetškem polju.
- 763–770: **Niko Kupper** – *Zgodba o čarobni prisegi: knežji kamen* (2012), v časovno zgoščeno pripoved je vpleten tudi podatek o izbiri karantanskih knezov do vključno 15. stoletja. Samo in dedek si ogledata Dvorano grbov v Deželni hiši v Celovcu, kjer zdaj stoji tudi knežji kamen. Zvečer se z zrcalom časa vrne v 8. stoletje, v čas škofa Modesta in kneza Hotimirja, nato uzre dele ustoličevanja knezov, ki je vedno potekalo v slovenskem jeziku, izbranec pa je moral imeti štiri pomembne lastnosti dobrega vladarja: moral je skrbeti za ljudi, ki jim je vladal, imeti je moral pravo vero, pravično soditi in biti svoboden.
- Druga polovica 8. stoletja, pokristjanjevanje Slovencev: **Bogdan Novak** – *Zvon želja* (1998); avtor obravnava zgodovino Blejskega gradu in cerkve na otoku z zvonom želja. Otroka in strokovnjak za raziskovanje slovenskih gradov se s pomočjo čarobnega jantarja vrnejo v čas, ko sta živela Črtomir in Bogomila iz Prešernovega *Krsta pri Savici*.
- 10. stoletje: **Niko Kupper** – *Skriti zaklad: Brižinski spomeniki* (2009). Dedek razloži Samu vse o prvih zapisih v slovenščini, tudi to, da rokopis hrani knjižnica v Münchnu. Zvečer se zrcalo časa ustavi v letu 974, deček v zrcalu ugleda zgodbo škofa Abrahama, ki je vernikom bral iz *Brižinskih spomenikov* in si tako pridobil zaupanje Karantancev. Pred jezo cesarja Otona, saj je bil odposlanec kneza Henrika Bavarskega, se je umaknil v Freising oz. Brižinj, zapise je odnesel s seboj. Od tod izvira ime dokumenta.
- 12. do 15. stoletje: **Bina Štampe Žmavc** – *Tri zvezdice za celjske kneze* (2000) je literarizirana zgodovina dvestoletne vladavine celjskih knezov. Gre za fantastično pripoved, saj se združita zgodbi iz realnega in fantastičnega sveta.

- Vpleteni so resnični podatki o celjskih knezih: podana je bogata zgodovina grofov in nato knezov, njihove poroke na pomembne evropske dvore, bogastvo in hrabrost ter konec njihove dinastije.
- Leto 1449: **Bogdan Novak** – *Roparski vitez* (1996). Pripoved govori o vitezu Erazmu Predjamskem, in sicer o tem, kako ga baron Ravbar lovi in hoče ubiti.
  - 15. stoletje: **Bogdan Novak** – *Jok na zmajskem gradu* (1999). Dogajanje je postavljeno na grad Vurberk, glavna lika pa pripeljeta Veroniko Deseniško v sodobnost, ki se ji ta zelo čudi.
  - 1550, izid prvih dveh slovenskih tiskanih knjig: **Niko Kupper** – *Primož Trubar* (2008). Samu dedek razloži pomembnost Trubarjevega dela za slovenski jezik, zvečer pa v zrcalu časa ugleda leto 1550 v Tübingenu, ko tiskar Morhart tiska prvo slovensko knjigo. Tiskar se boji oblasti, a zrcalo časa pokaže, da so tiskarjeva hči, njen prijatelj in tiskarski škrat dobro poskrbeli za varnost pred oblastjo.
  - Srednji vek – 1821, znamenitosti Ljubljane: **Vera Šenica Pavletič** – *Skrivnosti zmajevega mesta* (1999). Otroka Gašper in Nuša se v sodobnosti odpravita na Ljubljanski grad, kjer srečata majhnega zmaja, ki jima pripoveduje o skrivnostih mesta, kakor jih je sam videl in kakor so mu pripovedovali njegovi predniki (ki so začarani na Zmajskem mostu). Zmajček pripoveduje o mestnih piskačih, povodnem možu, grajskih topovih, o namakanju goljufivih pekov v Ljubljani, cesarjevem obisku v Ljubljani, Robbovem vodnjaku in vodnjaku s Kapucinskega samostana (le pri njem je natančna letnica). Otroka se vesela poslovita, zmaja pa nikoli več ne najdeta.
  - 1941–1942: **Anton Ingolič** – *Udarne brigada* (1946), ki ima podnaslov pravljica (enkrat tudi pripovedka) iz naših velikih dni. V tej fantastični pripovedi gre za opis realnih razmer ob izseljevanju Slovencev v Srbijo v času druge svetovne vojne. Med njimi je tudi deček Bor, ki zboli, zato mu začne očka (pisatelj pojasni, da je to on sam) pripovedovati zgodbo o njegovih pogumnih igračah, ki se iz Slovenije, kjer jih je moral Borček pustiti, odpravijo k njemu v Čuprijo. Pripoved se srečno izteče: na fantastičnem nivoju Udarne brigada prispe k svojemu dečku, na realnem nivoju Borček ozdravi.⁹
  - Druga svetovna vojna: **Neli Kodrič Filipić** – *Na drugi strani* (2004). V romanu gre za časovni preskok, ta je hkrati tudi meja med realnostjo in fantastiko. Naslov romana je večpomenski; opozarja tudi na dve ravni dogajanja, realno in fantazijsko, ter na dva različna dogajalna prostora. Književna časa sta dva, in sicer sedanost in čas druge svetovne vojne, tudi književna prostora sta dva, v realnosti Ljubljana, v fantastičnem svetu ruralno okolje v Italiji, kjer živijo pretežno Slovenci.
  - 1202–1920: **Evelina Umek** – *Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci* (2008). Prostor, ki je opisan v različnih obdobjih zgodovine, je Trst. Avtorica je z zanimivim izborom pomembnih Slovencev, ki so v Trstu živeli, predstavila sodobnima otrokoma, Igorju in Alenki, razvoj Terga, ki pozneje postane Trst. Igor in Alenka se sprehajata po sodobnem mestu, in sicer le en dan, srečata barona Žigo Zoisa, ta ju popelje skozi mesto na (nekoč) pomembne ulice in trge, opozori ju na pomembne zgradbe, skozi njegov monokel pa otroka ugledata dogajanje nekega časa in spoznata pomembne ljudi, npr. Primoža Tru-

---

⁹ Ingolič v spremni besedi pojasni, da mu je uspelo pridobiti približno enake igrače, kot jih je imel sin doma, zato je lahko svojo fantastično zgodbo zaključil z resničnimi igračami.

barja, Tomaža Hrena, Jurija Japlja, Ivana Cankarja, Dragotina Ketteja, Josipa Murna, Vladimirja Bartola. Avtorica je ob koncu dodala življenjepise vseh omejenih zgodovinskih oseb. Zgodovinski okvir zgodbe ni naključen: 1202. leta so v listini o upravljanju mesta prvič zapisani slovenski priimki, popotovanje pa se konča 13. 6. 1920, ko so fašisti požgali Narodni dom v Trstu. Ilustratorica je dodala zemljevid mesta z označenimi točkami (mikrolokacijami), zanimiv je tudi njen postopek, ko na stare fotografije mesta dodaja literarne like.

- 20000 pr. n. št. do 1984: **Aksinje Kermauner** – *Skrivnost starodavnega anka* (2000). Fantastična pripoved zajema najdaljše obdobje med obravnavano fantastično prozo in vsebuje dve ravni besedila: zgodovinska dejstva o razvoju pisav, papirja in tiska ter fantastično avanturistično potovanje skozi čas in po različnih zgodovinsko pomembnih krajih sveta, z realnimi osebami, ki se zaradi ankove moči znajdejo v irealnih okoliščinah. Prehajanje literarnih likov med realnim in fantastičnim svetom je jasno zamejeno: vsi udeleženci se morajo hkrati dotakniti anka, ki ima moč, da jih časovno in krajevno locira na določeno, za razvoj pisave pomembno mesto (npr. od prazgodovinske jame v Lascauxu, Babilona, Kitajske, Aten, časa Gutenbergove iznajdbe tiska pa vse do leta 1984, ko je bil izdelan prvi osebni računalnik za množično uporabo). Opisane so življenjske razmere v določenem zgodovinskem obdobju, pri čemer je poudarek na prepoznavanju jezikov in njihovih pisav; delo nudi vpogled v razvoj človeške civilizacije.

2.4 Zgodovinske povedke so povezane z znanimi prostori na ozemlju današnje Slovenije in imajo precej natančno določen književni čas in prostor. Kažeta se dva vzorca tovrstnih besedil: dela, v katerih so glavni liki resnične zgodovinske osebe (npr. Veronika Deseniška), drugo skupino tvorijo besedila, ki jim lahko določimo realni zgodovinski čas, in sicer zaradi še vedno ohranjene predmetne stvarnosti (situla iz Vač), ali izpričanih dogodkov (turški vpadi) ali družbenih razmer (Martin Krpan).

- Halštatska doba (čas nastanka situle iz Vač): **Andreja Peklar** – *Fant z rdečo kapico* (2005). Zgodovinski element je situla iz Vač, ki je v avtorski slikanici namenjena rešitelju; zlatorogi jelen namreč uničuje ljudem pridelek, naslovni lik pa premore dovolj poguma, da pomiri jelena in za nagrado dobi situlo.
- Prva polovica 15. stoletja: **Dušan Čater** – *Veronika Deseniška* (1996). Čater je v ljubezensko zgodbo o Veroniki in Frideriku Celjskem vpletel zgodovinska dejstva o njuni nesrečni usodi, ker je Friderikov oče, grof Herman, tej ljubezni nasprotoval.
- 16. stoletje: **Maja Brodschneider Kotnik** – *Čevljarček* (2009); v slikanici je podana avtorska različica folklorne povedke o pogumnem čevljarskem vajencu, ki se je pretihotapil mimo turškega tabora do Treh ribnikov, kjer je spustil vodni jez, da je voda napolnila jarek okrog mariborskega obzidja, zaradi česar Turki niso mogli zavzeti Maribora.

Daljši povedki, ki vsebujeta zgodovinske elemente (ti dve literarni deli vsebujeta realističen opis časa in prostora, edini fantastičen element v delih je nadnaravna moč glavnih literarnih likov, Petra in Martina):

- 15. in 16. stoletje, čas turških vpadov: **France Bevk** – *Peter Klepec* (1956); avtor je izdal tudi istoimensko pravljico, uvodni del zgodbe je v obeh delih

enak. Zgodovinska povedka o pridobitvi Petrove moči (fantastični element) in izrabljanju le-te z golj v pozitivne namene vsebuje dejanske letnice turških napadov na Slovenskem. Predvsem pa zgodba poudarja Petrovo preudarnost; s svojo močjo in srčnostjo ubrani Osilnico pred turškim napadom in za vselej prežene Turke s tega konca Slovenije.

- Sredina 19. stoletja, **Fran Levstik** – *Martin Krpan z Vrha* (1858). Povedka vsebuje veliko realnih geografskih in zgodovinskih podatkov o Dunaju, o pravnem protokolu pridobivanja listin; zgodba o nadnaravni Krpanovi in Brdavsovi moči pa ima pravljično motivacijo.

3 Sklep

Pregled besedil, ki sodijo v zgodovinsko prozo ali pa imajo vsaj motivne drobce z zgodovinsko navezavo, kaže na pestrost književnih vrst z zgodovinskimi elementi. Zgodovino v zgodbah v najožjem pomenu prezentira realistična zgodovinska proza, s stališča mladinske književnosti pa je potrebno upoštevati tudi besedila, ki sodijo v iracionalno prozo (fantastična pripoved in zgodovinska povedka). Kljub nekaterim realnim zgodovinskim dogodkom ali likom je namreč v večini obravnavanih del osrednji poudarek na bogatem dogajanju, avtorji pa dogodke in dogodivščine slikajo na zgodovinskem ozadju. Le ugibamo lahko, prav posebej še pri tistih zgodovinskih obdobjih, za katere nimamo pisnih virov, kako avtentično je opisano življenje nekdanjih prebivalcev.

Morebiti bi v kontekstu obravnave zgodovinskega žanra veljalo omeniti tudi nekatere mite ali priredbe le-teh, ki sicer nekega dogodka ne določajo časovno natančno, vseeno pa osvetljujejo nekatera znana dejstva, npr. motive iz antične književnosti (Argonavti, ime celine) ali pa je že iz podnaslova literarnega dela razvidno, da gre za priredbe (Kovačević Beltram).¹⁰

Vsekakor je tudi slovenska zgodovinska mladinska književnost začela nastajati zaradi zavedanja o narodu in njegovi zgodovini, kar je v uvodu h knjigi *Pod svobodnim soncem* izrazil že Finžgar (1974: 231): »Napisal sem jo zlasti za mladino, da bi v njej budil narodno zavednost in zavračal neresnične trditve Slovanom sovražnih zgodovinarjev, češ da so bili naši pradedje Sloveni plaho pastirsko ljudstvo, vedno tepeno in sposobno le za sužnje.« Ravno to zavedanje o narodni zgodovini je tudi v sodobni prozi posebej močno v tistih literarnih delih, ki govorijo o nekdanjem slovenskem prostoru, kjer še danes živijo Slovenci, vendar ozemlje pripada drugi državi. Tak primer je peteroknjžje o Karantaniji Nika Kupperja ter delo pisateljice Eveline Umek o zgodovini Trsta in pomembnih Slovencev, ki so živeli v njem. Kupper skozi lik starega očeta, upokojenega profesorja zgodovine, pokaže na pomembno

---

¹⁰ Antika: Gaja Kos – *Junaki z ladje Argo*; gre za varianto znamenitega mita o Argonavtih in njihovi poti, avtorica pa dodaja tudi poglavje, ki se dogaja v okolici Ljubljane, kjer naj bi tekel del poti junakov, iskalcev zlatega runa. Antika: slikanica *Kako je Evropa dobila ime*, priredila jo je Liljana Klemenčič, ilustrirala Mojca Cerjak, je priredba grškega mita, ki pojasnjuje, kako je naša celina dobila ime. Različna obdobja: zbirke priredb mitov, legend in povedk Marjana Kovačevića Beltrama – *Odisejada in druge zgodbe*, *Kraljeva cesta in druge zgodbe*, *Jakobova lestev in druge zgodbe*. Avtor je črpal zgodbe v grški mitologiji, *Svetem pismu*, zgodovinskih virih (o pomembnih resničnih osebah ali resničnih dogodkih).

zavedanje o koreninah naroda in njegovega jezika, pri čemer poudari (Kupper 2012: 7), da »se moramo zgodovinarji držati dokazov. In zgodovinski zapisi nam pravijo, da je bil knežji kamen zelo pomemben in zato je domnevno stal že zgodaj ob nekdanjem Krnskem gradu. Na njem so namreč v srednjem veku ustoličevali karantanske kneze in pozneje koroške vojvode, kot prikazuje tudi slika na tej steni.¹¹ Pomembno je vedeti, da so slovenski možje – posebni kmeti, imenovani kosezi – prvotno določili, kasneje pa potrdili novega kneza oziroma vojvodo. To se je dogajalo vse do 15. stoletja. Ob tem je bil obredni jezik vedno slovenščina.«

Med zgodovinskimi obdobji, ki so temeljna tema literarnih besedil, se pojavljajo predvsem kamena doba, srednji vek in obe svetovni vojni, med državami pa so največkrat omenjeni Bizantinsko cesarstvo, Karantanija, Astro-Ogrska monarhija in Kraljevina Jugoslavija. Najpogosteje omenjeni predniki so škof Modest Gosposvetski, protestantski duhovnik Primož Trubar, vitez Erazem Predjamski, škof Anton Martin Slomšek, general Rudolf Maister, pesnik France Prešeren in pisatelj Ivan Cankar. Med atributi slovenstva pa je potrebno omeniti situlo iz Vač, knežji kamen, Brižinske spomenike in Trubarjev *Katekizem*. Mladinska literarna dela z zgodovinsko tematiko se lotevajo vseh pomembnejših obdobji in skozi realistične ali fantastične zgodbe predstavljajo način življenja v določenem obdobju in prelomne trenutke ter pomembne osebe iz naše zgodovine.

Viri

France Bevk, 1981: *Črni bratje. Učiteljica Breda*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Moja knjižnica).

– –, 1984: France Bevk: izbrana mladinska beseda, 2. knjiga (*Lukec in njegov škorec, Tonček, Peter Klepec*). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Maja Brodschneider Kotnik, 2009: *Čevljarček*. Maribor: Hiša knjig (Zgodbe iz slovenskih krajev). Ilustrirala Kiki Omerzel.

Dušan Čater, 1996: *Veronika Deseniška*. Ljubljana: Littera. Ilustriral Iztok Križan.

Fran Saleški Finžgar, 1981: *Pod svobodnim soncem 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).

– –, 1981: *Pod svobodnim soncem 2*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).

Maja Furman, 2012: *Učilnica pod orehi: Anton Martin Slomšek*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc. Ilustrirala Andreja Gregorič.

Oskar Hudales, 1967: *Veselo potovanje*. Maribor: Obzorja.

Anton Ingolič, 1976: *Deček z dvema imenoma*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zlata knjiga).

– –, 1984: *Potopljena galeja*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Moja knjižnica).

– –, 1967: *Udarne brigada*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Moja knjižnica).

Janez Jalen, 1982a: *Bobri I: Sam*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).

– –, 1982b: *Bobri II: Rod*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).

– –, 1982c: *Bobri III: Vrh*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).

---

¹¹ Dedek in vnuk sta v Dvorani grbov v Deželni hiši v Celovcu.

- Aksinja Kermauner, 2000: *Skrivnost starodavnega anka*. Radovljica: Didakta.
- Neli Kodrič Filipič, 2004: *Na drugi strani*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Knjižnica Sinjega galeba; 315).
- Nataša Konc Lorenzutti, 2011: *Poleti letim. Eda in Pepi*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc. Ilustrirala Kristina Krhin.
- Gaja Kos, 2013: *Junaki z ladje Argo*. Dob pri Domžalah: Miš. Ilustriral Damijan Stepančič.
- Niko Kupper, 2008: *Kralj Samo*. Celovec: Mohorjeva (Knjižna zbirka Kamenčki zgodovine; knj. 1). Ilustrirala Katarina Štrukelj.
- –, 2008a: *Primož Trubar*. Celovec: Mohorjeva (Knjižna zbirka Kamenčki zgodovine; knj. 2). Ilustrirala Tinka Tomazin.
- –, 2009: *Modest Gosposvetski*. Celovec: Mohorjeva (Knjižna zbirka Kamenčki zgodovine; knj. 3). Ilustrirala Katarina Štrukelj.
- –, 2009a: *Skriti zaklad: Brižinski spomeniki*. Celovec: Mohorjeva (Knjižna zbirka Kamenčki zgodovine; knj. 4). Ilustrirala Katarina Štrukelj.
- –, 2012: *Zgodba o čarobni prisegi: Knežji kamen*. Celovec: Mohorjeva (Knjižna zbirka Kamenčki zgodovine; knj. 5). Ilustriral David Kass.
- Fran Levstik, 2007: *Martin Krpan z Vrha*. Ljubljana: Prešernova družba (posebna izdaja Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS).
- Zvezdana Majhen, 2010: *Hiša glasbe: o glasbenikih Ipavcih*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc (Zbirka Midva: znameniti Slovenci). Ilustrirala Mojca Cerjak.
- Mimi Malenšek, 1959: *Tecumseh. Indijanska kronika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rado Murnik, 1984: *Lepi janičar*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).
- Bogdan Novak, 1999: *Jok na zmajskem gradu*. Ljubljana: Viharnik.
- –, 1996: *Roparski vitez*. Ljubljana: Viharnik.
- –, 1998: *Zvon želja*. Ljubljana: Viharnik.
- Partljič, Tone, 2006: Ali ste videli Kolomona Giderja? Dragica Haramija (ur.): *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Ljubljana: Genija. 9–30.
- –, 2011: *Deklica in general: general Maister*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc (Zbirka Midva: znameniti Slovenci). Ilustriral Anton Buzeti.
- –, 2013: *O Ivanu in Ani: Ivan Cankar*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc (Zbirka Znameniti Slovenci). Ilustriral Anton Buzeti.
- Andreja Peklar, 2005: *Fant z rdečo kapico*. Ljubljana: Inštitut za likovno umetnost.
- Saša Pergar, 2008: *Knjiga, Piskrc in Marela: Primoževa knjiga, pravljica o knjigi*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc (Zbirka Midva). Ilustriral Anton Buzeti.
- Josip Ribičič, 1981: *Rdeča pest*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata knjiga).
- Jože Rode, 1997: *Argonav(t)ki*. Ljubljana: DZS (Zbirka Dober dan, roman!, št. 3).
- Ivan Sivec, 1991: *Gusarji na obzorju*. Ljubljana: Kmečki glas.
- –, 2004: *Kapitanov ključ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- –, 1997: *Krokarji viteza Erazma*. Ljubljana: DZS (Zbirka Dober dan, roman!, št. 7).
- –, 1987: *Pozabljeni zaklad*. Ljubljana: Kmečki glas.

- –, 2006: *Prekletstvo zlata: po sledih najbogatejšega slovenskega zlatokopa*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- –, 1996: *Skrivnost zlate reke*. Ljubljana: DZS.
- Marija Steiner, 1952/1953: Spomini. *Mlada pota*. Letnik 1, št. 8. in 9. 235–240 in 257–259.
- Miriám Steiner, 1964: *Vojak z zlatimi gumbi*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Pota mladih).
- Lucija in Damijan Stepančič, 2014: *Anton! Dob pri Domžalah*: Miš.
- Leopold Suhodolčan, 1986: *Skriti dnevnik*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Moja knjižnica).
- Dušan Šarotar, 2007: Koncert za violino in orkester. Dragica Haramija (ur.): *Geniji²: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Ljubljana: Genija. 9–28.
- Vera Šenica Pavletič, 1999: *Skrivnost zmajevega mesta*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Ilustrirala Jelka Godec Schmidt.
- Bina Štampe Žmavc, 2000: *Tri zvezdice za celjske kneze*. Celje: Grafični studio Ara.
- Evelina Umek, 2008: *Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci*. Trst: Mladika. Ilustrirala Živa Pahor, fotografije Andrej Kajzer.
- Janja Vidmar, 2008: *Pink*. Radovljica: Didakta.
- Dim Zupan, 2012: *Pantera Karniola*. Ljubljana: Mladika.

Literatura

- Miran Hladnik: *Slovenski zgodovinski roman danes*. http://lit.ijs.si/zgr_dons.html, pridobljeno 5. 4. 2014.
- –, 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. V članku je uporabljena in citirana elektronska verzija: <http://wffl.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/szr.pdf>, pridobljeno 3. 8. 2014.
- Matjaž Kmecl, 1996: *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Mihelač in Nešović.
- Mira Medved, 1982c: Beseda o pisatelju. *Bobri III: Vrh*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Zlata ptica). 197–199.
- Igor Saksida, 1998: *Petdeset zlatnikov*. Tržič: Učila.
- Nadežda N. Starikova, 2003: Slovenski zgodovinski roman med vojnama: nacionalno in univerzalno. Miran Hladnik (ur.), Gregor Kocijan (ur.): *Obdobja 21*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 251–257.
- Silva Trdina, 1961: *Besedna umetnost II*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Darja Mazi-Leskovar
Maribor

SLOVENSKA MLADINSKA PROZA V LISTU AMERIŠKIH SLOVENCEV

V članku je predstavljena mladinska proza, ki je bila objavljena v ameriški izseljeniški publikaciji *Mladinski list – Juvenile* oziroma *The Voice of Youth – Glas mladih* v obdobju od leta 1922 do 1975. Prispevek se osredotoča na prozne objave avtorjev, ki so ustvarjali na slovenskem narodnostnem ozemlju in poskuša ugotoviti, kdo so bili prevladujoči avtorji in katera so bila prevladujoča besedila. Razen tega raziskuje, v kolikšni meri ta besedila vnašajo slovenskost oziroma, po teoriji Bernharda Waldenfelsa, tujost v okolje ameriških Slovencev.

The article presents children's prose, published in the American emigrant publication *Mladinski list – Juvenile* or *The voice of youth – Glas mladih* in the period from 1922 to 1975. It focuses on the prose texts of the authors who were creating in the Slovene ethnic territory, trying to ascertain who were the leading authors and which texts prevailed. Aside from this the author also examines the degree to which the texts are introducing Slovenehood and – according to the theory of Bernhard Waldenfels – also otherness into the environment of the American Slovenes.

Uvod

Literarne objave, ki so izšle v slovenskih izseljeniških publikacijah, so bile v drugi polovici 20. stoletja v Sloveniji deležne različne pozornosti strokovne in splošne javnosti. Šele leta 1999 je izšla monografija slovenske izseljeniške literature, *Slovenska izseljenska književnost*, ki v treh zvezkih pokriva zdomsko¹ ustvarjalnost v Severni in Južni Ameriki, v Evropi in Aziji. V drugem zvezku monografije so predstavljena literarna dela slovenskih izseljencev v Severni Ameriki, Kanadi in Združenih državah Amerike. V skladu z naslovom v to obsežno monografijo niso bila vključena literarna dela avtorjev, ki niso bili izseljenci, pa čeprav so bila objavljena v izseljeniškem periodičnem tisku. Delež takih objav je posebej razpoznaven v *Mladinskem listu*, *Mesečniku za slovensko mladino* oziroma *Juvenile*, *Monthly*

---

¹ Izraza izseljenjski in zdomski sta v besedilu uporabljena kot sinonima.

Magazine for Young Slovenians in America,² ki ga je leta 1922 začela izdajati Slovenska narodna podporna jednota (SNPJ), prostovoljna dobrodelna organizacija, ki še danes podpira slovenstvo. Publikacija³, ki naj bi nagovarjala predvsem mladi rod ameriških izseljencev, je s temi objavami utrjevala slovensko narodno zavest in prispevala k širjenju slovenskega kulturnega prostora. Literarne objave so razen tega utrjevale mesto slovenščine v okviru literarnih polisistemov, saj se slovenska književnost uvršča med periferne literarne sisteme, ki s svojimi deli težje prodrejo v literarni prostor v tujih jezikovnih okoljih. Tak status slovenske književnosti izhaja iz perifernosti slovenščine,⁴ ki ima v svetovnem merilu razmeroma majhno število naravnih govorcev. Objave v ameriški periodiki so zato pomembne ne le za izseljensko skupnost v ZDA, temveč za celotno narodno telo. Smotno je zatorej raziskati, kateri so bili tisti avtorji in literarna dela, ki jih je *Mladinski list – Juvenile*, ki se je kasneje preimenoval v *The Voice of Youth – Glas mladih*, ponudil Slovincem v novi domovini, in še posebej, katera prozna dela so bila v teku desetletij večkrat ponatisnjena. Da bi literarne objave s časovne in prostorske razdalje lažje gledali kot enega izmed izrazov slovenske književnosti, ki je ciljnim bralcem ponudila srečevanje s slovenstvom, so v članku izbrana dela analizirana na osnovi teorije tujosti Bernharda Waldenfelsa. Proučevanje naj bi razkrilo, kako je slovenska proza v ameriški prostor vnašala slovenskost, ki se je v novem okolju kazala kot drugačnost ali celo kot tujost, čeprav lahko predpostavljamo, da so slovenska literarna besedila bila tudi vir občutenja bližine in domačnosti.

Raziskava, ki temelji na korpusu vseh izvodov *Mladinskega lista* oziroma *Glasu mladih*, ki so izšli med letoma 1922–1975, razkrije, kateri prozni pisci so bili po uredniški presoji tisti, ki bi lahko najbolj uspešno nagovarjali bralce, saj omogoča uvid v pogostost objav posameznega avtorja in besedila. Posebej osvetli tista dela, ki so bila večkrat objavljena. Na temelju tematsko-motivne analize izbranih besedil pa poleg tega ugotavlja, kako je slovenska proza v izseljeniški prostor vnašala elemente slovenstva, slovenske kulture, kot bistvenega dela nematerialne dediščine, ki so jo izseljenci prinesli v novo okolje. Predpostavljamo lahko, da bi razen domoljubja tudi vrednote, kot so poštenje, odgovornost in solidarnost, ki so v novi domovini omogočale graditve medgeneracijskih in medkulturnih mostov, imele odločilno vlogo pri izboru besedil za objavo, saj je etična plat književnosti

---

² Glede na to, da je bil naziv časopisa razmeroma dolg in da je bil razen tega zapisan v obeh jezikih, bom v nadaljevanju uporabljala le bistvene, identifikacijske dele naslova, kar bo *Mladinski list* za *Mladinski list – Juvenile* in *Glas mladih* za *The Voice of Youth – Glas mladih*. Kadar se bo povedano nanašalo na obe publikaciji, pa bosta naslova združena v *Mladinski list/Glas mladih*.

³ Publikacija se je predstavljala bralcem kot 'glasilo SNPJ', zato je tudi izraz 'glasilo' uporabljen kot soznačnica za pojma časopis in list, ki sta se v prvem obdobju izhajanja tudi pojavljala na slovenskih straneh. Kasneje se je na angleških straneh uveljavil izraz 'journal', zato je danes utemeljena tudi raba termina 'revija'.

⁴ V tem okviru se moč posameznega jezika meri s številom govorcev. Za periferne jezike je značilno, da njihova književna dela težko prodrejo izven področja matičnega jezikovnega telesa. Ker je povpraševanje po njihovi literaturi omejeno, se težko predstavljajo v drugih kulturnih krogih. Zaradi tega so objave literarnih besedil v publikacijah, ki izhajajo v drugih jezikovnih okoljih, toliko pomembnejše za vrednotenje prispevka posameznega naroda v globalni izmenjavi kulturnih dobrin.

igrala pomembnejšo vlogo pri odločitvi ustanovitelja, da naj bi list objavljala besedila iz slovenske literature⁵.

Raziskovalni korpus objavljenih slovenskih proznih besedil, ki so bila sestavni del vsebine *Mladinskega lista* in *Glasu mladih*, je zamejen z letom 1975, ko je list postal manj slovenski s tipografskega stališča: strešice na šumevcih niso bile več tiskane kot dotlej, temveč dopisane z roko. Čeprav bi se ta sprememba lahko zdela malenkostna, pa je bila v diaspori pravi mejnik, saj so tako slovenska besedila postala še bolj zaznamovana, ker jim je bil dodan pečat nenavadnosti ali kar tujosti. Vprašanje ustreznih grafičnih znakov se je sicer kasneje korektno rešilo, vendar pa leto 1975 zaznamuje nezanemarljiv premik v videnju slovenskega jezika in s tem slovenske kulture.

Kulturnozgodovinsko ozadje *Mladinskega lista*

Prve skupine Slovencev so prihajale v ZDA že v 17. in 18. stoletju⁶, množično izseljevanje pa je potekalo od leta 1830 dalje. Povezano je z misijonarskim delom Friderika I. Barage (1797–1868), ki je s svojimi pismi in zapisi iz Severne Amerike med vsemi sloji Slovencev zbudil živo zanimanje za »novi svet«. Baragova najodmevnejša knjiga v evropskem prostoru je bilo etnografsko delo *Popis navad in zadržanja Indijanov polnočne Amerike* (1837). Delo, ki je leta 1837 izšlo tudi v nemščini, je spodbudilo številne dobrodelne aktivnosti v okviru avstrijskega cesarstva pa tudi zanimanje strokovne javnosti. Z Baragom je Amerika stopila v slovensko kulturno zavest⁷ prav v času, ko se je okrepilo izseljevanje tudi iz drugih evropskih držav (Dermastia 1987: 185).

Zgodovina ugotavlja, da čeprav so migracije del slovenske narodne izkušnje, izseljevanje v ZDA izstopa po svojem obsegu kot najodmevnejša pojavnost oblika izseljevanja, ki je do 21. stoletja doletela slovenski narod. Najmočnejši izselitveni val je zajel slovenske dežele med koncem 19. stoletja in letom 1924, ko se je izseljevanje močno zmanjšalo zaradi zakonskih omejitev. To je bil čas, ko so se ameriški Slovenci intenzivno povezovali na različnih področjih družbenega življenja. Organizirali so kulturna društva in izdajali svoja glasila. Po letu 1920 je izhajalo 41 slovenskih časopisov, med katerimi je najstarejši, *Amerikanski Slovenec* (1891),⁸ stopil že v tretje desetletje izhajanja. Časopisi so poskušali bralcem utr-

---

⁵ Publikacija se je predstavljala bralcem kot 'glasilo SNPJ', zato je tudi ta izraz uporabljen kot soznačnica za pojma časopis in list, ki sta se tudi pojavljala v publikaciji v prvem obdobju izhajanja. Kasneje se je na angleških straneh uveljavil izraz 'journal', s pomenom strokovna revija, strokovno glasilo, specializirani časopis, zato je danes utemeljena raba termina 'revija'

⁶ Zgodovina Slovencev v ZDA je predstavljena v *Enciklopediji Slovenije, A–Ca*, v kateri je podana izčrpna informacija o delovanju izseljencev na političnem, socialnem in kulturnem področju, ki je bilo bistvenega pomena za oblikovanje posebnega glasila za otroke in mladino. Med novejših tehtnih članke o izseljevanju v ZDA se uvršča tudi članek M. Klemenčiča *Izseljevanje Slovencev iz Avstro-Ogrske in avstrijska politika izseljevanja do prve svetovne vojne*.

⁷ Knjiga je leta 1970 izšla pod naslovom *Knjiga o Indijancih; zgodovina, značaj, nravi in šege severnameriških Indijancev*. V strokovnih krogih je to delo poznano predvsem kot prva slovenska knjiga, ki je bila »v celoti posvečena opisu kakega tujega ljudstva« (Dermastia 1987: 185).

⁸ Časopis je leta 1946 postal uradno glasilo Kranjske slovenske katoliške jednote in se odtlej imenuje *Amerikanski Slovenec – Glasilo Kranjske slovenske katoliške jednote*.

jevati samozavest, da bi doživljali slovenstvo kot naravno danost, ki jim pripada. Svoje delovanje v korist slovenstva naj bi razumeli kot moralno odgovornost za skupno dobro, zato naj bi tudi podpirali izdajanje posebnega lista za mladino, podobno kot so se zavzeli za delovanje dramskih in drugih kulturnih društev ter pevskih zborov, ki so povezovali izseljence. Mladi naj bi se učili slovenščine tudi s pomočjo tiska, saj številni starši, predvsem zaradi prenizke izobrazbe, sami niso zmogli sistematično gojiti slovenske besede (Šabec 2007). Poleg tega naj bi glasilo kot tiskani medij povežalo mlade slovenskega rodu, saj so Slovenci živeli razdrobljeno po celotnem ozemlju ZDA.

Mladinski list je uresničil pričakovanja. S prožno uredniško politiko je pritegnil mlade bralce. Še več, prerasel je v družinsko glasilo: mlade je vodil pri učenju slovenščine in jih postopno seznanjal s slovensko kulturo, odrasle pa je s članki v angleščini podpiral pri njihovem učenju angleškega jezika. S tem je zmanjševal medgeneracijski prepad. Kasneje, ko je angleščina med izseljenci postajala vedno bolj prisotna, so prispevki slovenskih avtorjev, a prevedeni v angleščino, še vedno spominjali na slovenske korenine, istočasno pa omogočali medkulturno srečevanje.

Mladinsko glasilo kot prostor sooblikovanja identitete

Mladinsko glasilo *Mladinski list* oziroma *Glas mladih* je postalo za drugo in nadaljnje generacije ameriških Slovencev eden izmed privilegiranih prostorov,⁹ kjer so si mladi lahko izoblikovali in potrjevali pozitiven odnos do jezika staršev in slovenske kulture, čeprav so postajali del ameriškega okolja, ki jim je ponujalo ameriško skupinsko identiteto. Glasilo je mladim pomagalo poglobljati zavest o pripadnosti slovenskim koreninam. Ker jih je nagovarjalo v obdobju, ko se oblikujejo središnji doživljaji, ki bistveno zaznamujejo posameznikovo podobo o svetu (Trstenjak 1988: 69), jim je pomagalo pri oblikovanju njihove skupinske in osebne identitete – samopodobe, ki ni le telesna in materialna, temveč tudi socialna in duhovna (Kobal 2000: 20). Pri bralcih je gojilo občutje zaupanja in vzajemnosti, iz katerega raste zavest pripadnosti na skupinski ravni, to je na ravni skupnosti ameriških Slovencev. Oblikovanje zavesti o pomenu slovenske kulture je istočasno pomenilo ozaveščanje o različnosti, o drugačnosti ameriškega okolja, pa tudi o medgeneracijskih razlikah med ameriški Slovenci samimi. Psihološke študije poudarjajo, da se posameznik »najprej čuti podobnega in pripadnega drugim, šele nato pa različnega in neodvisnega« (prav tam: 32), zato je bil obstoj *Mladinskega lista* s psihološko-sociološkega vidika pomemben za celotno slovensko skupnost v ZDA: sooblikoval in utrjeval je slovensko-ameriško identiteto.

List je nagovoril dve skupini bralcev: starejše, ki so bili ukoreninjeni v slovenski tradiciji, in mlajše, ki so slednjo motrili s pozicije zunanjega opazovalca. Ker so odraščali v ameriškem okolju, so zanje besedila, ki so govorila o slovenskem prostoru, prinašala vsaj pridih drugačnosti, če že ne kar tujosti. Pri tem ne mislimo na tisto tujost, o kateri razglablja Julija Kristeva, ko trdi, da spoznanje, da smo kot posamezniki sami sebi tuji, projiciramo na druge, zaradi česar te dojemamo

---

⁹ *Mladinski list – Juvenile* se je tako pridružil slovenskim oazam, ki so jih predstavljale slovenske župnije, dramska in druga kulturna društva ter pevski zbori (Dermastia 1987: 59–61).

kot tuje (Kristeva 1994), temveč predvsem na najbolj splošno dojetje kulturne in prostorske tujosti, ki ne zahteva nikakršnega odstopanja od že ustaljenih življenjskih praks in jo Waldenfels opredeli kot normalno ali vsakdanjo (Šlibar 25) ali pa zahteva prilagajanje in je zato opredeljena kot strukturna tujost (prav tam). Seveda pri tem pojem tujosti ni povezan z nikakršno vrednostno oznako, opozarja pa na obstoj različnih perspektiv, saj tujost sama po sebi ne obstaja, pojavi se le kot sad primerjave, pogleda od zunaj, ki odpira nove uvide tudi za tiste, ki so že del določenega sistema in ga zato opazujejo od znotraj.

V primeru *Mladinskega lista/Glasu mladih* se tako oblikujejo perspektive bralcev, urednikov in avtorjev. Slednji so prispevali tako pogled od znotraj, saj so številne literarne prispevke napisali ameriški Slovenci, kot tudi pogled od zunaj, iz slovenskih dežel, iz tistega dela Evrope, kjer je tekla slovenska beseda. Sinergija avtorske raznolikosti je pripomogla, da je publikacija uspela nagovarjati naročnike, ki so prihajali v ZDA iz različnih slovenskih dežel in so imeli specifične regionalne identitete. Uredniki *Mladinskega lista* so sprejeli izzive prepletanja raznolikih pričakovanj. List je postal ogledalo kompleksne mreže identitet, ki so se v teku časa in v različnih zgodovinskih okoljih oblikovale med Slovenci v matični domovini, v zamejstvu in v ameriškem izseljenstvu.

Po letu 1938 je spreminjanje skupinske identitete ameriških Slovencev odražala tudi vedno večja prisotnost angleščine v *Mladinskem listu*. Jezikovni zasuk je leta 1944 vplival na preimenovanje publikacije v *The Voice of Youth – Glas mladih*. V skladu z upadanjem znanja slovenščine med ciljnim bralci se je zmanjševalo tudi število strani v slovenskem jeziku, a list je ostal eden od vplivnejših prostorov, ki so istočasno sooblikovali in odražali identiteto ameriških Slovencev.

Mladinska proza v *Mladinskem listu* / *Glasu mladih* v luči tujosti, drugosti in drugačnosti ali bližine, spominjanja in domačnosti

Slovenska mladinska književnost je z *Mladinskim listom* odločno vstopila v publicistični prostor ameriških Slovencev. Glasilo je redno objavljalo literarne prispevke zdomskih piscev, ki so bili sami del izseljeniškega telesa v ZDA, in prispevke tistih avtorjev, ki so ustvarjali v matični domovini oziroma v slovenskem zamejstvu. Literarna besedila avtorjev, ki niso živeli v ZDA, so v list neizogibno vnašala specifičen slovenski pridih. Ta je bralcu lahko vzbujal občutenje notranje bližine, ko so besedila budila prijetne spomine in asociacije, ali pa tudi občutke nelagodja, ki se lahko porodijo že zaradi samega stika s književnostjo, ki po mnenju nekaterih teoretikov vedno prinaša določeno stopnjo drugosti, kot ugotavlja Tomo Virk (Virk, 2008), ali pa kar tujosti, kot predpostavlja Bernhard Waldenfels. Slednji razlikuje sedmero ravni tujosti, ki jih Neva Šlibar obravnava v članku *Sedmero tujosti literature ali o nelagodju vlob literaturi. Literatura kot tujost, drugost in drugačnost s stališča pouka književnosti pri tujem jeziku*. Tujejezični šolski okvir je do neke mere primerljiv s kontekstom izseljencev, ki so se ob branju literarnih prispevkov v *Mladinskem listu* in v *Glasu mladih* soočali s slovensko književnostjo, medtem ko so se v vsakdanu srečevali z ameriško kulturo, saj se tudi učenci soočajo s književnostjo, ki je zapisana v tujem jeziku, še preden tuji jezik dobro poznajo in ko se njihovo vedenje o slovenščini še vedno širi in pogloblja.

Waldenfels opredeljuje tujost v književnih besedilih kot diskurzivno oz. jezikovno, kulturno, sistemsko, funkcijsko, strukturno, receptivno ter situacijsko. V okviru pričujočega prispevka je funkcijska tujost literarnih prispevkov v *Mladinskem listu* samoumevna, saj naj bi besedila z estetskim doživljanjem jezika prispevala k oblikovanju identitete mladih bralcev in preprečevala kulturno ločenost in osamljenost. Tako naj bi književnost v vlogi kolektivnega spomina delovala »tolažilno« (Šlibar, 26) na tisti del publike, ki se je z nostalgijo spominjal »stare domovine«.¹⁰ Kot mesto spominjanja so literarne objave prinašale kulturno tujost za mlade bralce, ki jim je bil slovenski evropski kontekst nepoznan ali vsaj premalo blizu. Ostali bralci v diaspori so presojali besedila in izkušali njihovo odmaknjenost, tj. tujost, med drugim glede na svojo splošno poznavanje slovenskega kulturnega konteksta, in poznavanje posameznega avtorja. S stališča bralca je stopnja jezikovne tujosti seveda odločilnega pomena, saj lahko predstavlja oviro, ki onemogoča stik z literarnim besedilom. Za bralce, ki so odrasčali v slovenskem okolju, je bila diskurzivna tujost pogojena s stopnjo posameznikove jezikovne kultiviranosti in literarne izobraženosti, za preostale pa je predstavljala izziv za učenje slovenščine in spodbudo za branje krajših besedil, med katerimi so številna nagovarjala z manj zahtevnim jezikom.

Izbrana paradigma se zdi primerna za analizo literarnih besedil, ki so izhajala v daljšem obdobju, saj upošteva hermenevtično razlikovanje med individualno in kolektivno literarno akulturacijo in s tem priznava zdravorazumsko dejstvo, da je sprejemljivost za literarno delo in s tem tudi za njegovo tujost odvisna tudi od »časa, prostora in pogojev produkcije oz. recepcije besedila« (Šlibar 2006: 21). Tako so na odprto izseljencev za slovensko literaturo med drugim vplivale okoliščine, v katerih je nastalo posamezno književno besedilo, pa tudi ameriški družbeni in kulturni kontekst, ki je bil naklonjen spodbujanju pozitivnega odnosa do izvirne kulture. Tudi zaradi slednjega je *Mladinski list* objavljal slovenska prozna besedila kljub napredujoči amerikanizaciji.

Izraz objava v pričujočem kontekstu zaobjema vse tipe proznih književnih besedil, ne glede na njihovo dolžino. Da bi bilo obsežno empirično gradivo predstavljeno čim bolj pregledno, vključuje avtorski pregled tudi navedbo leta objave posameznega besedila. Predvsem pri delih, ki so doživela več objav, kronološki podatek opozarja na večji pomen, ki ga je posamezno besedilo dobilo v kulturnem okviru ameriških Slovencev.

Pregled proznih besedil po avtorjih v obdobju od leta 1922 do leta 1975

Pregled objav po avtorjih, ki so navedeni po abecednem redu, vključuje le prozo v slovenskem jeziku, ki bi jo lahko uvrstili v mladinsko književnost oziroma med branje, ki lahko nagovarja tudi mladino. V pregled niso vključene objave literarnokritičnih študij, ki so predstavljale slovenske književnike in obdobja slovenske literarne zgodovine. Pregled ravno tako ne vključuje proze slovenskih avtorjev, ki je bila objavljena *Mladinskem listu/Glasu mladih* v angleškem prevodu.

---

¹⁰ Besedna zveza 'stara domovina' je sprejet v strokovno izseljensko terminologijo in je kot taka uporabljena tudi v pričujočem kontekstu.

Besedila so navedena pod objavljenimi naslovi, tudi kadar so bila le del daljših literarnih celot. Kljub temu pa so bralci ob besedilu le izjemoma našli zapis 'odlomek'. Med izjeme se uvršča Stritarjevo besedilo *Naše petje*, ki je bilo objavljeno leta 1930. Morda je izjema povezana z dejstvom, da je bil celoten tekst objavljen že leta 1928. Tudi informacija o tem, iz katerih virov so uredniki črpali prozna besedila, običajno ni bila podana. Med izjeme se uvrščata zgodbi Ele Peroci *Kupite hruške* (1961) in *Mikižaba* Vojana Arharja (1971), ki ju je spremljala zaznamba, da sta predhodno izšli v *Pionirskem listu*. Proučevanje objav razkrije, da so bila nekatera literarna besedila v času izdajanja revije objavljena večkrat, da pa tudi v takih primerih ne najdemo zaznamb, ki bi bralce opozorile na letnice predhodnih objav.

Avtor	Delo	Leto izida/izhajanja
Vojan Arhar	<i>Mikižaba</i>	1971
France Bevk	<i>Lukec in njegov škorec</i>	1942–1944
France Bevk	<i>Pomenek z očetom</i>	1962
France Bevk	<i>Junčka</i>	1962
France Bevk	<i>Hlebec</i>	1962
France Bevk	<i>Materino pismo</i>	1962
France Bevk	<i>Cvekarji</i>	1971
France Bevk	<i>Oče, kam pojdete</i>	1972
Kristina Brenkova	<i>Medved na Rovtarnici</i>	1964
Kristina Brenkova	<i>Odkritje</i>	1971
Vida Brest	<i>Pravljica o knjigi</i>	1951
Vida Brest	<i>Čebelica in čmrlj</i>	1964
Ivan Cankar	<i>V temi</i>	1923
Ivan Cankar	<i>Spomladi</i>	1925
Ivan Cankar	<i>Desetica (odlomek)</i>	1925, 1932
Ivan Cankar	<i>Vrzdeneč</i>	1931
Ivan Cankar	<i>Iz mojega življenja, Požar, Enajsta šola</i>	1931
Ivan Cankar	<i>Domačija</i>	1932
Ivan Cankar	<i>Materin pogreb</i>	1937
Ivan Cankar	<i>O, domovina, ti si kakor zdravje</i>	1937
Ivan Cankar	<i>Slavospev domovini</i>	1958
Ivan Cankar	<i>Skodelica kave</i>	1970
Fran Erjavec	<i>Črtice iz življenja in delovanja učenjaka Schnakschnepperleina</i>	1923
Fran Erjavec	<i>Na kraški zemlji</i>	1926, 1928, 1973
Fran Erjavec	<i>Gos</i>	1926
Fran Erjavec	<i>Taščica</i>	1926
Fran Erjavec	<i>O kačah, vražah in čarodejcih</i>	1927
Fran Erjavec	<i>Žabe</i>	1927
Fran Erjavec	<i>Ni vse zlato, kar se sveti</i>	1929
Fran Saleški Finžgar	<i>Kamenček, bobek in slamica</i>	1952
Fran Saleški Finžgar	<i>Hudournik in njegov pes Lisko</i>	1952

Avtor	Delo	Leto izida/izhajanja
Ferdo Godina	<i>Lisice ne premotiš</i>	1963
Ferdo Godina	<i>Tambur</i>	1963
Ferdo Godina	<i>Strahovi</i>	1970
Cvetko Golar	<i>Mati</i>	1929
Danilo Gorinšek	<i>Otroku, ki je zašel</i>	1929
Niko Grafenauer	<i>Naša mačka</i>	1971
Anton Ingolič	<i>Kaj zmore babica</i>	1970
Josip Jurčič	<i>Zakrpana Višnja Gora in raztrgan Žužemberg</i>	1928
Josip Jurčič	<i>Deklica in pesoglavci</i>	1928
Josip Jurčič	<i>Krjavelj in Bučarjev konj</i>	1930
Josip Jurčič	<i>Pogumna dekla</i>	1937
Josip Jurčič	<i>Pripovedka o beli kači</i>	1928, 1931, 1950, 1954, 1958
Josip Jurčič	<i>Vrnitev v domačijo</i>	1932
Janko Kersnik	<i>Bojanov Matejka</i>	1928
Janko Kersnik	<i>Združno življenje v gozdu</i>	1933
Dragotin Kette	<i>Mravlji</i>	1923, 1926, 1928, 1931, 1940, 1945, 1949
Dragotin Kette	<i>Pravljica o šivilji in škarjicah</i>	1923, 1936
Dragotin Kette	<i>Vrabc in lastovka</i>	1923, 1926
Dragotin Kette	<i>Srna in orel</i>	1923, 1926, 1951
Dragotin Kette	<i>Kako se je zgodilo Matijčku</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Muha in pajek</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Mačka in miška</i>	1926, 1928, 1931, 1961
Dragotin Kette	<i>Krt modrijan</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Osel in Ezop</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Lev in žabe</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Čebelica in čmrlj</i>	1926
Dragotin Kette	<i>O skopulji z nogavico</i>	1926, 1937
Mile Klopčič	<i>Rudniška nesreča</i>	1931
Mile Klopčič	<i>Beseda</i>	1931
Marija Kmetova	<i>Spring</i>	1926
Marija Kmetova	<i>Meditacije</i>	1929
Juš Kozak	<i>Aleševi sprehodi</i>	1963
Miško Kranjec	<i>Mala čarovnica iz Teksasa</i>	1970
Fran Levstik	<i>Lisica, zajec in petelin</i>	1930
Fran Levstik	<i>Ribničan in Gorenc</i>	1931
Fran Levstik	<i>Dva malopridneža</i>	1930, 1932
Fran Levstik	<i>Martin Krpan</i>	1974
Mili Malenšek	<i>Moja prijateljica miška</i>	1970
Neža Maurer	<i>Čmrlj</i>	1971

Avtor	Delo	Leto izida/izhajanja
Franc Ksaver Meško	<i>Mamici</i>	1922, 1927
Franc Ksaver Meško	<i>O ptičici, ki je morilca preganjala</i>	1925
Milko Matičetov	<i>Ljudska iz Osojan v Reziji: Zakaj ima lisica svetel, volk pa temen kožuh</i>	1970
Fran Milčinski	<i>Mihec</i>	1925
Fran Milčinski	<i>Ošpice</i>	1927
Ela Peroci	<i>Kupite hruške</i>	1961
Žarko Petan	<i>Snežka</i>	1961
Žarko Petan	<i>Kako je morje postalo slano</i>	1962
Josip Ribičič	<i>Meč in zlato</i>	1923
Josip Ribičič	<i>Zdravo in bolno mesto</i>	1926
Josip Ribičič	<i>Nana, mala opica</i>	1945–1947
Josip Ribičič	<i>Tovariš Matjaž</i>	1956
Tone Seliškar	<i>Janko in Metka</i>	1941
Tone Seliškar	<i>Novoletna jelka</i>	1951
Tone Seliškar	<i>Volk pogoltnik</i>	1952
Tone Seliškar	<i>Povest o trmasti in pametni muli</i>	1962
Tone Seliškar	<i>Mojster in vajenec, Odlomek iz povesti »Fantu so zrasla ušesa«</i>	1970
Anton Martin Slomšek	<i>Jež in lisica</i>	1928
Anton Martin Slomšek	<i>Strupene jagode</i>	1928
Anton Martin Slomšek	<i>Bezeg</i>	1960
Anton Martin Slomšek	<i>Pridna Rozika</i>	1961
Josip Stritar	<i>Prijatelja</i>	1923
Josip Stritar	<i>Janko Bože</i>	1927
Josip Stritar	<i>Naše petje</i>	1928, 1930 (odlomek)
Gustav Strniša	<i>Tulipan</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Miška in peharček</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Na luni</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Jesen</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Šmarnice</i>	1929
Janez Trdina	<i>Kako je človek spoznal vino</i>	1930
Ivan Trinko Zamejski	<i>Volk, pes in mačka</i>	1953
Utva	<i>Ujeti strah</i>	1925
Utva	<i>Gnezda</i>	1948
Marija Vogelnik	<i>Kako je nastal bor</i>	1960
Marija Vogelnik	<i>Mokra pripovedka</i>	1960
Marija Vogelnik	<i>Rdeči čeveljčki</i>	1961
Melita Vovk	<i>Zbogom moja draga Nina</i>	1973
Lojze Zupanc	<i>Kako je nastalo Blejsko jezero</i>	1971

Analiza pregleda objavljenih proznih del po avtorjih

V pričujočem okviru lahko pregled prispevkov po avtorjih osvetli le nekatere najbolj jasne oziroma neizpodbitne vidike petdesetletne prozne bere. Za oblikovanje vsaj okvirne slike prisotnosti slovenske mladinske književnosti v reviji je bistveno razbrati prisotnost posameznih piscev in pogostnost objav posameznih besedil. Ugotovimo lahko, da iz predstavljenega avtorskega pregleda objav sledi, da so med letoma 1922 in 1975 bralci *Mladinskega lista* oziroma *Glasu mladih* prebirali dela 42 literatov. Številni avtorji so bili v glasilu večkrat prisotni po številu objavljenih del in nekatera prozna besedila so doživela ponovne objave. Avtorji z največjim številom objavljenih proznih del so:

- Dragotin Kette (13 del)
- Ivan Cankar (11 del)
- Josip Jurčič (7 del)
- Fran Erjavec (7 del)
- France Bevk (7 del)
- Tone Seliškar (5 del)
- Fran Levstik (5 del)
- Gustav Strniša (5 del)

Glede na to, da so bila nekatera klasična dela slovenske proze večkrat objavljena, se slika prisotnosti posameznih avtorjev spremeni, če upoštevamo ponovne objave besedil pa tudi objave proznih del, ki so zaradi večjega števila strani za publikacijo revijalnega formata¹¹ izhajala v nadaljevanjih. K slednjim se uvrščajo Cankarjevi deli *Spomladi* in *V temi*, Levstikova povest *Martin Krpan*, Bevkova izseljeniška pripoved *Lukey in njegov škorec* ter potpisna povest *Nana, mala opica* Josipa Ribičiča. Ob upoštevanju ponatisov in objav del, ki so izhajala v nadaljevanju, lahko prevladujoče avtorje razvrstimo v naslednjem vrstnem redu:

- Dragotin Kette (27 objav)
- Ivan Cankar (23 objav)
- France Bevk (16 objav)
- Josip Jurčič (12 objav)
- Fran Levstik (9 objav)
- Fran Erjavec (9 objav)
- Tone Seliškar (5 objav)
- Gustav Strniša (5 objav)

Čeprav je *Mladinski list/Glas mladih* postal družinski list, je pomenljivo, da je avtor z največ objavami Dragotin Kette, saj je bilo glasilo zasnovano kot publikacija za otroke in mladino. Kettejeva besedila sicer niso nagovarjala zgolj otrok in mladostnikov, temveč bralce vseh starosti, ker se njihov pomen razkriva na več ravneh. To velja predvsem za njegove basni, ki že kot književna vrsta nagovarjajo tako otroke kot izoblikovane starejše bralce. Dragotin Kette izstopa med basnopisci kot avtor, čigar dela so bila v *Mladinskem listu* največkrat objavljena. Njegova basen *Mravlji*, ki je bila med letoma 1923 in 1949 kar sedemkrat ponujena v branje,

---

¹¹ Format A4.

je največkrat objavljeno besedilo. Po številu objav ji sledita basni *Mačka in miška* (1926, 1928, 1931, 1961) ter *Srna in orel* (1923, 1926, 1951). Basen o mački in miški je bila objavljena kot zadnje izmed Kettejevih del, ki so celih 40 let bistveno zaznamovala publikacijo s svojo etično komponento. Predpostavljamo lahko, da se je Kettejeva kratka proza, ki jo odlikuje preprost in živahen dialog, uvrščala med tista besedila, ki so jih bralci radi sprejemali tudi zato, ker so v publikacijo vnašala 'literarno inačico' pogovorne slovenščine.

Med deli Ivana Cankarja je bila le črtica *Desetica* objavljena dvakrat, kar ne preseneča, saj to delo s svojo globoko sporočilnostjo zmore nagovoriti tudi mladostnika oziroma mlajšega bralca. Celotno besedilo je bilo objavljeno leta 1932, odlomek pa leta 1925. V letih od 1923 do 1925 sta Cankarjevi deli *Spomladi* in *V temi* bistveno sooblikovali ton *Mladinskega lista*.¹²

Med avtorje, katerih prozno besedilo je bilo objavljeno le enkrat, se uvrščajo: Vojan Arhar (*Mikižaba*, 1971), Niko Grafenauer (*Naša mačka*, 1971), Neža Mauer (*Čmrlj*, 1971) in Cvetko Golar (*Mati*, 1929), ki so se prvenstveno posvečali pisanju poezije. V tej publikaciji so zato zastopani predvsem s pesniškimi objavami. Po eno mladinsko delo sta objavili tudi uveljavljena mladinska pisateljica Ela Peroci (*Kupite hruške*, 1961) in ilustratorica Melita Vovk (*Zbogom moja draga Nina*, 1973). Med daljše enkratne objave se uvrščata pripovedi *Mala čarovnica iz Teksasa* (1970) Miška Kranjca in *Aleševi sprehodi* (1963) Juša Kozaka. Prispevek Ivana Trinka - Zamejskega, ki je objavil povest *Volk, pes in mačka* (1953), je za revijo izjemno pomemben s stališča zastopanosti avtorjev s celotnega slovenskega etničnega ozemlja, saj so se Beneški Slovenci uvrščali med prve izseljence iz slovenskih dežel.¹³ Trinko, starosta slovenske književnosti iz Beneške Slovenije in Rezije,¹⁴ je tako v *Glas mladih* vnesel duha pokrajine, ki jo odlikuje izjemno bogato in svojstveno ljudsko slovstvo. Njegovo živost je proučeval tudi etnolog Milko Matičetov, ki je leta 1970 v *Glasu mladih* objavil zapis ljudske pripovedi *Zakaj ima lisica svetel, volk pa temen kožuh* iz Osojan v Reziji. Ta zapis je dragocen, ker je nadaljeval prekinjeno tradicijo objav, ki so se tematsko naslanjale na ljudsko slovstvo. V prvih letih izhajanja publikacije je med avtorji, ki so črpali snov tudi iz ljudskega blaga, bil najvidnejši Josip Jurčič. V njegovih pripovedih odkrijemo številne motive iz ljudskega pripovedništva. Folklorni motiv je najbolj očiten v njegovi povesti *Pripovedka o beli kači*, ki je v času tridesetih let, med letoma 1928 in 1958, izšla petkrat. Obstoj vzporednega sveta, ki lahko poseže v življenje posameznika, slika tudi Jurčičeva povest *Deklica in pesoglavci*. Delo temelji na prepletanju motivov ljudske pripovedne tradicije, ki je bila v različicah živa na širšem slovenskem ozemlju. V povesti *Pogumna dekla* (1937) pa se elementi ljudskega slovstva navezujejo na vraževernost, ki je kot eden izmed kulturnih elementov tedanjega podeželskega sveta prinesla nesrečo 'pogumni' dekli.

---

¹² Razmeroma veliko število Cankarjevih umetnin je bilo objavljeno v angleškem jeziku.

¹³ Alenka Dermastia, Enciklopedija Slovenije I, A-Ca (59).

¹⁴ Trinko je delo objavil v častitljivi starosti in leto pred svojo smrtjo.

Slovenskost proznih besedil kot izvor kulturne bližine ali nelagodja in tujosti

Če v skladu z Waldenfelsovo paradigmo predpostavljamo, da je književnost praviloma izvor tujosti in drugačnosti, je v primeru besedil, ki nagovarjajo izseljence, dojemanje literature v maternem jeziku lahko bolj kompleksno. Čeprav tujost izvira že iz same narave avtorstva, ki prinaša izkušnjo drugega, književnost lahko postane tudi prostor bližine, domačnosti in spominjanja. Slovenskost, iz katere izhaja kulturna specifičnost, ki zaznamuje prozna besedila, objavljena v *Mladinskem listu/Glasu mladih*, izhaja iz realnega slovenskega življenjskega okolja, pa tudi iz besedilnega sveta posameznega književnega dela. Prepletanje prve, to je sistemske tujosti, z drugo, besedilno, oblikuje zapleten svet kulturne drugačnosti, ki se je vedno znova oblikoval v delih posameznega avtorja. Vsak literarni svet odraža specifično geografsko okolje in določeno obdobje. Kompleksnost vsakega je tolikšna, da bomo v izbranih besedilih Ivana Cankarja, Franceta Bevka, Frana Erjavca, Josipa Stritarja in Frana Levstika opozorili le na posamezne značilnosti, iz katerih vejeta slovenskost in domoljubje.

Dela Ivana Cankarja, ki so izhajala od leta 1925 do leta 1970, niso pomenila zgolj srečevanja z raznolikostjo estetskih vidikov slovenskega jezika in s pestrostjo ubesedovanja, temveč tudi s široko paleto videnja slovenstva. Ta vključuje tudi številne podobe, ki jih je rodila slovenska izkušnja izseljevanja in zdomstva. Podobe polne tragike, pa tudi take, ki so navdihovale upanje – nianse občutij, ki so morala biti poznana vsaj delu izseljeniškega telesa, pri čemer pa je sam umetniški okvir porajal zavest tako diametralno nasprotujočih se resničnosti, da lahko sklepamo, da so se elementi drugačnosti tudi pri branju v izseljeniški skupnosti prepletali z občutjem bližine in domačnosti, ki jo je rodila izkušnja vsakega bralca.

Besedila *Domačija* (1932), *O, domovina, ti si kakor zdravje* (1937) in *Slavospev domovini* (1958) izražajo domoljubje, ljubezen do slovenske grude in domačega kraja, torej oblikujejo podobe kulturne bližine, vendar pa se besedila (vsaj) v tonu tako razlikujejo, da lahko oblikujejo tudi različne stopnje nelagodja in drugosti. Nizajo podobe slovenske zemlje, npr. ponosen gozd, prostrana polja, ki so bile domače vsem, ki so upali, da se bodo še lahko veselili domovine. Prvi dve besedili ne vsebujeta zemljepisnih poimenovanj. Slikata posameznika, ki zapušča svoj dom, oziroma izseljenca, ki se vrača v domači kraj. *Slavospev domovini* prinaša tudi zemljepisne reference, kot npr. »od štajerskih poljan do morja« in »od Triglava do Gorjancev«. S tem ko z zemljepisnimi imeni omeji slovensko ozemlje in poje hvalo temu, kar ponuja svet, na katerem živijo Slovenci, ustvari okvir, ki je vir domačnosti in skoraj ne dopušča oblikovanja kulturne tujosti ali nelagodja.

Med avtorje, katerih objave v *Mladinskem listu/Glasu mladih* prinašajo kulturno tematiko in domoljubno motiviko, se uvršča tudi Fran Erjavec. V njegovih besedilih je slovenskost izrazito prisotna, saj pisatelj umešča dogajanje v dokaj natančen geografski okvir, ki ga pogosto razširi z etnografskimi opisi ali avtobiografskimi vložki. Tako potopisna povest *Na kraški zemlji* (1926, 1928, 1973) ne predstavi zgolj pokrajinskih značilnosti kraškega roba, temveč tudi poteze ljudi, ki živijo med Jadranskim morjem in celinsko Slovenijo. Njegovo slikanje spreminjajočega se rastlinja in kulturne krajine opozarja, da imajo Primorci odgovoren odnos do zemlje, da negujejo vse, kar dela njihovo pokrajino prijetno za oko, in da skrbijo za estetsko funkcionalnost bivanjskega okolja. Pisatelj opisuje kraško

hišo, njeno tipično zgradbo in notranjo arhitekturo, ki kaže, da se je v teh krajih ljudska umetnost posvečala tudi običajnim bivanjskim prostorom. Ugotavlja, da celo prostorska ureditev z domiselnimi rešitvami ohranja občutek varnosti tudi v neprijaznih vremenskih razmerah. Vse posebnosti tradicionalne kraške hiše so prikazane tako, da se bralec zave sozvočja stavbe z okoljem. Primerjava hiše, ki jo je obiskal na poti proti morju, s tisto v notranjosti slovenske dežele, ki jo je dobro poznal, kot izda prvoosebni pripovedovalec, odvzame vsaki pokrajinski inačici domovanja vsaj pridih tujosti. Tako elementi kulturne in diskurzivne tujosti, ki poudarjajo regionalno specifičnost, prek primerjave dveh slovenskih tipov gradnje odpirajo možnosti za iskanje podobnosti med njima. Erjavec je s tem razširil krog bralcev, ki jim je bila domača vsaj ena od hiš, ta del pripovedi pa razumljiv.

Primorci stavijo svoja bivališča drugače nego mi, dalje za njimi v deželi stanujoči. Kar je pri nas »izba« s častitljivo velikansko pečjo, to je njim »hiša« z velikim, kake tri pedi od tal vzdignjenim ognjiščem, na katerem gori ogenj skoro veninven ... To ognjišče je središče, okoli katerega se vse zbira. Okoli njega se vrti Primorcu velik kos življenja. Tu se najraje gnete mladina, pa tudi živali, psi in mačke, zlasti pozimi, ko nikjer drugod ni blagodejne topline (Mladinski list 1926, II: 49).

V nadaljevanju pisatelj z etnološkega stališča natančno opiše ognjišče: navaja poimenovanja za posamezne dele, materiale, iz katerih so izdelani, razlaga njihov namen in uporabnost predmetov in oblik. S tem znižuje stopnjo kulturne tujosti, s katero se je srečeval bralec, ki mu predmet prikaza ni bil poznan. Erjavec uporablja strokovne izraze, ki jih razloži v besedilu, na primer: železno zglavje, kamor naslanjajo polena, da lepše gore (str. 49). Pri tem ohrani dobrohotni humor, ki dela branje prijetno. Tako npr. tedaj, ko pojasni, da »je ognjišče izrezano spredaj v polkolobarju, kar posebno ustreza debelušnim gospodinjam« (prav tam). Avtor se ne ustavi pri opisih materialne dediščine, temveč zabeleži tudi kulturne značilnosti gostoljubja. Tako pove, kako so posedali goste: »Možje, ki so imeli zasedene najlepše prostore, so se radovoljno zmeknili in gospodinja je hitela ugajati mojim potrebam.« (Prav tam.) Na besedi, ki je sledila, sta se izkazali družabnost in živa narodna zavest. Erjavec posebej poudari, da so Primorci znali prenesti domoljubje na mlade rodove, in ves prevzet hvali nastopajoče, njihove recitacije in zborovsko petje. Gane ga, da otroci tako neposredno izražajo ljubezen do slovenske zemlje in jezika. Pisatelj stopnjuje svoje navdušenje nad slovenskostjo prireditve z navajanjem naslovov zborovskih pesmi »Po jezeru«, »Luna sije« in »Pridi Gorenc«, predvsem pa z opisovanjem petja slovanske himne »Hej Slovani«. Tradicionalne slovenske pesmi so že same po sebi bralcu budile narodno zavest in ustvarjale občutek pripadnosti.

Na gojenje petja kot obliko izražanja narodne zavesti se navezuje tudi besedilo *Naše petje* (1928, 1930) Josipa Stritarja. Pisatelj ugotavlja, da Slovenci radi in lepo pojo kakor malokateri narod. (Mladinski list, april 1930). Avtor ne more prehvaliti čuta in nadarjenosti za petje, ki sta dar in pomembni vrlini, ki ju Slovenci z veseljem razvijajo. Za izseljence, ki so svojo zvestobo slovenski tradiciji gojili tudi z zborovskim petjem, je bilo tako besedilo spodbuda in potrditev njihove pripadnosti slovenskemu kulturnemu krogu.

V začetku petdesetih let prejšnjega stoletja je *Glas mladih* zaznamovala izseljeniška povest Franceta Bevka *Lukec in njegov škorec*, ki je izhajala od leta 1942 do leta 1944. Povest, ki je s svojim dogajalnim prostorom v stari domovini povzdignila

podobo Vipavske doline v kraj, po katerem hrepeni srce, močno zaznamujeta domovinska in izseljenska tematika. Osrednji junak se sicer zave, kako zelo pogreša dom, šele na potovanju k očetu, izseljencu v Južni Ameriki. Tedaj spozna, da so se mu podobe domačega kraja globoko vtisnile v spomin. Domotožje se mu okrepi, ko oče, ki se je moral izseliti, v Argentini sprašuje po dragi Vipavski dolini. Lukec sprevidi, da ima oče domotožje in prizna si ga tudi sam. V tem občutju sta nenadoma podobna materi Marjeti, ki je trpela že na poti v neznano deželo. Njo je smrt rešila pred razočaranji, ki se jih je bala v tujini. Za Lukca in njegovega očeta postanejo Gorica in kraji, ki se geografsko navezujejo na domačo vas, vir blagega spomina, poosebitev upanja, da se bosta lahko vrnila. Bevk je ustvaril literarno občutje, ki je izražalo splošno izseljensko izkušnjo in tako prinašalo oporo tudi bralcem, ki niso poznali tega dela slovenskega ozemlja in jim krajevna imena niso zvenela domače. Čeprav motivika raznarodovalnega pritiska, ki so ga doživljali Slovenci pod fašistično Italijo ni bila podobna izkušnji drugih slovenskih pokrajin, je lahko zbujala spomin na podobne travme, ki so se porodile v drugih okoljih zaradi zapostavljanja materinščine. Motiv tuje učiteljice, ki predvsem zaradi neznanja slovenskega jezika ni mogla vzpostaviti stika s slovenskimi otroki in starši, je kar klical po sočutju z odraslimi in otroki. Drugi motivi, ki jih je Bevk vgradil v to delo, pa so bili blizu vsem staršem, ki zaradi neznanja tujega jezika niso mogli pomagati otrokom pri učenju. Za bralce *Glasu mladih* je posebej pomenljiv poudarek, ki ga v tej povesti dobi branje slovenskih knjig. Lukčev stric, ki nečaku podari knjigo, ga pouči, da se mora naučiti brati tudi v slovenskem jeziku. Lukec upošteva njegov nasvet in kmalu zmore brati tudi v slovenščini

Lukec in njegov skorec je eno izmed tistih del, ki so z osrednjo temo izseljevanja in domoljubja nagovorila vse bralce *Glasu mladih*, ne glede na to, iz katere slovenske pokrajine so se izselili in ne glede na njihovo starost.

Med klasičnimi deli slovenske proze, ki s stališča kulturne zaznamovanosti lahko pritegnejo pozornost bralcev, zavzema vidno mesto Levstikova povest *Martin Krpan*. Pisatelj ustvari slovensko domačnost na same začetku literarnega dela, ko predstavi Močilarja kot tistega, ki v nedeljo popoldne v lipovi senci na klopi pripoveduje, »kako so ljudje živeli in kako so imeli to in to reč med sabo« in kaj se je dogajalo v starih časih. Kljub taki idilični podobi, ki oblikuje občutje bližine in vključenosti v dogajanje, pa je *Glasi mladih* objavil *Martina Krpana* šele po petdesetih letih izhajanja. Predvidevamo lahko, da je bila po mnenju urednikov kulturna zaznamovanost tega dela premalo v skladu s podobo slovenstva, ki naj bi jo pričakovali bralci revije oziroma s tisto, ki naj bi jo razširjala publikacija.

Slovenskost v tem delu je kompleksna, predstavljata jo čas, o katerem pripoveduje Močilar, in prostor, kjer živi Krpan, pa tudi njegov družbeni status. Pripoved o slovenskem silaku, ki je ubranil Dunaj pred velikanom Brdavsom, ima izjemen kulturni naboj. Že samo dejstvo, da je junak rešil vse cesarstvo, spodbuja ponos na slovenske korenine. Razen tega pa Krpanova spretnost v besednem boju, v katerem je kos vsakemu sogovorniku, ne glede na njegovo mesto na družbeni lestvici, daje rešitelju z Notranjske notranjo moč, priznanje samega cesarja pa družbeno veljavo. Pa vendar Krpan ni le književni junak, ki je bil pripravljen zastaviti svoje življenje za druge, ampak tudi tihotapec, mož, ki je izigral zakon. Kompleksnost njegovega lika se navezuje na kulturni okvir, na družbene razmere, ki so določale življenjski slog prebivalcev tega dela slovenskega sveta. V kolikor slednje niso bile

splošno poznane med izseljenci, bi lahko zanje postale vir tujosti in nelagodja, kar bi vplivalo na recepcijo celotnega dela.

Predpostavljamo lahko, da je kulturna tujost tega dela lahko izvirala iz nepoznavanja dogajalnega časa povesti, ki ga določajo nekaterih vidiki splošne kulturne zgodovine slovenskega naroda, predvsem izkušnja ogroženost slovenskih in nekaterih avstrijskih dežel v času turških vpadov in prizadevanja za priznanje pomena in vloge Slovencev v okviru habsburškega cesarstva. Izvor tujosti bi lahko bilo tudi nepoznavanje pomena geografske lege slovenskih dežel v izmenjavi blaga in storitev ter v povezavi z ilegalnimi oblikami trgovanja, tudi tradicije trgovanja s soljo v širšem evropskem prostoru. Po drugi strani pa dogajalni prostori v *Martinu Krpanu* naj ne bi bili vir kulturne tujosti. Dunaj, Trst, Koper, Reka so bili splošno znani iz slovenske narodne zgodovine in geografskega okolja. Krpanov rojstni kraj, Vrh pri Sveti Trojici, je bil domač vsaj Notranjcem in Primorcem ter tistim Slovincem, ki so poznali področje, kjer je potekala Krpanova pot – od morja do notranjih dežel habsburškega cesarstva. Sicer pa sta obe krajevni imeni poznani v vseh slovenskih pokrajinah in bi lahko prinašali pridih domačnosti in bližine, podobno kot ga ustvarjajo osebna imena književnih likov. Levstik je v skladu z slovensko tradicijo tudi osebe na cesarskem dvoru poimenoval s slovenskimi imeni: cesar je Janez, njegova hči Jerica, minister, ki bi se rad znesel nad Krpanom, pa Gregor.

Lahko predpostavljamo, da se je v drugi polovici 20. stoletja bojazen, da bi glavni lik zaradi tihotapstva vrgel senco na slovenstvo, povsem razblinila. Objava celotne povesti priča, da so uredniki verjeli, da tudi *Martin Krpan* lahko prispeva k ohranjanju in utrjevanju pozitivne podobe slovenstva med ameriški Slovenci.

Sklep

Mladinski list/Glas mladih, glasilo SNPJ, slovenske podporne organizacije, ki je med ameriški Slovenci spodbujala tiste oblike kulturnih dejavnosti, ki naj bi krepile zavest pripadnosti slovenskemu narodu, je v obdobju od leta 1922 do 1975 objavljal tudi slovensko poezijo in prozo. Objavljal je literarna dela, ki so jih napisali slovenski izseljenci v ZDA, pa tudi stvaritve slovenskih književnikov iz matice in zamejstva. S tem ko je svojim bralcem ponujal srečanja z različnimi obrazi slovenske literature, s tistimi iz preteklosti in sodobnosti, je prinašal eno izmed podob svojega časa in prostora: odprtost za slovensko kulturo in še posebej za književnost. *Mladinski list/Glas mladih* je z literarnimi objavami potrjeval obstoj enotnega slovenskega kulturnega prostora, v katerem ima književnost poseben pomen. Književnost naj bi Slovincem v diaspori razkrivala bit slovenskega naroda, krepila vero v sposobnost preživetja ter nudila zatočišče in spodbudo med iskanjem pravih poti v prihodnost. Prav zaradi takega videnja besedne umetnosti in pomena ustvarjanja v maternem jeziku je književni del lista bil zasnovan v duhu skupnega čutenja med domom in zdomstvom.

Mladinski list/Glas mladih je postal prostor sooblikovanja in odražanja identitete ameriških Slovencev. Zrcalil je kompleksne mreže identitet, ki so se v teku desetletij in v različnih zgodovinskih okoljih oblikovale med Slovenci v matični domovini, v zamejstvu in v ameriškem izseljenstvu. Glede na to, da so ameriški zdomci prihajali iz vseh slovenskih pokrajin, je potrebno poudariti, da so k literarni podobi glasila prispevali književniki iz vseh slovenskih pokrajin, od Prekmurja

(Miško Kranjec) do Rezije in Beneške Slovenije (Ivan Trinko). *Mladinski list/Glas mladih* je s tem oblikoval prostor in možnost za razvijanje zavesti o pomenu slovenske besede kot nosilke umetniškega izraza v vseh predelih slovenske domovine pa tudi kot enega izmed stebrov slovenske biti v diaspori. Slovenci, ki so iz stare domovine prinesli dediščino svojega kulturnozgodovinskega okolja, so pričakovali, da bi se njihovi otroci s pomočjo svojega glasila srečevali s pisano slovensko besedo in preko nje gradili medsebojne povezave. S tem je *Mladinski list/Glas mladih* postal eden od stebrov skupinske identitete.

Glasilo je v letih od 1922 do 1975 objavilo prozna besedila 42 avtorjev, ki so ustvarjali na slovenskem etničnem ozemlju. Kljub tako velikemu številu pisateljev pa je ton glasila oblikovala skupina šestih piscev, ki so imeli vsak po devet in več objav. Bralci so se največkrat srečevali z deli Dragotina Ketteja, Ivana Cankarja, Franceta Bevka, Josipa Jurčiča, Frana Levstika in Frana Erjavca. Dragotin Kette je avtor z največ objavami (27) in je bistveno sooblikoval odnos bralcev do različnih vzgojnih in etičnih vprašanj, čeprav so etični vidiki v ospredju tudi v prispevkih nekaterih drugih piscev, predvsem Gustava Strniše, Frana Saleškega Finžgarja, Frana Ksaverja Meška, Antona Martina Slomška in Ivana Cankarja.

Do začetka sedemdesetih let so v publikaciji izhajala izključno dela slovenskih klasikov. Nekatera, predvsem izbrana besedila Dragotina Ketteja in Josipa Jurčiča, so bila objavljena večkrat. Raziskava tujstva in drugosti oziroma domačnosti ter bližine objavljenih besedil je razkrila, da je tujost besedil najprej izhajala iz zemljepisnih imen in geografskih pojmov, za katere lahko predpostavljamo, da bi lahko bili večini bralcev nepoznani. Drugi viri tujosti, npr. simbolnost, ki jo odkrivajo številna literarna besedila, niso bili predmet te študije, vendar pa lahko ugotovimo, da so izbrana literarna dela vnašala v izseljeniški prostor raznolike podobe slovenstva.

Jurčičeva kratka proza je prinašala številne folklorne motive, ki so odslikavali vpliv ljudskega slovstva na slovensko književnost 19. stoletja. Dela, v katerih Jurčič opozarja na razširjenost vraževerja, so med bralce verjetno vnašala pridih tujosti, nenavadnosti in temačnosti. Drugačno, svetlo in toplo podobo slovenstva podaja proza Frana Erjavca in Josipa Stritarja. V besedilih, polnih veselja nad nekaterimi vidiki slovenstva, povzdigujeta naravne danosti in značajske lastnosti slovenskega človeka. Predvsem se veselita slovenske pesmi in domoljubja mladih. Avtorja se zavestno trudita, da bi njuno pisanje zvenelo domače. Če se jima zdi, da bi jih morala bolj poučiti o predmetu pisanja, sta nazorno jasna. Tako uspešno razblinita vsak, tudi porajajoč občutek tujstva in nedostopne drugosti in ustvarjata občutje domačnosti in bližine. Med predstavljenimi deli takšen bralcu iz vseh slovenskih pokrajin prijazen način pisanja dobro ilustrira Erjavčeva potopisna povest *Na kraški zemlji*.

Slovenstvo v Cankarjevih delih podajajo podobe, ki zajemajo celoten spekter občutij, ki jih je tankočuten pisatelj lahko zaznal med tistimi, ki so nesrečni zapuščali svoj dom, se vračali izžeti v domači kraj, ki jih ni sprejel, ali pa v tujini sanjali in sanjarili o lepotah slovenske zemlje. Širina podob v črticah *Domačija*, *O, domovina*, *ti si kakor zdravje* in *Slavospjev domovini* zaobjame tragiko in upanje izseljenstva, zato poleg domačnosti in bližine prav lahko poraja občutja drugosti, drugačnosti in odmaknjenosti, predvsem ker so bile predstavljene v publikaciji, ki so jo brali 'bralci vseh starosti'. Cankarjeve odslikave slovenstva in slovenskega izseljevanja oziroma odnosa do rodnega kraja so podane na tako kompleksen način,

da lahko pri neizoblikovanem bralcu izzovejo občutja kulturne odmaknjenosti in tujstva. Predpostavljamo lahko, da razkrivanje globlje sporočilnosti posameznih del odkriva tudi v tujejezičnem okolju nove elemente kulturne bližine in domačnosti. Ti so nagovarjali odrasle, izoblikovane bralce *Mladinskega lista*, mlajši pa so prepletanje poznanega in doživetega ter neznanega in tujega lahko odkrivali v črticah *Desetica*, *Iz mojega življenja* in *Skodelica kave*.

V prispevku sem razkrila v uvodu nakazane vidike podob slovenske proze, ki se je izoblikovala v reviji *Mladinski list/Glas mladih*, ki je kljub svojemu imenu nagovarjala bralce vseh starosti. Izoblikovana podoba naj bi spodbujala razmislek o bližini in tujstvu v enotnem kulturnem prostoru in razkrivala vlogo književnosti pri ohranjanju literarnozgodovinskega spomina v tistih delih narodnega telesa, ki so kljub prostorski odmaknjenosti od središča, v katerem se oblikuje jedro slovenskega literarnega izraza, nudili prostor za življenje slovenske besede in s tem utrjevali mesto slovenščine v svetovnem spletu literarnih polisistemov.

Revija, ki podaja eno izmed podob časa, kakor so ga dojemali slovenski izseljenci, ostaja obsežen vir za bodoče proučevanje kulturnozgodovinskega in literarnega spomina ameriških Slovencev in s tem celotnega slovenskega naroda.

Viri

Mladinski list, *Mesečnik za slovensko mladino v Ameriki*, *Juvenile*, *Monthly magazine for young Slovenians in America*, 1922–1944. Chicago: S.N.P.J.

The Voice of Youth, *Juvenile Monthly*, *Glas mladih*, *Mesečnik za slovensko mladino v Ameriki*, 1945–1975. Chicago: S.N.P.J.

Literatura

Friderik Baraga, 1970: *Knjiga o Indijancih; zgodovina, značaj, nravi in šege severnameriških Indijancev*. Celje: Mohorjeva družba.

Marjan Drnovšek, 2010: *Izseljevanje, »rakrana« slovenskega naroda*. Ljubljana: Nova revija.

Alenka Dermastia (ur.), 1987: *Enciklopedija Slovenije A–Ca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Matjaž Klemenčič, 1980: Izseljevanje Slovencev iz Avstro-Ogrske in avstrijska politika izseljevanja do prve svetovne vojne. *Izseljenski koledar 1981*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica. 271–277.

Darja Kobal, 2000: *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Julija Kristeva 1994: *Strangers to Ourselves* (1994). New York: Columbia University Press.

Martina Ožbot, 2001: Problemi posredovanja slovenskih literarnih besedil v tuje kulture. V: Martina Ožbot: *Prevajanje Prešerna, prevajanje pravljic*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.

Nada Šabec, 2007: *The Role of Language in Ethnic Identification of Slovene Americans. Jezik i identiteti*. Zagreb, Split.

Neva Šlibar, 2006: Sedmero tujosti literature ali: O nelagodju v/ob literaturi. (Obdobja 25.–*Metode in zvrsti*). Ur. B. Krakar Vogel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 15–36.

Anton Trstenjak, 1988: *Človek končno in neskončno bitje*. Celje: Mohorjeva družba.

Tomo Virk, 2008: Zakaj je književnost pomembna? *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine in metode (Obdobja 25 – Metode in zvrsti)*. Ur. B. Krakar Vogel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 3–13.

Bernhard Waldenfels, 1997: *Topographie des Fremden*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.

Janja Žitnik, Helga Glušič, 1999: *Slovenska izseljenska književnost 2. Severna Amerika*. Ljubljana: Rokus, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije.

Franc Žugel, 1987: Ameriški Slovenci. *Enciklopedija Slovenije 1 A–Ca*. Ur. A. Dermastia. Ljubljana: Mladinska knjiga. 58–62.

Katarina Germšek
Maribor

KOMIČNO V SLOVENSKI MLADINSKI DRAMATIKI

Prispevek predstavlja razvojni pregled slovenske mladinske dramatike s komičnimi elementi, ki je izšla v knjižni obliki. V starejših slovenskih mladinskih dramskih delih prevladuje predelava pravljичne snovi, medtem ko se v sodobnejših igrah kažejo že satirične družbenokritične ideje. Zastopanost komike v mladinskih delih druge polovice 20. stoletja je velika, saj so se avtorji odmaknili od vzgojne parabolčnosti. Teoretične definicije komičnega (Bergson, Gantar) so v obravnavanih slovenskih mladinskih dramskih delih prikazane na konkretnih primerih.

The article brings historic survey of Slovene children's drama with comical elements, published in book form. In older Slovene children's drama works adaptations of fairy-tale contents prevail, while in contemporary plays satirical and socially critical ideas can be traced already. The presence of humour in children's literature of the second half of the 20th century is considerable as the authors distanced themselves from educational parables. Theoretical definitions of the humorous (Bergson, Gantar) in the discussed Slovene children's plays are illustrated by concrete examples.

Definicije smeha in komičnega

O smehu razpravljajo mnoge nasprotujoče si teorije, ki zaključujejo, da smeh lahko opišemo kot mišično reakcijo, ki je posredni izraz naših občutij, mnenj ali dejavnosti. S smehom in komičnostjo se v svojem znamenitem filozofskem eseju *Esej o smehu* ukvarja Henri Bergson. Bergsonova definicija utemeljuje smeh kot družbeni pojav, ki se pojavlja v treh vrstah komike, in sicer: v situacijski, besedni in značajski komiki. Vsem trem vrstam komike je skupen smeh, ki izhaja iz avtomatizma; komične so stvari, ki se ne odvijajo v skladu s pričakovanji življenja. Jure Gantar se v knjigi *Dramaturgija in smeh* ukvarja s teorijami, ki temeljijo na semiotičnem pristopu, in strategije za proizvodjanja smeha analizira kot mehanizme, odvisne od jezikoslovnih pravil. Večina semiotičnih razlag temelji na dejstvu, da se občinstvo smeji takrat, ko je nemočno, podrejeno in razumsko manjvredno. Gledališki smeh povzročajo sporočila, ki jih razsojamo kot količinsko, kakovostno, odnosno in načinovno popačena. Dejavnike popačenja poimenuje kriptični šum, ki je v alazoničnih strategijah posledica poljubnih modifikacij, katerih prepoznavanje je odvisno od subjektivne presoje, v ironičnih strategijah pa lahko kriptični šum odpravimo s poznavanjem konteksta.

V nadaljevanju bomo predstavili Bergsonovo definicijo komičnega in Gantarjevo uporabo alazoničnih in ironičnih strategij za proizvajanje smeha.

Komičnost Bergson razlaga s situacijsko (veseloigre), besedno in značajska komiko. Situacijsko komiko utemeljuje s ponavljanjem besede ali stavka, s prizori, kjer oseba misli, da govori in deluje svobodno, v resnici pa je marioneta v rokah nekoga drugega, in z mnenjem, da se komičnost pojavlja v situacijah, pri katerih učinek narašča s širjenjem, primer snežne kepe (Bergson 1977). Bergson oblikuje tri postopke veseloiger, in sicer: ponavljanje, inverzijo in interferenco serij. Pri ponavljanju gre »za kombinacijo okoliščin, ki se nespremenjena nekajkrat povrne in je s tem nasprotje spreminjajočega se teka življenja« (Bergson 1977: 59). Pri inverziji gre za zamenjavo vlog in za obrnjen položaj. Ob interferenci serij ali vrst Bergson razlaga, da je »neki položaj vedno smešen, če pripada hkrati dvema popolnoma samostojnima vrstama dogajanj in če ga je mogoče razlagati hkrati na dva povsem različna načina« (Bergson 1977: 62). Za interferenco vrst gre v veseloigrah, v katerih se pojavita dve osebi, ki se razvijata samostojno, a se v nekem trenutku srečata, dejanja in besede ene osebe so lahko tudi dejanja ali besede druge, ali v igrah, pri katerih se križajo sedanji dogodki s preteklimi; komičnost izhaja iz prepletanja dveh samostojnih vrst. Druga veja udejanjanja komike je po Bergsonu besedna komika, pri kateri je v ospredju smešnost jezika. Komičnost se kaže v izrečenih besedah, ki jih nismo želeli izreči. Togost jezika, ki sproža komičnost, se kaže v stereotipnih frazah, ki vsebujejo očitni nesmisel. Po Bergsonu »dobimo smešen izrek, če spravimo absurdno misel v model stalno rabljene fraze« (Bergson 1977: 71). Komičen učinek dosežemo, »kadar se delamo, kot da kak izraz razumemo v neposrednem pomenu, čeprav je bil uporabljen v prenesenem« (Bergson 1977: 72). S ponavljanjem, inverzijo in interferenco dosežemo komičnost tudi med besedami; inverzija povzroča komičnost v jeziku s pomočjo menjave določenega stavčnega člana, interferenco največkrat dosežemo z besedno igro, ponavljanje se v besedni komiki kaže s transponiranjem – besede izrazimo v drugačnem slogu ali drugačnem tonu. Komiko, ki temelji na smešnih osebah ali njihovih lastnostih, je Bergson poimenoval značajska komika. Izhaja iz družbenega življenja; tako je komična oseba, ki gre avtomatično po svoji poti, ne da bi se potrudila za stik z drugimi. Smešno je v svojem bistvu to, kar je storjeno avtomatično; nehotena gesta, nezavedna beseda, raztresenost, to, s čimer se oseba ponevedoma izdaja. Bergson zaključuje, da so bistveni pogoji značajske komike nedružabnost osebe, ravnodušnost gledalca in avtomatizem.

Gantar v razpravi o dramaturgiji smeha uporablja dva termina, in sicer: alazonične in ironične strategije.

Alazonične strategije v tej knjigi opredeljujem kot vse tiste dramaturške tehnike, ki načrtno motijo prenos informacij o predstavljeni resničnosti. S tem, ko v dramska besedila vpisujejo kriptični šum, upočasnjujejo dekodiranje gledaliških sporočil in tako začasno preprečujejo gledalčevo razumevanje njihovih pomenov. A ker obenem ne povzročajo nepopravljive škode, je občinstvo s pomočjo svojega subjektivnega razsojanja sposobno tak šum odstraniti in pomen popačenih sporočil razvozlati. Takšno premagovanje zaprek občinstvo razveseljuje in se spričo tega pogosto izraža z odzivom, ki ga navadno poznamo pod imenom smeh (Gantar 1993: 33).

Metoda, s pomočjo katere vzdržujemo ravnovesje, je počasno stopnjevanje kriptičnega šuma oz. po Bergsonu učinek »valjenja snežne kepe«. Za smeh je pomembno, ali gledalec sporočilo razume in ga tudi odobrava – pomen sporočila

mora gledalec razumeti kot nežaljiv, zabaven in konstruktiven. Ironične strategije so posebna zvrst dramaturških mehanizmov, ki smeh proizvajajo s tem, da kriptični šum namesto v tekst vpisujejo v kontekst gledališke komunikacije. Ironične strategije ne morejo obstajati zunaj umetno vzpostavljene resničnosti, smeh je odvisen od gledalčeve sposobnosti za odkrivanje in odstranjevanje kriptičnega šuma, za proizvajanje smeha zahtevajo poznavanje konteksta komunikacijske izmenjave – pomembno je, da gledalec ve, zakaj so se dogodki odvili, kot so se. Ironično popačena sporočila gledalec razume po razširitvi okvira gledališkega izkustva, ki mu omogoča dekodirati zapletena gledališka sporočila. Ironične strategije kot gledalci ne razumemo, če smo manjkali pri delu predstave in zamudili neke pomembne informacije, ali če vidimo le osamljene delce (Gantar 1993). Gantarjevo razpravljanje temelji na tem, da je gledališko sporočilo lahko začasno nečitljivo, ker »so znaki količinsko ali kakovostno drugačni od tistih v visoko kvalitetni komunikaciji, so motena notranja razmerja med znaki ali so znaki oddani na spremenjen način« (Gantar 1993: 33). Med količinske tehnike za proizvajanje smeha šteje vse tiste dramaturške mehanizme, ki kriptični šum ustvarjajo tako, da povečujejo ali zmanjšujejo količino znakov v sporočilu, kakovostne tehnike ovirajo razumevanje gledališke komunikacije tako, da nekatere znake spremenijo do tiste stopnje, ko sporočilo kot celota začenja pomeniti nekaj drugega. Odnosne strategije povzročajo smeh takrat, ko sicer nepovezani in neurejeni dražljaji vseeno uspejo prenesti neke vrste informacijo in načinovne tehnike kriptični šum vzbujajo tako, da večjo skupino znakov preusmerijo na enak način, glede na vnaprej določeno osrednje načelo.

Komično v otroški in mladinski literaturi

V članku je pozornost usmerjena h komičnemu v mladinski dramatik, zato moramo natančneje obrazložiti pojem mladinska komedija, pri čemer se sklicujemo na zapis Igorja Saksida v *Bralnih izzivih mladinske književnosti*. V članku *Tragično, komično, groteskno v mladinski dramatik* piše, »da ne bo govora o mladinski tragediji, komediji ali groteski kot žanru, pač pa o mladinskih igrh s prvinami tragičnega, komičnega oziroma grotesknega« (Saksida 2005: 152). V mladinski dramatik se komično kaže v smešnih osebah, njihovem govoru ali v smešnih dogodkih. Po Saksidi je v mladinski dramatik opaziti komično perspektivo kot odklon od vzgojne paraboličnosti dogajanja – vzgojne naravnosti v komičnih mladinskih igrh ni, ker so v zgodbo vnešeni posmeh in komični prizori.

Humor in pravljичne besedilne slike so sredstvo, s katerim starejši avtorji dokazujejo, da sta otroškost in otroško doživljanje sveta, tudi kot možnosti za preoblikovanje družbene stvarnosti ali vsaj njen pozitivni protipol, vir in tematska konstanta zblíževalnih iger. Ta besedila ne temeljijo več na oblikovanju ideala ali prikazu otroške radoživosti, pač pa v posebni domišljijski osvetlitvi prikazujejo stvarnost in vse, kar je v njej smešnega, nepravilnega ali celo izkrivljenega (Saksida 1998: 81).

Saksida piše, da gre v mladinskih gledaliških igrh za predelavo pravljичne snovi, ki se kaže v burki, v komično-pravljичnih večdejkah in v satiričnih mladinskih pravljичnih komedijah (Saksida 2005). Na dejstvo bralčeve receptivne zmožnosti opozarja Dragica Haramija v članku *Komika v mladinski prozi Dima*

Zupana, v katerem postavlja novo definicijo komike, ki upošteva posebnosti mladinske književnosti, in sicer:

Komično je tisto, kar zbuja smeh zaradi neskladja med videzom in resnico, to neskladje pa se kaže ob nepričakovanih dogodkih, jezikovnih deviacijah, nenaravnem vedenju literarnega lika, v nasprotju opisanega in resničnosti ter pretiravanju. Komika je zelo relativna, saj so različnim ljudem smešne različne stvari. V mladinski književnosti moramo biti pozorni tudi na bralčevo/poslušalčevo starost, saj je od otrokove starosti odvisno, kaj je zanj smešno, in na okoliščine, tu pa mislim predvsem na realni čas, na splošni kulturni nivo družbe ter na socialni status otroka. Vsekakor pa komika, ne glede na okoliščine, starost in vrsto, ne sme biti zlobna (kar je lastnost ironije in satire) (Haramija 1997: 82).

Haramija poudarja, da so tudi v mladinski književnosti prisotne tri vrste komike (besedna, situacijska in karakterna). Ugotavlja, da sta »pri besedni komiki najpogostejši aliteracija in onomatopoijska, pri besedilnih figurah pa se pojavljajo polisindeton, asindeton, gradacija, hiperbola, ironija, paradoks, oksimoron, med tropi prenesenega pomena besed se pojavljata predvsem komparacija ter fraza, pri zamenjanem pomenu pa so pogoste vse tri njegove vrste, torej metonimija, sinekdoha in antonomazija« (Haramija 1997: 83). Situacijska komika izvira iz nesporazumov, presenečenj, zamenjav in zmešnjav, posega po nenatančnosti besede, nejasnem izražanju ter neustreznosti (Haramija, 1997). »Pri karakterni komiki uporablja avtor nenaravnost v govoru (npr. pomanjševalnice, prenatrpanost izrazja), izogiba se besedne čistosti, predvsem kadar skuša poudariti negativne lastnosti književnih besed (npr. s slengizmi, vulgarizmi, popačenkami)« (Haramija 1997: 83).

Komično v slovenski mladinski dramatiki

Nadaljevali bomo z razvojnim pregledom slovenskih mladinskih dramskih del, izdanih v knjižni obliki, in v njih poiskali ter razložili teoretske značilnosti komičnih prvin.

Komičnost v komediji *Kraljična z mrtvim srcem* (1925) Rudolfa Pečjaka izražajo imena oseb in njihovi opisi: Pikolorum je star in hudega pogleda, desno oko ima večje od levega, kadar se preveč ne boji, mu iz oči zasije dobrot, Čurilček, čistilec in svetilec čevljev prevzvišenih nog, Žarislav je lep kot jutranja zarja, Žarivoj mu je podoben itn. Pikolorum s stalnim ponavljanjem »Saltemortalorum! Jaz sem dvorni maršal Pikolorum ... Tu je moj službeni forum!« učinkuje smešno, ker kaže na utečenost navad in neprilagodljivost novim situacijam (po Bergsonu nehotene spremembe zbujejo smeh). Bralec se smeji ob branju Pikolorumovih reakcij, ki so podprte s kletvicami, kot npr. »Tristo rac in petsto kurjih tac! Jezik za zobe! Zdaj govori sam Pikolorum!« (Saksida 1998: 33). Komičnost kletvic kaže na besedno komiko, ta se po Bergsonu kaže v stereotipnih frazah, ki vsebujejo očitni nesmisel.

V *Krpanu mlajšem* (1925) Frana Milčinskega, ki je medbesedilno navezan na Levstikovega *Martina Krpana*, je avtor izrazil politično in družbeno satiro, ki pa ni v ospredju branja mladega bralca. Haramija piše, »da moramo biti v mladinski književnosti pozorni na bralčevo starost, saj je od otrokove starosti odvisno, kaj je zanj smešno« (Haramija 1997: 82), tako se bralec v štiridejanki smeji komičnim prizorom situacijske komike. Komičnost se kaže v biriču Silvestru in srenjskem možu Urhu, ki delujeta po navodilih župana in sta kljub veljavi svoje funkcije prestrašena pri srečanju s Krpanom, kar se vidi v Silvestrovem govoru:

»Martinče, bog ti bo poplačal dobroto!« – (Se popraska.) »Pa bi te vendarle prosil: glej, čisto praznih rok ne morem od tod in pred župana – ob službo me bo dal! Zato te prosim, mahni me! /.../« (Filipič 1959: 154).

Po Bergsonu gre pri inverziji za zamenjavo vlog in obrnjen položaj, tako birič in srenjski mož ne opravljata svojega poslanstva, torej Krpanovega pregona, ampak birič Krpana prosjači, naj ga malo udari. Komična situacija je prikazana tudi v didaskalijah: »Se spotakneta drug ob drugega, padeta, nato izgineta na levo.« (Filipič 1959: 155). Smeh vzbudi padec, ki se odvije pred našimi očmi in ni nameren. Kot piše Haramija, se v besedni komiki med tropi prenesenega pomena uporablja komparacija, npr. »Močan je kakor tri sto tavžent pečenih mačkov!« (Filipič 1959: 148), kar deluje smešno zaradi primerjave moči s pečenimi mački.

V *Princeski in pastirčku* (1930) avtorja Pavla Golie se s poimenovanjem in lastnostmi oseb pojavi značajska komika; tako so osebe osmešene že s svojim nazivom. Iz primera je razvidna Gantarjeva teorija o kakovostni tehniki telesnih hib, pri kateri je dramatik kriptični šum vzpostavil z gospodom in gospo Trebušček, ki sta pri mizi vedno prva, kar se jima tudi pozna. V nadaljevanju smešnost pri bralcu vzbuja povzpetnik Šiba s svojim sinkom Pepčkom, ki je v didaskalijah predstavljen kot »malo bedast in zelo boječ«, in se kot tak pokaže tudi bralcu. V teoriji je neumnost dramskih junakov utemeljena kot načinovna tehnika za vzbujanje smeha. Guvernanta, ošabna, zlovoljna gospodična, deluje skozi igro na videz pomembno, a se ji bralec smeji, ker se na skrivaj baše s pogačo in pri tem zanika svoje početje; v tem primeru se pojavi načinovna tehnika pretvarjanja, pri kateri se bralec smeji zaradi poznavanja konteksta.

V Golievem *Jurčku* (1932, 1951) se naraven vzrok, ki učinkuje smešno, pojavi v didaskalijah k dialogu med Pampanelo in Trobento: »Ko se čisto pripogne, ga Pampanela brčne. Trobenta pade in iz rokava mu prilezejo note« (Poniž 1985: 129). Trobenta išče note, a jih najde le s pomočjo Pampaneline brce. Izraz, ki ga razumevamo v neposrednem pomenu, čeprav je bil uporabljen v prenesenem, zbuja po Bergsonu komičen učinek. Npr. »Tako sem lačen, da se mi pajčevina dela v želodcu.« (Poniž 1985: 134); pajčevina v želodcu v neposrednem pomenu zbuja smeh, ker si jo bralec nazorno predstavlja, čeprav je bila uporabljena v prenesenem pomenu, da je Trobenta sestradan. Komičnost dobesedne interpretacije prenesenega pomena se kaže tudi v dialogu Lipeta in Ceneta. Po srečanju z Vetrom je Cene mislil, da ga je zadela kap, a po tipanju telesa, ugotovi, da ga še ni. O prenašanju narave in družbe Bergson piše, da delujeta komično, ker se smejemo zaradi podobnosti z neko obliko oz. pojavom. Primer tovrstne komike se kaže v šestem prizoru druge slike, kjer Jurček med klicanjem Vetra v daljavi zagleda medveda in s svojim nasvetom prestraši popotne muzikante: »/.../ Medved ne pozna šale. In mižite zraven. Mir! Mir!« (Poniž 1985: 149). Smešno je, ker vpleteni govorijo o medvedu, prikaže pa se kozliček, komičnost pa se stopnjuje s pretiravanjem o napadu nanje. V zaključnem prizoru kriptični šum predstavlja gostilničarjev beg, ki se stopnjuje, pri čemer gre za načinovno tehniko teka, ki je temelj odrskega preganjanja.

V igri *Modra vrtnica za princesko* (1963) Kristine Brenkove vladanje prevzame norček, ki je že s svojim poimenovanjem in lastnostmi komična oseba, s svojo izjavo »Jaz sem dvorni norček Rožnega kraljestva in govorim resnico podnevi in ponoči, poleti in pozimi« (Saksida 1998: 283) deluje avtomatizirano, kar pri bralcu zbuja smeh. Situacijska komika se pojavi v desetem prizoru prve slike, v katerem se kralj in vrtnarica pogovarjata o kraljevanju in vrtnarjenju. Kralj želi

vrtnariti, vendar ga pri tem ovira krona, zato mu vrtnarica predlaga, naj nosi oboje. Kriptični šum nastane, ko si kralj nadene krono in nanjo vrtnarsko kapo, nato pa še obratno, razumevanje je zaradi načinovne tehnike, pri kateri kralj uporablja neprimerne načine gibanja (želi si nadeti krono in kapo), za nekaj časa onemogočeno.

Knjiga Leopolda Suhodolčana *Narobe stvari v mestu Petpedi* (1973) vsebuje tri komedije za mlade, in sicer: *Narobe stvari v mestu Petpedi*, *Srečno hišo Doberdan* in *Figole Fagole*. V komediji *Narobe stvari v mestu Petpedi* se komičnost kaže v frazah, npr. se mu bo jeza odstrašila, v imenu postave in zeljne glave. Bergson teoretično utemeljuje, da fraza deluje smešno, ker ni smiselna, čeprav njen pomen razumemo. Situacijska komika, pri kateri učinek narašča s širjenjem, se v komediji pojavi ob koncu prvega dejanja, kjer želi najprej Desnaroka sestri na skrinjo, a se ta umakne, nato poskuša Levaroka, tudi neuspešno, na koncu poskusita obe istočasno, a padeta na tla; bralec se smeji, ker pozna ozadje dogajanja (v skrinjah sta skrita Miki in Ahac). Gre za načinovne strategije na vizualnem kanalu, ki se kažejo z nerodnostjo likov. Komičnost komedije *Srečna hiša Doberdan* se začne že v prvem dejanju, kjer teta Melona ne vidi, da hodi mimo razbojnikov, kar (po Bergsonu) dokazuje, da je oseba komična, kadar deluje avtomatizirano. Suhodolčan je v igri *Srečna hiša Doberdan* uporabil postopek situacijske komike (Bergson jo imenuje inverzija); gre za zamenjavo vlog ali obrnjen položaj. Razbojnika sta zamenjala vlogi – Ošpica postane babica, Ostriga pa postane branjevka, drug drugega žalita, bralec se smeji, ker se Ošpica in Ostriga zaradi preoblek ne spoznata. Družina Doberdan tudi najbolj strašnega razbojnika Ropotaja pripravi do tega, da se preobleče v mlekarico; komičnost sledi iz zamenjave vlog. V tem delu gre za preplet strategij za proizvajanje smeha, tako se pojavijo kakovostne tehnike na besednem področju, kjer se lika med sabo zmerjata, in načinovne tehnike na vizualnem kanalu, ki se izražajo s pretvarjanjem. Komičnost komedije *Figole Fagole* izhaja iz okoliščin, v katere so osebe postavljene; po Bergsonu psihična in fizična neprilagodljivost zbuja smeh. V Figolah sta največja sovražnika dežnikov Smuk Klobuk in župan, v Fagolah pa sta najzvestejši dežnikom Angela Marela in županja. Šviga Švaga, ki je neobremenjen z dežniki oz. s klobuki, pripravi komično situacijo, v kateri lutko z dežnikom postavi v Figole in lutko s klobukom v Fagole. Bralec se smeji, ker lutki nista v pravih mestih; po Bergsonu je položaj smešen, če pripada hkrati dvema popolnoma samostojnima vrstama dogajanj.

Knjiga Leopolda Suhodolčana *Norčije v gledališču* (1979) obsega tri komedije za mlade, in sicer: naslovno igro *Norčije v gledališču*, *Križ kraž kralj Matjaž* in igro *Anton Pomperdon in vsi Pomperdoni*. V *Norčijah v gledališču* detektiva Naočnik in Očalnik kažeta svoje sposobnosti in iznajdljivost, s katerimi razkrinkata Srakoperjevo in Čaroperjevo krajo blagajne. Skozi različne prizore se pojavljajo Naočnik, Očalnik, Srakoper, Čaroper, Mica in Maca; mojstrstvo komedije je dovršeno, ker dramatik uporabi načinovno tehniko pretvarjanja, pri kateri se liki pretvarjajo, da so nekdo drug. Naočnik, Očalnik, Mica in Maca si nadenejo razbojniške oprave in po pogovoru s skupnimi močmi premagajo tatova. Suhodolčan z neprestanim menjavanjem vlog bralca spravlja v smeh tudi z zapletenimi prizori. V *Norčijah v gledališču* se pojavi besedna komika predvsem v obliki neposrednega razumevanja pomena besed, čeprav so izrazi rabljeni preneseno, npr. »Naj mi ušesa ozelenijo, če nista spet tisti avši avšasti« (Suhodolčan 1979: 6). Občinstvo se po Gantarju kakovostni tehniki žaljenja smeji zaradi neprimernosti, npr. »Tisto špriklo in bunko

morava spraviti z odra /.../« Neposrednemu pomenu prebranega se bralec smeji, ker se ne pogloblja v preneseni pomen izrečenega, npr. »Tristo patentnih žebličkov /.../« (Suhodolčan 1979: 8), »Tristo kurjih črev /.../« (Suhodolčan 1979: 14). Komičnost v komediji *Križ kraž kralj Matjaž* se pojavlja na besedni ravni (razumevanje izraza v neposrednem pomenu, čeprav je rabljen v prenesenem pomenu), kar se kaže v Jurijevem izrazu, da bo vodo prinesel prej kot v sto letih. V prizoru, ko Jurij in Marko kašljata, da bi zbudila kralja Matjaža, Jurij pravi: »Ne morem več kašljati. Preveč sem zdrav.« (Suhodolčan 1979: 48), Špela pa: »Žulje sem že dobila od spanja« (Suhodolčan 1979: 58). Gre za popačenje na besedni ravni, pri katerem vsebina in oblika ne ustrezata vsakdanjemu izkustvu. Značajsko komično je predstavljen lik kralja Matjaža, ki si po dolgoletnem spancu zaželi mleka in žgancev; ko izve, da je njegova brada še prekratka, si zaželi le spanca; kralj Matjaž deluje avtomatično, zato učinkuje smešno. Suhodolčanova komedija *Anton Pomperdon in vsi Pomperdoni* smešno deluje že v prologu. Gre za kakovostno tehniko zviranja, pri kateri se odrski liki izražajo s pretiranimi kretnjami in gibi, liki namreč žabje poskakujejo. Pri osrednjih likih se pojavljata predvsem situacijska in značajska komika, tako Plahti med preskokom glasno počijo hlače na zadnjici in se pokadi za njim, General pa ves čas narobe izgovarja besede, npr. »To ... to ... je garaža ... ne, ne ... sabotaza!« (Suhodolčan 1979: 91), »Če kaj vem, nekdo salutira! ... Sabotira!« (Suhodolčan 1979: 100), pripoveduje, da je mislil zmagati že v sedmih bitkah itd. General in ostali pomembneži se zdijo bralcu smešni, ker delujejo po svojih utečenih navadah.

Jana Milčinski je v knjigi *Boj v omari* (1989) zapisala dramsko igro z naslovom *Butalski policaj in Cefizelj*, ki deluje komično zaradi pretiravanja. Policist z nagovorom otrokom pove, da čaka strašnega razbojnika Cefizlja; v njegovi izjavi, da je Cefizelj sedem ljudi zadušil in tri ženske, je paradoks; ker najprej govori o ljudeh in potem o ženskah, izjavo ovrednotimo kot smešno. Količinske tehnike, ki temeljijo na gibalnih znakih in vzbujajo smeh, so na eni strani Cefizljevi odvečni premiki (beg) in na drugi strani policistova togost (dopuščanje, da Cefizelj zbeži). Komično deluje tudi načinovna tehnika na akustičnem kanalu, iz didaskalij izvemo, da je policist hud, njegova izjava je zaključena s klicajem: »Krščenmatiček, kako sem hud! Mu že pokažem, Cefizlju, kaj se pravi takole razjeziti butalskega policaja!« (Milčinski 1989: 63). Temu sledi pekov sarkastični odgovor: »Pokažeš, pokažeš, če se ti le še kdaj prikaže« (Milčinski 1989: 63), ki izpostavi policistovo nerodnost, tako s kodiranjem določene barve glasu sarkazem spremeni pomen stavka.

Alenka Goljevšček je v drami *Gornastenisedimuha* (1989) zapisala besedilo, ki temelji na besedni komiki. Osrednja dramska lika sta stavek Gornastenisedimuha in papagaj Koki, komično deluje posebljen stavek z nenavadnim imenom. Avtorica je v delo vključila besedno igro, tako se Gornastenisedimuha in Koki v deželi Ajevcev spremenita v Garnastanasadamaha in Kaka, tovariš E, ki ju reši pred Ajevci, ju preimenuje v Gernestrehesedemehe in v Keke, po prometni nesreči ju v bolnišnici doktorica kliče Girnistrihisidimiha in Kiki, doktor pa Gornostrohohosodomoho in Koko, policist, ki ju odvede k sodniku, ju poimenuje Gurnustruhosudumuha in Kuku. Besedne igre so komične, ker zaradi zamenjave samoglasnikov besede dobijo drugačen pomen. V zaključku igre komičnost vzbuja avtomatiziranost likov, vsi vztrajajo pri svojem, medtem ko Gornastenisedimuha in Koki odideta.

Milan Dekleva je v *Lenči Flenči* (1991) v sedmem prizoru zapisal pogovor Lenče in tovarišice, ki hvali Lenčino prepevanje. Avtor je prizor osvetlil z besedno komiko, kjer bralec frazo razume v dobresednem pomenu, čeprav je potrebno razumeti njen preneseni pomen. Lenča pove učiteljici, da ji bo oče pretipal vse kosti, če mu bo še omenjala tipke, saj zato, da ona lahko lepo poje, on tenko piska (Dekleva 1991: 35). Bralec se smeji, ker bere, da ji oče tipa kosti, čeprav je mišljeno, da jo bo oče pretepel ali udaril, v drugi izjavi pa si bralec predstavlja piskajočega očeta, čeprav je mišljen očetov težek finančni položaj.

Delo z naslovom *Pika* Andreja Rozmana (2002) je priredba besedila avtorice Astrid Lindgren in ga je avtor napisal za potrebe režiserja Vita Tauferja in Slovenskega mladinskega gledališča. Komičnost besedila temelji na pogovornem jeziku glavne junakinje, tako v ospredje prihajajo kakovostne tehnike, ki ovirajo razumevanje gledališke komunikacije. Pogosto prihaja do popačenja (npr. Pika ne hodi v šolo, stanuje sama v Vili Čira-čara, je iskalonajdilka itd.), pri katerem vsebina in oblika ne ustrezata vsakdanjemu izkustvu. Besedna igra kot vrsta kakovostne tehnike se pojavi v prizoru srečanja Pike in razbojnikov, ko jo sprašujeta, kje teče glavna cesta. Bralec se smeji, ker Pika z vprašanjem »Glavna cesta teče?«, ustvari nov, od prejšnjega stavka neodvisen pomen. Besedna igra se pojavi tudi v prizoru Pike in policistov, ko ji policist pravi, da bo šla z njima pa pika; Pika se začudi in jima pove, da jo bosta morala najprej ujeti; gre za glasovno spremembo v besedi pika in tako stavek dobi drugačen pomen. Načinovne tehnike za vzbujanje smeha se pojavijo v obliki Pikinega nevzgojenega obnašanja (npr. poškodovanje lutkine roke v trgovini, tikanje učiteljice, vdor na gledališki oder in mazanje gospa s torto). Besedilo je komično predvsem na jezikovni ravni, kjer se kriptični šum v načinovnih tehnikah kaže v Pikinem odrskem narečju in neprimernih jezikovnih strukturah.

Komičnost vesele igre za otroke z naslovom *O kuri, ki je izmaknila pesem* (2012) Bine Štampe Žmavc izhaja iz kradljive kokoši Kokodese in njenih lastnosti. Kokoš je poosebljena in besede izgovarja z vstavljenima zlogoma »koko« (npr. Kokoko nenavadno!), ki predstavljata kriptični šum, tako gre za količinsko tehniko, ki vključuje preobilico zvokov, zato je sporočilo nekaj časa nerazumljeno. Kokoš je radijsko napovedovalko (»/.../ še neimenovano pesmico izpod peresa našega pesnika«) razumela dobresedno, zato se je odločila, da bo tudi sama valila pesmi, iz česar je razvidna njena raztresenost, ki deluje komično. Kokodesa verjame v sposobnost valjenja pesmi in o tem prepričuje tudi Čarodajsa. Na bralca deluje smešno, ker gre avtomatično po svoji poti: »Na kokoviziji pa sem slišala, da je dandanes vse mogoče, zato bodo kokoši lahko valile celo krokodile, če bodo hotele! /.../« (Štampe Žmavc 2012: 15). Komičnost vesele igre za otroke je Bina Štampe Žmavc dosegla predvsem na jezikovni ravni, kjer je uporabila aliteracijo (kurja kuga, kurja koža, kurji križ ...) in onomatopoijo (kokodajc dajc, kokodajc dajc, kokokokokoko ...).

Sklep

Razvojni pregled in preučitev mladinskih dramskih del, ki so izšla v knjižni obliki, pokaže, da se komika pojavlja v mladinskih delih pri starejših in sodobnejših avtorjih. Na podlagi teoretskih izhodišč ugotavljamo, da se v okviru mladinske dramatike pojavljajo t. i. komične podzvrsti. Položajna komika se kaže v vseh komedijah, pri tem gre za količinske, kakovostne, odnosne in načinovne

tehnike, ki kriptični šum ustvarjajo na gibalnih znakih: Perunika ne želi biti kisl kumarica; smeh nam vzbudi padec zaradi nerodnosti biriča in srenjskega moža; komičnost dogodka izhaja iz brce kamele Pampanele in Trobente, ki zaradi brce najde izgubljene note; smejimo se kralju, ki si na krono nadene vrtnarsko kapo in poskusi tudi obratno; smeh vzbudi avtomatizirana hoja Melone mimo razbojnika, vpogled v žabje poskakovanje veljakov mesta in bratčevo dirjanje po sobi zaradi Lenčine ukane. Vrsta situacijske komike se kaže v marionetnosti Pikoloruma, ki kot marioneta izpolnjuje kraljičine zahteve. Primera snežne kepe, pri katerih učinek narašča s širjenjem, se pojavita v *Jurčku*, in sicer v zaključnem prizoru, ko gostilničar beži pred divjimi možički, a mu divji možje prav tako hitro sledijo, in v komediji *Narobe stvari v mestu Petpedi* v prizoru skrinjinega odmikanja Desniroki in Leviroki. Postopek ponavljanja se pojavlja v komediji *Norčije v gledališču*, v kateri se iz dejanja v dejanje ponavlja skupina oseb (Naočnik, Očalnik, Srakoper, Čaroper, Mica in Maca). Postopek inverzije je prikazan v *Krpanu mlajšem*, v katerem birič in srenjski mož prosjačita Krpana za blagi udarec, čeprav bi morale biti vloge zamenjane. Pretvarjanje kot načinovno tehniko (zamenjava vlog razbojnikov z babico, branjevko in mlekarico) najdemo v *Srečni hiši Doberdan*, kar vodi v komične situacije lovljenja. Postopek interference serij se pojavi v igri *Figole Fagole*, v kateri lutki z dežnikom oz. s klobukom nista na pravem mestu, tako pripadata hkrati dvema popolnoma samostojnima vrstama dogajanj. Lingvistična komika se kaže v razumevanju izraza v neposrednem pomenu, čeprav je bil uporabljen v prenesenem, kar se pojavi v *Krpanu mlajšem* pri Trobentovem opisu lakote, v *Norčijah v gledališču* si bralec predstavlja ozelenitev Srakoperovih ušes, v igri *Križ kraž kralj Matjaž* se bralec smeji Špelinemu komentarju spanja in v igri Lenča Flenča, kjer si predstavljamo Lenčinega piskajočega očeta, čeprav je mišljen očetov finančni položaj. V delu *Butalski policaj in Cefizelj* je paradoks, ker najprej govori o ljudeh in potem o ženskah, zato izjavo ovrednotimo kot smešno, komično deluje tudi pekov sarkazem, ki spremeni pomen stavka. Lingvistična komika se kaže tudi v besednih igrah v delu *Gornastenisedimuha*, ker besede zaradi zamenjave samoglasnikov dobijo drugačen pomen. Besedna igra kot vrsta kakovostne tehnike se pojavi v delu *Pika*, ker Pika z vprašanjem ustvari nov, neodvisen pomen stavka. Po Haramiji se v besedni komiki med tropi prenesenega pomena uporabljajo komparacija (Filipič), aliteracija (Bina Štampe Žmavc v igri *O kuri, ki je izmaknila pesem*) in onomatopoiija. Komika se v mladinskih dramskih delih pojavi v avtomatiziranih lastnostih osebe in njeni raztresenosti. Tako si cesar v *Krpanu mlajšem* nadene čepico in se označi za bolnega, v komediji *Narobe stvari v mestu Petpedi* je županjina največja skrb, da ji ne prekipi mleko, policaj pa ji nosi mleko in zelje ter pazi, da ji kdo ne odpelje hčere, v igri *Križ kraž kralj Matjaž* je smešen lik kralja Matjaža, ki si po dolgoletnem spancu zaželi le mleka in žgancev, v igri *Anton Pomperdon in vsi Pomperdoni* general ves čas narobe izgovarja besede in se potem popravlja, Kokodesa se zaradi novice o pesmi izpod peresa pesnika odloči valiti pesmi. Liki učinkujejo smešno, ker avtomatizirano hodijo po svoji poti in so psihično in fizično neprilagojeni novim situacijam ter delujejo raztreseno. Komičnost na nivoju značaja je prisotna že s poimenovanjem oseb in z njihovo neumnostjo, npr. v *Princeski in pastirčku* gospod in gospa Trebušček (rada veliko in dobro jesta), gospod in gospa Šiba (veliko in prazno govorita), Pepček, ki ga princeska preimenuje v Bebčka (neumen in strahopeten sin) itd.

Z razvojnim pregledom mladinske dramatike smo želeli dokazati, da se komika pojavlja v slovenskih mladinskih igrah od 30. let 20. stoletja vse do danes. Glede na preučevana mladinska dela sklepamo, da se v slovenskih mladinskih delih najpogosteje pojavlja položajna komika, zastopanost lingvistične in karakterne komike je večja pri sodobnejših avtorjih.

Viri

Lojze Filipič (ur.), 1959: *Otroške in mladinske igre*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Alenka Goljevšček, 1989: *Gornastenisedimuha. Zakaj avto zjutraj noče vžgati*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Niko Grafenauer (ur.), 1991: Dane Zajc: *Zakaj in vprašaj*. Milan Dekleva: *Lenča ftenča, Zveza diamantnega čuka*. Boris A. Novak: *Prizori iz življenja stvari*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jana Milčinski, 1989: *Boj v omari*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Denis Poniž (ur.), 1985: *Pavel Golia – pesmi in igre za mladino*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Andrej Rozman, 2002: *Pika*. Ljubljana: Tuma.

Igor Saksida (ur.), 1998: *Ime mi je igra*. Maribor: Založba Obzorja.

Leopold Suhodolčan, 1979: *Norčije v gledališču. Tri komedije za mlade*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Leopold Suhodolčan, 1973: *Narobe stvari v mestu Petpedi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bina Štampe Žmavc, 2012: *O kuri, ki je izmaknila pesem*. Dob pri Domžalah: MIŠ.

Literatura

Henri Bergson, 1997: *Esej o smehu*. Ljubljana: Slovenska matica.

Jure Gantar, 1993: *Dramaturgija in smeh*. Ljubljana: Mestno gledališče.

Dragica Haramija, 1997: Komika v mladinski prozi Dima Zupana. *Otrok in knjiga* 44, 81–88.

Denis Poniž, 1995: *Komedija in mešane dramske zvrsti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Igor Saksida, 2005: *Bralni izzivi mladinske književnosti*. Domžale: Izolit.

Igor Saksida, 1998: *Slovenska mladinska dramatika*. Maribor: Založba Obzorja.

večernica 2014

ZA LETO 2013

Večernica je edina slovenska nagrada za najboljše izvorno mladinsko literarno delo preteklega leta, ki zajema celotno slovensko knjižno produkcijo: »Žirija upošteva izvorna pesniška, prozna in dramska besedila za otroke in mladino v slovenskem jeziku, ki so v preteklem letu izšla (nosijo to letnico) v knjižni obliki pri kateri od založb ali v samozaložbi v RS ali v tujini (slovensko zamejstvo, slovensko izseljenstvo, drugo) in ki jih je založba ali avtor prijavil/a na razpis. Razpis objavi časnik Večer v času neposredno okrog slovenskega kulturnega praznika. Žirija ima pravico, da v izbor kandidirajočih literarnih del vključi neprijavljeno delo, če meni, da po svojih literarno-estetskih kvalitetah sodi vanj.« (Pravilnik o delu žirije za nagrado večernica, 6. člen)

Žirija si pri izboru pomaga s seznamom novih knjig, ki ga pripravlja Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo.

V žiriji za podelitev nagrade večernica, ki šteje pet članov, so predstavniki Podjetja za promocijo kulture Franc-Franc d.o.o., revije *Otrok in knjiga*, ČZP Večer, Društva slovenskih pisateljev in Društva bibliotekarjev Slovenije v sodelovanju s Slovensko sekcijo Mednarodne zveze za mladinsko književnost IBBY. Mandat žirije traja tri leta in se lahko enkrat ponovi. Pravilnik o delu žirije za nagrado večernica je objavljen na spletnem naslovu www.vecernica.si.

Večernico sta leta 1996 ustanovila Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc in revija *Otrok in knjiga*, pokroviteljstvo nad nagrado je na pobudo Ferija Lainščka prevzelo Časopisno-založniško podjetje Večer iz Maribora. Leta 2006 je Večer postal še enakovreden (tretjinski) lastnik blagovne znamke večernica.

Nagrado, ki je tudi finančna, **podeljuje Večer** na vsakoletnem Srečanju slovenskih mladinskih pisateljev **Oko besede** v Murski Soboti.

Žirija v sestavi: dr. Aleš Debeljak (predstavnik Društva slovenskih pisateljev), dr. Dragica Haramija (predstavnica Podjetja za promocijo kulture Franc-Franc, predsednica žirije), Kristina Picco (predstavnica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in Slovenske sekcije IBBY), Melita Forstnerič Hajnšek (predstavnica ČZP Večer) in Maja Logar (predstavnica revije *Otrok in knjiga*) je pregledala slovenska mladinska literarna dela, ki so izšla v letu 2013, in izbrala naslednjih pet finalistov:

Neli Kodrič Filipič: *Solze so za luzerje* (Mladinska knjiga)

Tadej Golob: *Kam je izginila Brina?* (Miš)

Vinko Möderndorfer: *Kot v filmu* (Mladinska knjiga)

Anja Štefan: *Gugalnica za vse* (Mladinska knjiga)

Janja Vidmar: *Otroci sveta* (Undara Studio)

Žirija je odločila, da večernico prejme **Vinko Möderndorfer** za knjigo *Kot v filmu*. Nagrada je bila podeljena 9. oktobra 2014 na 19. Srečanju slovenskih mladinskih pisateljev OKO BESEDE v Murski Soboti.

Utemeljitev žirije:

Najstniški roman Vinka Möderndorferja je delo sijajnega fabulista. Prepričljiva, lucidna pripoved o odraščanju v sodobnem svetu je tako rekoč brezhibna, na vseh ravneh pravilno dozirana, polna presenetljivih, nevsiljivih preobratov. Prvoosebna zgodba o skoraj 12-letnem Gašperju in njegovem zorenju subtilno kombinira humorno in trpko. Spretno se sprehaja med zgolj na prvi pogled zguljenimi arhetipi in dobro znanimi situacijami iz sodobnega življenja. A skozi Möderndorferjevo optiko in njegov superavtentični najstniški jezik so vsakdanje teme, kot ločitev, vrstniško nasilje, nepriljubljenost v razredu, zaživele na novo, povsem drugače in sveže. Da je literatura močnejša, jasnejša in sugestivnejša od življenja, dokazuje avtor. Izkušnja dramskega pisanja mu koristi in tudi kilometrina dialogov, ki jih je izpisal v dramah, romanih, filmskih scenarijih. Pa tudi režiral, kar ne gre zanemariti. Vse je v tej knjigi, vsi žanri, sodobno in starinsko, znanstvenofantastični trilerji in kriminalke, drame in pustolovske knjige, vse v privlačni, žlahtni eklektični mešanici, brez vsiljive poučnosti, moraliziranja. Vse je tako, kot je. Vse je okej, kot bi rekel Gašper. Kar se živosti dialoga in jezika tiče, je Möderndorfer v prednosti pred drugimi avtorji, ker se ukvarja z dramatiko celo življenje. Ampak ni samo to. »Jezik je značaj, kar pride iz ust, je slika duše. Niti slučajno ne govorimo vsi enako, niti slučajno ni tu jezikovnih pravil, jezik je ritem duše,« pravi avtor. Gašper je brihten in »čisto drugačen« mulo. V prostem času visi na spletu, na skajpu in googlu, pozna goro filmov, težave v družini pa zaznava skozi svoje domišljjske in popkulture junake in vse tisto, kar se dogaja njim in z njimi. Zdi se mu, da je njegovo življenje čisto v redu. Dokler ... Dokler se nekega dne Gašperjev smiselno urejeni svet ne postavi na glavo in sesuje na prafaktorje ... Fantovo življenje se spremeni za vedno, ko se nepričakovano pojavi še netipični biološki oče v prvinskem naravnem, pa spet pravljicnem okolju, kjer nič ni (več) tako, kot je bilo ... Vse, kar se zdi sprva brezupno, se na koncu bolj ali manj uredi »Skoraj kot v kakšnem filmu, happy end pa to, boste rekli,« pravi glavni junak romana ob koncu svoje pripovedi. Strastno pisanje za strastno branje.

Petra Vidali, urednica kulturne redakcije *Večera*, in Vinko Möderndorfer

VINKO MÖDERNDORFER: »VSE JE PRAV, SAMO DA JE ŽIVO.«

Rojeni Celjan je končal Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo, na smeri za gledališko in radijsko režijo. Je literarni univerzalec. Piše vse. Začel je s poezijo, nadaljeval s prozo, dramatiko, radijskimi igrami, filmskimi scenariji. Več kot tri desetletja potuje kot režiser in svobodnjak po slovenskih gledališčih in operah. Sodi med najplodnejše slovenske avtorje. Je pisec več deset romanov, radijskih iger, iger za otroke, znan je po uspešnih komedijah in družbenopolitičnih satirah, širša javnost pa ga najbolj pozna po filmih, kot so *Predmestje*, *Pokrajina št. 2* in najaktualnejši *Inferno*, pri katerih je bil režiser in scenarist. Pogovarjala sva se po naključju prav na njegov 56. rojstni dan. Torej je prejel večernico kot rojstnodnevno darilo.

Najstniški roman je literarna vrsta (in ciljna publika), ki jo osvajate na novo, čeprav imate enega najbogatejših opusov v slovenski literaturi. Suvereno se že desetletja sprehajate skozi poezijo, novelistiko, romanopisje pa tudi dramatiko (prav tako za otroke). A tako blaženega besedila, ki bi v hipu pre-

pričalo toliko žirij, še niste napisali doslej, kajne?

Ja, to je svojevrstna sreča. In zanj sem hvaležen. Sploh zato, ker imamo Slovenci res veliko odličnih pisateljic in pisateljev za mladino in otroke. Pred kolegi, ki so napisali mnogo več tovrstne literature, imam kar malo slabo vest. Zdi pa se mi, da imamo na področju mladinske literature tudi več strokovnjakov, ki svoje delo jemljejo resno in se mu tudi bolj resno posvečajo. Mogoče je pri ocenjevanju drugih zvrsti literature več površnosti, več ideološkosti, več osebnih simpatij in antipatij. Včasih je že tako videti. Ampak avtor se ne sme ukvarjati s takšnimi razmišljanji. Na nas je, da poskušamo čim bolje povedati zgodbo. To je vse.

V enem letu za eno knjigo dobiti modro ptico, desetnico, večernico pa še postati knjižno darilo v zbirki Rastem s knjigo je res dosežek brez primere. Zlasti za svobodnjaka, kar ste že več kot tri desetletja.

Najbrž sem s to zgodbo uspešno ujel zelo zanimivo temo odraščanja v sodobnem svetu. Posrečilo se mi je, kaj naj še rečem. Vesel sem. Še posebno zato, ker vidim, kako mi kolegi, ki že vrsto let pišejo odlično mladinsko literaturo, uspeh moje knjige iskreno privoščijo. To mi pravzaprav pomeni več od nagrad. Takšno pozitivno vzdušje je na drugih področjih ustvarjanja redko. Če zares, iskreno in trdo delaš tri polna desetletja, se potem mogoče lahko zgodi ta veliki met. Ni pa nujno. Tudi zvezde nam morajo biti naklonjene. Tako kot vedno v življenju ni zadosti, če si dober, moraš imeti tudi malo sreče. To je očitno moja najuspešnejša knjiga, je že v drugi izdaji, v žepnici.

Ta Gašper iz knjige Kot v filmu, ki je star malo manj kot dvanajst let (ravno toliko, da mu mama še ne pusti gledati filmov 12+), je čisto poseben antijunak.

Menda ste imeli živ model zanj v nečaku, ki je »čisto drugačen«. Pa je res tako drugačen?

Moj nečak Gašper mi ni služil kot literarni model. Morda v načinu razmišljanja, tudi jezika pa njegovo ime sem si tudi sposodil ... Zgodba pa je seveda samo-svoja, izmišljena, vendar je izmišljena na takšen način, da ji je mogoče verjeti in se z njo poistovetiti. Literatura ni nikoli dobeseden prenos dogajanja iz življenja, kot bi nekateri radi mislili. Literatura je totalna izmišljaja, zato je tudi močnejša, jasnejša in sugestivnejša od življenja. V moji zgodbi je tako nastal popolnoma nov Gašper, ki nima nič skupnega z nečakom Gašperjem, hkrati pa ima veliko skupnega z vsemi gašperji na svetu oziroma z vsemi odraščajočimi otroki, ki imajo podobne probleme. V tem je najbrž smisel pisanja zgodb.

Vam je svetoval pri frazeologiji, jeziku, stilu? A ni vse v posnetku, to je mnogim na voljo, pa ne zmorejo imenitne mladostniške sintakse, brez trohice izumetničenosti in poze.

Res mi je dal na razpolago kar nekaj generacijskih fraz, ki so mi služile kot model jezika in komuniciranja med mojimi literarnimi junaki. Nekako sem dobil koristen vzorec, kako si izmišljevat naprej. Ugotovil sem tudi, da se danes generacijski jezik (razne fore in fraze itd.) mnogo hitreje spreminja, kot se je včasih. In tudi bogatejši je. Svobodnejši. Pravzaprav lahko ima vsak razred svoje fore, ki živijo tudi zelo kratko časa. Lahko samo kakšen teden. Te jezikovne fore so izjemno duhovite, pobrane s televizije, z interneta, z mobilnega komuniciranja ... To spoznanje mi je dalo jezikovno svobodo. Pravzaprav je vse prav, samo da je živo. Sicer pa so najstniki izjemno zanimivi, nadarjeni, kar vsi po vrsti, ves svet je še pred njimi, šele odraslost nas skvari. Nekateri bolj, druge manj. Važno je ohraniti igro v sebi, igrivost in otroka.

Ja. Ne vem, če sem prav odgovoril na vaše vprašanje.

Zgodbo pojmuje kot nekaj biološkega in ste nasploh eden najspretnjših fabulistov pri nas. Ostali ste pri zgodbarstvu, tudi ko je vsa vaša generacija pisala metafizijska besedila, postmodernizem vas ni niti oplazil. Pogumna vztrajnost pravzaprav?

O tem, kako pisati, da bom določenemu krogu vseh ali sploh komu, se nisem nikoli spraševal. Vedno sem hotel samo povedati zgodbo. In nič drugega. Zgodba mi je potem narekovala način zapisa, stil zapisa. In tako poskušam delati tudi v gledališču, na radiu in pri filmu. Treba je biti iskren in zavezan zgolj samemu sebi. Mislim, da to še vedno zmorem. Ni pa to vedno uspešno. Velikokrat trčiš na nesporazume. Nekateri si literaturo, ustvarjanje pač predstavljajo drugače. Škoda bi bilo časa, da bi se ukvarjal še s tem. Rajši razmišljam o novi zgodbi.

Neverjetna fabulativna moč in invencija pa smisel za dramaturgijo se kažejo v vaših zapletih in razpletih, liki so filmski, tisti velikan Maks še posebno. Vse pri tem strokovnjaku za barve in borcu za prvinskost in narav(n)o je v knjigi otok svobode, za cyber freaka Gašperja pa sprva bolj čudaška ječa. Spolzek teren, a mojstrsko razrešen, brez patetike in cenenega njuejdževstva. Kako vam je uspelo?

Če je tako, kot pravite, sem vesel. Kako mi je uspelo? Ne vem. Najbrž znam enostavno pogledati na stvari in jih opisati tako, kot mislim, da je prav. Hkrati pa svoj prav ne vsiljujem. In to je najbrž ključ. Zaradi tega stališča o prvinskosti naravnega življenja niso patetična in vzgojiteljsko podčrtana. Odrasli smo škodljivi, kadar svoj prav vsiljujemo. Kadar je naša resnica vzvišena nad resnicami naših najstnikov. Resnic pa je veliko. In vsaka je resna. Vsako je treba slišati,

da bi na koncu ugledali pravo pot, ki pa je spet samo naša prava pot. Mislim, da je Maks v moji knjigi takšen starš, kakršni bi starši radi bili, pa nam ne uspe vedno. Tudi on ima napake, ki pa jih, za razliko od mnogih staršev, prizna. Mogoče je to ena izmed vrednosti tega lika, to namreč, da se ne pretvarja, da je brez napak.

Kaj in zakaj vam je bil v literaturi vedno pred kako, a tokrat je »kako« zelo pretehtan in subtilno domišljen, tudi na jezikovno-slogovni, sintaktično ritmični ravni. Kaj pravite?

Čeprav osebno mislim, da je literatura ena sama, kvečjemu se deli na slabo in dobro, bom rekel, zaradi lažjega razumevanja, da je pisanje tako imenovane mladinske literature morda bolj zavezano neki določeni formi. Svoboda pisanja je pri mladinski in žanrski literaturi omejena s psihologijo. Kar pa ne pomeni, da se moraš neprestano zavedati, da pišeš za mlade bralce, to bi bilo slabo, saj mora biti knjiga vedno napisana tako zanimivo, da jo lahko berejo bralci vseh starosti. Zavedati pa se moraš emocionalne in čustvene starosti junakov. Junak je mladostnik, najstnik, otrok ... Skozi njega teče zgodba. On je pomemben. Njega moramo ujeti prepričljivo, se z njim pisateljsko poistovetiti. On je pomemben, ne pa bralec. Če tako razmišljamo, potem imamo več možnosti, da bomo napisali knjigo, ki jo bodo brali vsi: otroci, najstniki, odrasli, dedki in babice.

Jezik romana, sintaksa, ritem so neverjetno avtentični. Nobenega izumetničenega približevanja »otroku v sebi«. Vse je kratko malo tako, kot je.

To, da sem gledališki režiser in dramatik, mojemu proznemu pisanju najbrž koristi ali pa vsaj ni v škodo. Naš največji dramatik in komediograf Tone Partljič je napisal kar nekaj knjig za mladino, ki jih odlikuje prav dramska slikovitost značajev. *Deklica in general* je takšna

zgodba, ki se nam zaradi živosti situacije in dialoga usede v srce in tam ostane dolgo dolgo časa. Ja, v gledališču in pri dramskem pisanju se ukvarjamo s sintakso, z avtentičnostjo in živostjo jezika – to pa je že oblika osebnosti, karakterja. Jezik, ki ga oseba govori, je pravzaprav slika duše. Tako da imam, kar se živega ukvarjanja z dialogom tiče, v gledališču precej dolgo kilometrino. Mogoče mi je zato lažje. Ampak če bi to držalo, bi morali biti režiserji že po pravilu dobri prozaisti in zanimivi mladinski pisatelji. Pa ni tako. Nekateri so zgolj režiserji in nič drugega.

Travmatičnost odraščanja, ločitev, laži (pa ne otroške, ampak odrasle), zamolčevanja, zatekanje v nove medije ..., včasih tabuji za mladinsko književnost, danes temeljne teme? Kako gledate na tabuje v mladinski književnosti?

To so bile vedno teme mladinske književnosti, vendar so bile nekoč zavite v metafore, v prisposobe. Bile so prikrite. Kaj vem, zakaj. Danes so priplavale na površje. V literaturi so pisatelji začeli uporabljati bolj živ jezik, jezik iz življenja, in določene tabujске teme so se tako razkrile v bolj jasni luči. Sicer pa mislim, da ni tabu tem. Literatura obstaja zato, da ruši tabuje, da v imenu resnice govori o vsem. Nekaj časa je veljalo, da naj bo literatura, zlasti tako imenovana mladinska, optimistična, naj išče pozitivne reči v življenju, naj se zgodbe optimistično končajo ... In podobne neumnosti. Ko pa vendar vemo, da je življenje vse prej kot optimistična pravljica. Mislim, da bi morala biti literatura iskrena in realna. Če se podamo v temo, bomo sami v njej našli svetlobo. Sami moramo najti pot. To pa najdemo takrat, če svet vidimo jasno, tudi kadar je mrk in temen in neprijazen. Življenje ni pravljica. In literatura ni propaganda optimizma za vsako ceno. Mladinska literatura je bila sama sebi največji tabu.

Mnoge popkulturne reference delujejo zelo koherentno. Kot filmofilu in tistemu, ki filme dela, je lega »kot v filmu« zelo organska, kot riba v vodi ste v njej.

To je nastalo čisto spontano. Ne zaradi moje naklonjenosti in ljubezni do filma, pač pa zaradi tega, ker mislim, da je vizualna plat sveta danes mladim mnogo bliže kot na primer tiskani mediji. Kino sicer izgublja publiko, domači kino, se pravi filmi, sneti z interneta, pa ne. Otroci lažje gledajo vse vrste gibljivih slik, kot pa berejo knjige.

Poznate letošnje nominirance za večernico? Ste jih brali? Goloba, Vidmarjevo ...

Vse sem prebral. Pisatelji se učimo od pisateljskih kolegov. Same odlične knjige. Kar pa se ilustracij za knjigo *Kot v filmu* tiče: na začetku urednik Andrej Ilc ni mislil, da bi morala biti knjiga ilustrirana. Meni pa se je zdelo, da bi jo bilo fino opremiti z nekakšnimi risbicami na robu. Kot da junak zgodbe sam riše risbice na robove zvezkov, knjig. Ilustracija pri mladinski literaturi, še bolj pa pri otroški literaturi, je važen del zgodbe. To je blazno pomembna zadeva. In tako je mojster Stepančič narisal točno takšne risbice, ki so še bolj zaokrožile svet zgodbe. Zgodbi so pridale malce humorja, malce stripovske atmosfere. In to je to. In ko je na tiskovni konferenci ilustrator celo izrekel podobno misel, kako je hotel narisati takšne risbice, kot da jih je narisal Gašper, sem bil pa sploh zadovoljen. Slovenski ilustratorji so izjemno dobri. Tradicija slovenske ilustracije je dolga in kvalitetna. Zato je tudi tako zelo pomembno, da založba Mladinska knjiga popolnoma ne pade v roke zgolj komercialni logiki in primitivnim profitariskim interesom. Zahtevne knjige z izvirnimi in kvalitetnimi ilustracijami so lahko plod samo dobre likovnouredniške ozaveščenosti, ne pa komercializacije za vsako ceno.

Z mladinsko književnostjo v korpusu celotne književnosti je glede statusa in ugleda ter Prešernove nagrade podobno kot s komedijo, kajne?

Žal nekatere slovenske kulturniške elite podcenjujejo tako mladinsko književnost kot komedijo. Zakaj je tako? Pojma nimam. Ampak očitno ni samo pri nas tako. Koliko vode je moralo preteči, da je Dario Fo, satirik, komedijant in gledališnik, dobil Nobelovo nagrado za literaturo. Astrid Lindgren Nobelove nagrade ni dobila, pa bi jo lahko. Mladinska literatura je literatura in pika.

Pri nas so sumljivi ljudje, ki preveč delajo, tudi očitki o skribomaniji in hiperprodukciji vam najbrž niso tuji. Je možno danes biti renesančni homo universalis?

Nikoli nisem imel občutka, da delam veliko različnih stvari. Vedno želim povedati samo zgodbo. Res pa je, da jo pripovedujem skozi različne načine. Pravzaprav mi snov sama pove, kako želi biti napisana. Nekatere zgodbe so lahko samo pesem, druge hočejo postati roman. Tudi tako imenovana hiperprodukcija me prav nič ne skrbi. Pisanje, ustvarjanje je moj poklic, moj delovni dan, moje veselje, moj prosti čas. To počnem zares. Pravzaprav do krvi zares. Za svoje delo zastavljam vse, kar imam. Srečo, življenje, zdravje. Ne koketiram ne z bralcem ne z gledalcem. In zelo dobro se zavedam, kaj ustvarjalcu ostane na koncu ustvarjalne poti. Nič. Bore malo. Zadnjič, ko sem obiskal Mežico, kjer je moj ded pred osmimi desetletji pomagal zgraditi šolo, ki še danes stoji, se mi je utrnila misel in se spremenila v priložnostni verz: *Kar ustvariš – ostane. / Svetu cvet. Tebi rane.*

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, 2. 10. 2014, str. 2

TADEJ GOLOB: »NI RES, DA SO MLADI NAJBOLJ ZAHTEVNI BRALCI.«

Je avtor šestih knjig, dveh romanov za odrasle, *Svinjske nogice* in *Ali boma ye!*, mladinskega romana *Zlati zob* in nominiranega »otroško-odraslega« romana *Kam je izginila Brina?* ter biografij/avtobiografij Zorana Predina in Petra Vilfana. Za prvenec *Svinjske nogice* je dobil nagrado za najboljši slovenski roman, obe mladinski oziroma otroški deli pa sta bili v mednarodnem katalogu mladinske literature White Raven (Beli vran) bolonjskega knjižnega sejma. Je samostojni novinar, zaradi njegovih intervjujev in kolumn v Playboyu se ta revija kdaj znajde tudi na mestih, kjer je ne bi pričakovali. Piše seveda tudi o alpinizmu, ker, kot pravi v intervjuju, piše o tem, kar pozna in doživlja.

Naslovna junakinja Brina v knjigi piše knjigo. Delu se posveča resno, kot pač vidi, da to počne oče. Imate doma posevčen odnos do knjig?

Otrokoma, Brini in Lovru, smo veliko brali in zdaj oba sama veliko bereta, zlasti Brina. Ju je pa treba usmerjati, ker ju, tako kot vse, vleče tudi k bedarijam, različnim igram lakote in podobno.

Ampak branje bedarij je vseeno boljše kot nikakršno branje, ali ne?

Mislím, da je razlika med tistimi, ki berejo slabe knjige, in tistimi, ki berejo dobre, manjša kot med tistimi, ki berejo bedarije, in tistimi, ki sploh ne berejo. Branje daljših besedil spodbuja posebno vrsto zbranosti, ki danes, se mi zdi, pospešeno izumira. Vem, ker delam za revije in se to že tam pozna.

Ker pišete v domačem okolju, se je tudi v *Kam je izginila Brina?*, tako kot v vaš letošnji roman za odrasle *Ali boma ye!*, prikradel konflikt med posvečenim ustvarjalcem in motečimi elementi. Res so to otroci in ne mama, ampak situacija je sorodna tisti iz *Skodelice kave*, kar seveda vključite tudi v nominirani roman.

Kar se tega tiče, ne smem biti izbirčen. Če bi bil, ne bi napisal nič. Popolnega miru si pri pisanju niti ne znam predstavljati oziroma ... lani sem bil mesec dni na Dunaju, sam v rezidenčnem stanovanju in sem lahko pisal, drugače je pa zmeraj kdo okrog. Tisto s skodelico kave sem pa vključil v knjigo, ker sem hčerki, ki sem jo nadrl, ker me je z nečim razjezila, kasneje poskušal razložiti to zgodbo o Cankarju in njegovi mami in kako se je ona žrtvovala s kavo pa kako je bil on nevhvaležen ... Poslušala me je in na koncu vprašala: 'Kdo pa je potem popil tisto kavo?'

Perfektno vprašanje, pravi žanrski »whodunit« zasuk. Tako kot se vaša oziroma njena zgodba v knjigi iz realističnega vsakdana sprevrže v pustolovščino. Najprej vprašanja o realističnem delu: ne skrivate avtobiografskih elementov, v obeh romanih so literarni liki »posnetek« vas in vaših bližnjih in v obeh pišete o bitki za preživetje.

Pišem o tem, kar poznam, kar doživljam, ker mislim, da je lahko samo tako lite-

ratura avtentična. Včasih se mi zdi, da nekateri pišejo knjige tako, da vzamejo abecedni seznam najaktualnejših in največjih problemov družbe oziroma v tem primeru mladih. Anoreksija, bulimija, celiakija ... Ne verjamem avtorjem, ki s tako lahkoto pišejo o res groznih zadevah. V bistvu skoraj že tekmujejo, kdo bo našel najtežji problem. Jaz si ne bi upal pisati o zlorabah otrok na primer. Mislim, da imajo do tega pravico zlorabljeni ali pa oni, ki se z njihovimi težavami res ukvarjajo, drugače pa gre za pasenje na tuji nesreči.

Pišem o življenju ljudi, ki po mentaliteti in navadah še spadajo v srednji razred, ekonomsko gledano pa so že dolgo pod njim. V knjigi *Kam je izginila Brina?* pač ne morejo več na počitnice v Grčijo (pa to ne agencijske, ampak z avtom in šotorom, in Grčija je za tako potovanje res poceni), hrano še imajo, ampak ni rečeno, da ne bodo kdaj lačni. Naša Brina, recimo, si najbolj na svetu želi jahati, pa si tega seveda ne moremo privoščiti. Pa se je znašla in zdaj na neki kmetiji blizu Vrhnike pomaga skrbeti za konje, da lahko tu in tam jaha. Pred kratkim sta šla z bratom na neko konjeniško prireditev na hipodromu Stožice in tam lahko gledala hčerko mojega direktorja, ki je tekmovala s konjem v preskakovanju ovir. Tako je. Večkrat primerjam svoj standard in standard svojega očeta, upokojenega električarja v Lenartu. Ko smo menjali avto, je vedno kupil novega. Jaz si kot samozaposleni novinar in pisatelj še nikoli nisem kupil novega avta. Nič hudega, ne za njene konje, še manj za moj avto, ampak kaže pa to na neka nova razmerja v tej družbi.

Ko se v knjigi počitnice v Grčiji oddaljujejo, se otroka zamudita z domačo avanturo: iščeta preprodajalce psov, najdeta pa gojitelje in distributerje marihuane. Naključna izbira ali ste hoteli obsojati?

To sem opisal, ker se, za razliko od kraje in preprodaje psov, za kar otroka v knjigi mislita, da gre, res dogaja. Ljudje sadijo 'travo' in jo preprodajajo. In ja, na neki način sem verjetno hotel tudi povedati, da ne mislim, da ni ta trava 'nič takega'. Poznam ljudi, prijatelje, ki so si uničili življenje prav s to travo. To je en tak brezvezen šport. Če že, pa res raje alkohol. Je vsaj družabna droga.

Ampak v bistvu lik pisatelja v Brini in Ali boma ye! ni ravno stereotipen slovenski literat. Je bolj asket kot boem. Ste asket?

Vedno bolj. V srednji šoli v Mariboru pa tudi še kasneje smo ga precej žurali, z leti pa ne moreš več, ker telo ne prenese, pa tudi obveznosti tega ne dovolijo. Pa še navadil sem se gibanja, plezanja, tekanja, in če se mi kdaj ne da, se hitro počutim zaležanega. Precej časa sem imel slabo vest, ker se preganjam po hribih in laufam in zapravljam čas, namesto da bi bogatel oziroma skrbel za kariero. Ampak potem sem ugotovil, da me je pri vseh stresih, od službe do bitke za preživetje, prav to ohranilo pri življenju in pri pameti. Drugače bi me že infarkt. Slovenska literatura pa se tako ali tako dojema predvsem skozi stereotipe. No, saj nekateri stereotipi niti niso stereotipi. Pisatelj alkoholik res ni redkost. Mislim, da pomaga, če se pisanja lotiš vsaj malo po novinarsko. Če bi pisal o avtomehaniku, bi hodil pa eno leto avte šravfat, ker sem pa v romanu *Ali boma ye!* pisal o boksarju, sem leto in pol hodil na treninge boksa. In če moraš ali hočeš pisati o otrocih, je lažje, če jih imaš.

Žirije vsako leto znova ugotavljajo, da izide neverjetno veliko slabih knjig za otroke in mladino, verjetno (vsaj relativno) več kot za odrasle.

Res ne berem dovolj, da bi lahko sodil. Opažam pa, da je ogromno slikanic, kar je razumljivo, ker si, ne vem točno zakaj,

zelo veliko ljudi želi imeti svojo knjigo. Dobro slikanico je seveda zelo težko narediti, prav tako težko kot karkoli drugega, ampak slabo slikanico pa je lažje narediti kot slab roman. Marsikaj izide in celo najde bralce. Obstaja stereotip, da so mladi bralci najbolj zahtevni bralci. To ni res. Če bi bili, ne bi prebrali toliko teh drekastih vampirjev. Mladi bralci so manj zahtevni kot starejši bralci, lažje jih je zadovoljiti, prej kupijo zadeve. Če hočeš zanje narediti dobro literaturo, pa moraš delati enako trdo kot za odrasle. Ja, mogoče je zato tudi večja količina slabe mladinske literature.

Ob pogovorih z nominiranci dajemo letos besedo tudi vašim urednikom. Kakšne so vaše izkušnje z njimi, aktivno opravljajo svojo vlogo?

Rad oddam knjigo takrat, ko je v mojih očeh že precej dobra, ko se mi zdi, da ji ne znam več pomagati, res pa se je kdaj zgodilo, da so mi potem uredniki dopovedali, da še ni tako dobra, in imeli prav. Recimo Andrej Ilc in Alenka Veler pri *Zlatem zobu*. Po navadi je tako, da se ti pripombe najprej ne zdijo relevantne, čez čas pa ugotoviš, da pogled drugega pomaga. Za bralce pišemo, konec koncev.

V Brini sicer ne, v Ali boma ye! pa oče pisatelj zelo resno, prizadeto spremlja kritike svojega dela. Resno?

Zdaj več ne. Ko malo spoznaš ozadja, izgubijo težo. Vseeno pa me razveseli kakršenkoli odziv, tudi če je grozen, samo da je. Nasploh bi rekel – pa lahko, da se motim – da kritiki niti ne berejo teksta samega, ampak kontekst. Avtorje imajo popredalčkane: ta je velik frajer, ta je malo manjši ... No, jaz zdaj v očeh kritikov in žirij sodim v razred nominirancev, ne pa višje. Čez trideset let bom mogoče dobil spet kako nagrado in bom prepoznan kot nekdo, ki zna pisati. Vesel bi bil, ko bi ocenjevali besedila, ne pa le-

potnega videza avtorjev oziroma njegove priljubljenosti v literarnih krogih.

Ker pa ste vendarle bili, in to s prvencem, v razredu nagrajencev, poznate pomen nagrad. Ali kaj spremenijo?

Kresnik za *Svinjske nogice* je bil zame pomemben, seveda. Navsezadnje se knjiga sprašuje o tem, kako naj se prebije nekdo, ki ima talent, pa nič drugega. Nagrada mi je dala upanje, da obstaja neka kritična javnost, ki zna oceniti, kaj je in kaj ni. In sem mislil, da bo od tam šlo vse samo še navzgor. Pa se to ni zgodilo. V bistvu se ni zgodilo nič. Kot je slovensko kulturniško laž v svojih kolumnah definiriral Miha Mazzini: v Sloveniji vedno začneš od začetka. Pri naslednji knjigi sem bil isti Tadej Golob kot pred *Svinjskimi nogicami*. Po eni strani je že dobro, da ne postaneš prehitro del te scene, ki je tako ali tako premajhna in včasih smešna, po drugi strani pa v vsakem poklicu pač potrebuješ infrastrukturo. Sam ne moreš. V tujino je nemogoče ali vsaj izjemno težko priti, mislim, na ta način, da bi se kaj poznalo, da bi od tega lahko živel. Če se ne motim, to ni uspelo še nobenemu slovenskemu avtorju, če ne štejem romana Maje Haderlap, ki je pa v osnovi napisan v nemščini. Saj se matram in se moje knjige prevajajo v nekaj balkanskih jezikov, ampak preboja na velike zahodne trge in možnosti zaslužka pa za zdaj ni. Taka pozicija seveda spodbuja samorefleksijo, moraš se vprašati, zakaj to počneš. Zato, ker to rad delam. Rad si izmišljam zgodbe. Tistih nekaj jurjev za roman pa tudi prav pride.

Nagrajevanje mogoče ni stabilno, bralci pa so. Tudi mladi.

Presenečen sem bil, da so tako sprejeli *Zlati zob*, ki so ga dobili ob akciji Rastem s knjigo. Ob pisanju res nisem razmišljal o ciljni publiku, pisal sem ga, ker sem nosil to zgodbo v sebi tudi kot spomin na umrlega prijatelja. Ampak očitno se je našla.

Pa ciljna publika Brine?

Pred več kot desetletjem sem bral Goscinnyjevega *Nikca* oziroma več knjig o Nikcu in njegovih osnovnošolskih prijateljih. Ko sem to prebral, sem si rekel: nikoli ne bom pisal knjig za otroke, ker jih bolje ni mogoče napisati. Ampak sem pozabil na *Nikca*, pozabil, da sem to rekel, in šele ko sem knjigo napisal, me je spreletelo, da je način pisanja zgodbe podoben. Zanimivo je to, da ko sem pred leti še zelo majhnima otrokoma prebral *Nikca*, ju sploh ni tako zelo pritegnil. Tako da mislim, da je *Kam je izginila Brina?* bolj knjiga za odrasle kot za otroke. Ampak osnovni motiv, zaradi katerega sem se lotil pisanja tega otroško-odraslega romana, je pa ta, da sem se bal, da bom sčasoma pozabil ta čudoviti naivni otroški jezik in način razmišljanja. Nekaj časa sem si različne domislice svojih otrok zapisoval in iz njih sestavljal kratke kolumne, ki jih pa nisem nikjer objavil, imel sem jih spravljene v računalniku in jih potegnil na svetlo, ko je nastajala knjiga. Ta je bila sploh prva, pri kateri nisem imel nobenih ustvarjalnih težav, zapor, zavor, kar sama je nastajala in še ogromno sem se naučil od svojih otrok. Recimo, opazil sem, da sta mi, ko sem ju spraševal, kako je kaj v vrtcu, kakšne so vzgojiteljice, prijatelji, kdorkoli ..., odgovarjala, da so prijazni, če so bili v redu, ali neprijazni, če niso bili. Prijaznost je bila v njihovih očeh glavna kvaliteta. In v bistvu to drži. Največ, kar lahko od ljudi pričakuješ, je, da bodo prijazni. Ko sem postal pozoren na to, sem ugotovil, da so mnogi Slovenci dejansko zelo neprijazni. Že zjutraj si nadenejo neprijazen izraz na obraz, startajo z njim. In če z neprijaznim obrazom začneš dan in tako dan za dnem dvajset let, ti tak pač ostane.

Petra Vidali

Večer, 2. 10. 2014, str. 3

JANJA VIDMAR: »DOKLER NISEM PESKA ZAČUTILA V VSAKI CELICI.«

Je dvakratna dobitnica večernice in dvakratna dobitnica desetnice. Njen bogat literarni opus obsega izjemnih petinpetdeset pretežno mladinskih del. Ni le velika dama mladinske književnosti, ampak tudi prva borka za njen status, bila je prva predsednica Sekcije za mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev. Njen lani izdani roman o srebreniškem genocidu – za odrasle – *Tretja možnost*, ki ga je napisala skupaj z Borisom Grivičem, je požel izjemen odmev in je vznemirljivo nadaljevanje njene prve večernice *Princeska z napako*.

Otroci sveta so »multikulturalna čitanka o socialni karti sveta«, pravi urednica in avtorica fotografij v knjigi Benka Pulko. Njene fotke so središče in povod vsega v tej knjigi, bile so vam kažipot za virtualno popotovanje. Kako ste se podali na te nenavadne poti?

Zamisel se je porodila pred štirimi leti, temeljila je na sugestivnosti otroškega pogleda, ki se nas vedno globoko dotakne. Počasi se je rojeval najtežji projekt od vseh, praktično unikum tudi v svetovnem merilu. Večini otrok, mladih in tudi odraslih se zdita izobraževanje in varstvo otrokovih pravic samoumevni, a žal ni tako. S pomočjo knjige sva želeli

mladim in manj mladim približati raznovrstnost, multikulturalnost, odročnost, da bi skozi razlike med ljudmi in barvo kože ter skozi različnost kot rdečo nit prepoznali in definirali sebe.

Precejšnje težavo je predstavljal že izbor fotografij, Benkino slikovno gradivo je namreč obsežno in impresivno. Po tehtnem premisleku je nastal izbor osemnajstih portretnih fotografij iz Združenih držav Amerike, Haitija in Ekvadorja (celini Severna in Srednja Amerika ter Južna Amerika), Bocvane, Namibije in Egipta (Afrika), Tajske, Filipinov, Indije, Indonezije, Irana, Kambodže in Pakistana (Azija), Romunije in tri fotografije iz Slovenije (Evropa) ter z Nove Zelandije (Avstralija z Novo Zelandijo). Najprej mi je pogled pritegnila fotografija iranske deklice v čadorju in s knjigo v roki. V mislih sem takoj zagledala patriarhalni svet, v katerem deklica razstavi svoj prvi polnilnik za akumulator, medtem ko se druge igrajo s punčkami.

Vajino sodelovanje s svetovno popotnico in pisateljico Benko Pulko je bilo čisto posebno, redko se dogaja, da bi nekdo post festum – po pripovedovanju (pa menda niti tega ni bilo veliko?) – spisal take vznemirljive krokijske. Ravnokar ste se vrnili iz Mehike, kjer so Otroke sveta predstavljali v sklopu Ibbija, mednarodne organizacije knjig za mlade. Kak je bil odziv?

Naj popravim: nobenega pripovedovanja ni bilo, ker ga nisem želela. Od Benke sem prejela fotografije in podatek o državi, v kateri je bila fotografija posneta. To je bilo vse. Zato sem imela povsem proste roke pri kreiranju okolja, v katerem sem umestila svoje junake, ki so bili hkrati oboje: resnični in izmišljeni. V Mehiki je med 10. in 13. septembrom potekal 34. svetovni kongres IBBY, ki se ga je med več kot 1000 prijavljenimi z vsega sveta udeležilo tudi šest članic slovenske sekcije IBBY. Na kongresu

smo se predstavile z zahtevnimi referati in plakati na letošnjo razpisano temo o branju kot inkluzivni izkušnji, s sloganom Naj vsak resnično pomeni vsak. Na kongresu je bilo večkrat slišati, da je naša sekcija še posebej aktivna in prodorna, pet nas je namreč zastopalo Slovenijo s prispevki, z nami pa je potovala tudi prevajalka, dobitnica častne listine IBBY, tako da smo bile res močna ekipa, glede na našo žepno državico pa sploh. Tozadevno smo bile deležne veliko pohval tudi s strani organizatorja. Za samo knjigo *Otroci sveta* je bilo precej zanimanja, saj so prav vsebine, kot so v knjigi *Otroci sveta*, dandanes na tovrstnih kongresih in podobnih dogodkih najbolj izpostavljene. Povezala sem se z nekaterimi posamezniki s področja prevajanja in založništva, srčno upam, da sodelovanje obrodi sadove in da bo knjiga *Otroci sveta* prevedena ugledala luč sveta še kje. Mehika sama pa je seveda čarobna, nenavadna in prvinška, prirasla mi je k srcu.

Dva slovenska otroka ste uvrstili v knjigo?

Trije slovenski otroci se pojavijo v bistvu v knjigi, kajti tudi Kany iz prve zgodbe je po mami Slovenec. Združuje domače okolje in afriško sonce. Lukec je s svojim planšarskim klobukom in hudomušnim smehljajem pravi zaključek knjige, Jure pa ima Downov sindrom, ki še vedno vse prevečkrat pomeni faktor izključevanja, omejevanja in neenakih možnosti.

V kateri žanrski predal uvrščate Otroke sveta? Menda so knjiga, ki ste jo pisali doslej najdlje? Slovite kot produktivna, hitra avtorica?

Eh, že dolgo več ne slovim kot hitra in produktivna avtorica, to mediji ponavljajo kar na pamet. Letos mi ni izšla nobena knjiga, komaj kaj še napišem, vsaj v primerjavi z mojimi stanovskimi kolegi. Tudi žanrsko se mi zdi knjigo *Otroci*

sveta umeščati kamor koli precej tvegano, mogoče celo krivično. V Mehiki sem si ogledala precej knjig, a podobne nisem našla.

Kako je bilo mogoče, ne da bi bili v vseh tistih krajih, pokrajinah, tako prodreti v vse tančine biotopov, od koder so junaki?

Najprej sem se lotila branja mitov, legend in pravljic vsake posamezne dežele. Narkar je bilo treba za vsako zgodbo preštudirati goro gradiva, raziskati naravo in geografijo, jezik, kulinariko, floro in favno, glasbo, zgodovinske in aktualne socialne, politične in kulturne razmere vsake dežele, kjer je nastala fotografija. Podatke sem iskala na svetovnem spletu in v knjigah, ogledala sem si nešteto dokumentarnih filmov, oddaj in fotografij dežele, ki sem jo spoznavala, brala popotniške dnevnike in bloge. Treba je bilo osvojiti in si podrediti osemnajst različnih univerzumov, dokler nisem peska, džungle, barv, jezika in drugačnega neba začutila dobesedno pod nohti in v vsaki celici. Univerzumi so postali moje fiktivno bivanje v deželi otroka na fotografiji, in hkrati moj načrt, kako drugačen svet in kulturo približati bralcu, ne da bi brutalnost in neizprosnost življenja izzvala nelagodja in odpor. Zatem si je bilo treba izmisliti zgodbe. Z vsako sem odpotovala dlje in hkrati tudi globlje vase. Vsaka od njih se je morala natančno prilegati fotografiji, kot da je njen organski podaljsek in kot da otrok bralcu pripoveduje o večnosti trenutka na posamezni fotografiji, ki je vtkan v vsako zgodbo.

Otroci, ki so sadili besede, v Kambodži, so neverjetni, okrožje Jaroni, predel molčečnikov, z otroki s sponkami pritrjenimi na starše – zaradi vetrov in granat ..., kako ste lahko tako prepričljivi?

Pazila sem, da zgodbam narekuje ritem okolje, ki je poleg socialnih in kulturnih

faktorjev eno od temeljnih življenjskih principov. Recimo pri zgodbi Ombahe lahko praktično začutimo gosto, skoraj lepljivo afriško ozračje in neustrašnost, značilno za svobodno, neodvisno otroštvo. Ali recimo vera, kot eden temeljnih filozofskih principov. Pa zemlja in mnogi drugi, nam neznani dejavniki. Ravno zato je treba biti pri tovrstni literaturi še posebej previden, kajti kadar preide v pretirano angažiranost, lahko postane konfliktna ali celo nevaren poligon za stopnjevanje oziroma novo izključevanje.

Otroci sveta pokrivajo vse celine, razen Antarktike. Boste zdaj obiskali vsa ta okolja?

Žal mi finančne možnosti tega ne dopuščajo. Ampak po dveh letih intenzivnega virtualnega bivanja v teh svetovih se mi zdi, kot bi bila že v vsaki od teh dežel.

Vaš jezik že dolgo ni bil tako poetičen, kot je v tej knjigi. Se strinjate? In naslov vsake od zgodb je v izvirni transkripciji. Benkin podvig?

Jezik je sugestiven, po potrebi mitičen ali objektivni. Stavki so kratki in ekonomični, ker nisem želela odvrčati pozornosti od vsebine. Ponekod celo prehajajo v pesniško prozo. Zdelo se mi je bistveno, da jezik spremlja zgodbo čim bolj naravno, v lastnem ritmu, da se s fotografijo lahko zlijeta v eno. Za izvirno pisavo so poskrbeli Benka in njeni prijatelji z vseh koncev sveta.

Knjiga je tudi svojevrstna kronika revščine in hvalnica idiličnega polnega življenja, brez televizije, računalnikov in mobilov. Živijo, kot jim je dano, srečo merijo s povsem drugimi vatli, pravite? Brez patetike, solzavega usmiljenja in moraliziranja – mojstrsko.

To je bil cilj: kronika multikulturalnosti, boja za preživetje, zabrisanih meja med življenjem in smrtjo na eni strani ter

izginjajočih ljudstev, otroške vedoželjnosti, spoznavanja sveta na drugi. Ob ustvarjanju sem spoznala, da sem bila v teh krajih in s temi otroki že davno, preden sem prvič videla njihove fotografije in si izmislila zgodbe o njih.

Kakšen je odnos fikcije do stvarnih podatkov (geografskih, zgodovinskih, socialnih)?

Mogoče kot zanimivost: prevajalka Stana Anželj, ki je za potrebe prevajanja precej raziskovala Iran in tamkajšnji milje, pravi, da se okolje v moji iranski zgodbi povsem sklada z dejanskimi fakti in tamkajšnjim načinom življenja. Zdi se mi, da si lahko avtor s trdno raziskovalno platformo privoščiti res precej ustvarjalne svobode. Kar po svoje pomeni, da lahko v sebi odpotuješ kamor koli, če se otreseš predsodkov in strahov. Kajti včasih je prav to najtežje.

Kako ustvariti lepši svet za vse otroke sveta?

Dovoliti otrokom, da ga pomagajo soustvarjati. Kajti kot je pokazal literarni natečaj Otroci sveta: mladi so zmogli zahtevno knjigo, z zgodbami so ji dali svoj pečat in dokazali, da premorejo v sebi več zrelosti, globine in razumevanja, kot jim pripisujemo. Še več, v naštetem nas večkrat tudi prekašajo.

Ste definitivno že prva dama večernice?

Dvakrat dama, hehe.

Ste prebrali vse nominirance?

Žal samo slabo polovico, veliko moram še nadoknaditi, ker slišim, da sem v fantastični družbi.

Melita Forstnerič Hajnšek
Večer, 2. 10. 2014, str. 4

ANJA ŠTEFAN: »TUDI ZVOK PRAVLJIC PONUJA ESTETSKI UŽITEK.«

Je sinonim za dobro pravljico. Išče jih v ljudskem izročilu, jih prireja, hkrati pa tudi sama piše poetične pravljice. Je tudi pripovedovalka. Leta 1998 je zasnovala Pripovedovalski festival Pravljičice danes. Magistrirala je iz folkloristike. Izdala je več knjig avtorskih pesmi, ugank in pravljic ter priredb ljudskih pripovedi. Bila je že nomirana za večernico.

Pred šestimi leti ste bili nominirani za večernico za Štiri črne mravljice. Je torej vaša letošnja nominiranka dolgo zorela?

Večina mojih knjig nastaja postopoma – zgodbe, pesmi in uganke se največkrat nabirajo po več let, na več različnih kupčkov. Ko se mi zazdi, da je kakih besedil že veliko, bero pretresem, odberem boljše in to zaokrožim v knjigo. Pri svojem delu nekako valujem: so obdobja, ko se bolj posvečam pisanju, in obdobja, ko se intenzivno ukvarjam s pripovednim izročilom. Po *Štirih črnih mravljičah* so sicer izšle še moje pesmi v *Lončku na pike*, potem pa kar štiri knjige z ljudskimi pripovedmi. Dve od njih sta bili res velik zalogaj. Leta 2010 sem pri ZRC SAZU objavila monografsko predstavitev ljudskega pravljicarja Antona Dremlja – Resnika, prvo tovrstno študijo in predstavitev gradiva pri nas. Z njo smo počastili 90-letnico dr. Milka

Matičetovega, ki je – kar se folklorističnega dela tiče – v marsičem moj mentor. Leta 2011 pa je izšla knjiga *Za devetimi gorami*, moj izbor slovenskih pripovedi, ki ni le izbor, ampak tudi preubeseditev. Z obojim sem si naložila dovolj veliko in naporno delo, posebno proti koncu, ko je drgnjenja in preurejanja več kot sprotne-ga užitka. In tako sem zdaj z veseljem spet pri svojem pisanju.

Včasih se mi zdi, da je v meni toliko besed, da se bom razletela – tako ena od štirih črnih mravljic svojo ustvarjalno stisko predstavi v Gugalnici za vse. Kar vračajo se vam te štiri črne mravljice in še marsikaj iz vaših preteklih pravljíčno-poetičnih knjig.

Štirih črnih mravljic imam napisanih kar nekaj in še vedno nastajajo. Omogočajo mi, da na kratko in gosto izrazim svoja opažanja sveta, svoje miselne prebliske, svoje čutenje. Z njimi lovim trenutke, ki bi sicer ušli. Tudi zmedeno kokoš iz pravljice *Kako je kokoška kuhala čaj* lahko srečamo že v prejšnjih knjigah. Nekateri liki se me pač držijo in v redu mi je, da se svobodno sprehajam med njimi, da jih svobodno družim. Zakaj torej ne bi malo mravljic primešala tudi v Gugalnico, sem si rekla. In tako so notri.

Kot pravljíčarka, kot strokovnjakinja, magistrica folkloristike, zbiralka in pripovedovalka ste prodrli v »živo« pravljíco kot malokdo. Ko Gugalnico v živo predstavljate, kako drugače je kot pripovedovanje drugih, ne vaših pravljíc?

Ko pišem, zelo natančno poslušam besede. Če torej javno predstavljam katero od zgodb iz *Gugalnice za vse*, jo nujno preberem – tako, kot sem jo zapisala, kot jo sama slišim in kot mi lepo zveni. Ko nastopam kot pripovedovalka, pa se nikoli ne držim vnaprej pripravljenih besed. Iščem jih sproti, sproti tkem besedilo zgodbe, ki jo seveda zelo poznam.

Ljudske pripovedi so vedno živele kot sprotno ubesedovanje, v tem je njihov čar in del njihove moči.

Kako pa manevrirate med lastnim ustvarjanjem in pripovedovanjem, raziskovalnim delom, zbiranjem pravljíc po terenu? Vas globinsko poznavanje pravljíc kdaj tudi hromi pri lastnem pisanju?

Zanimivo vprašanje. Doslej nisem nikoli razmišljala o tem, da bi me poznavanje mnogih dobrih zgodb lahko hromilo, bolj se mi zdi, da me hrani. Mogoče mi res tudi zvišuje zahtevnost in strogost do sebe, kar je včasih dobro in včasih slabo. Vseeno pa mislim, da se, kar se vsebine in razvijanja občutka tiče, moja področja med seboj podpirajo. Ko pripoveduješ, lahko npr. zelo živo začutiš, katera zgodba ima v sebi močno jedro, pa tudi ljudi in njihovega sprejemanja se bolj zares zaveš. In oboje pomaga tudi pri pisanju. Problem sta le čas in pozornost, ki jo lahko enemu ali drugemu področju posvetim. Tu se mi včasih zatika, rada bi naredila več, pa ne gre. A ko pogledam nazaj, se tem sprotnim prezahtevnostim do sebe nemalokrat čudim – glej, si rečem, to in to in to je pod streho in vsega skupaj sploh ni malo.

Z vami sodelujejo, izjemno rade, naše najuglednejše ilustratorke in ilustratorji (Ančka Gošnik, Marjanca Jemec, Jelka Reichman, Zvonko Čoh). Z Marjanco Jemec Božič sta skupaj zasnovali Gugalnico. Ste jo izbrali sami? Kako sta sodelovali, že v fazi ustvarjanja?

Vesela sem, da me je delo povezalo z najboljšimi slovenskimi ilustratorkami in ilustratorji. To, da so želeli ilustrirati moja besedila, ko sem bila še precej mlada in zelena, je bilo zame velika spodbuda – in je še vedno, le da se je naš odnos medtem spremenil. Zbližali smo se, besede tečejo zlahka, brez zadreg skupaj načrtujemo in se pokomentiramo.

Zdi se mi, da eden drugemu zelo dobro denemo. Z Marjanco sodelujeva že več kot petnajst let. Za nama sta knjigi *Melje, melje mlinček* in *Kotiček na koncu sveta* – obe lepo sprejeti, obe nama in drugim še vedno všeč. Zato je bilo kar nekam samoumevno, da moje nove živalske pravljice sproti potujejo k njej. Radi delava skupaj. Marjanca pravi, da so ji moja besedila blizu, jaz pa imam rada njene barve in veselje, ki ga zmore vnesti v ilustracijo. Upava, da nama nastane še kaj. Kako sva delali Gugalnico? Tako, da je Marjanca – kot po navadi – ilustrirala posamezne pravljice za *Ciciban*, proti koncu pa smo kar zagnano posedele skupaj: najina urednica Irena Matko Lukan, oblikovalka Sanja Janša in medve. Teh tale smo, kako besedila in slike obrniti, razvrstiti, kje mogoče skrajšati besedilo, kaj dorisati. Marjanca je še tik pred zdajci narisala dve dodatni ilustraciji, ki sta za knjigo kar pomembni.

Pred leti ste moji kolegici Petri Vidali v intervjuju ob nominaciji za večernico dejali, da se vam ne zdi, da bi bila mladinska književnost, namenjena najmlajšim, zapostavljena pri nagradah. Zdaj ne mislite več tako, kajne? Je problem v lažji identifikaciji odraslih ocenjevalcev, denimo, z mladinskim romanom kot s slikanico? Malo pa igra vlogo tudi obseg, najbrž.

Res je – ko mi je Petra Vidali pred leti namaknila svoje opažanje, da književnost za najmlajše težje pride v ospredje, sem to zanikala. Zdelo se mi je, da imamo vsi svoj prostor in možnosti – in na neki način je res tako. Hkrati pa je res tudi, da žirije večkrat izpostavijo oz. nagradijo dela, ki so namenjena mladini in ne čisto majhnim. Prepričana sem, da se to dogaja samo od sebe in ne zato, ker bi kdo imel ustvarjanje za najmlajše za manj pomembno. Mislim si pač, da se mnogo naših ocenjevalcev lažje identificira z epsko bolj razvitimi ter čustveno

in dogajalno bolj napetimi zgodbami, kot so pravljice ali pesmice za najmlajše. Te brenkajo na drugačne strune. Pri njih moraš z malo besedami povedati veliko ali vsaj dovolj – to, kaj in koliko je povedano, pa čutimo zelo različno. Naše področje ni šport, kjer se rezultati merijo v sekundah in metrih. Vedno igrajo pomembno vlogo tudi osebni okusi in osebne naklonjenosti.

Pesnik Andrej Brvar je v antologiji slovenskih pesmi v prozi prevrednotil ta žanr. Vi ste tipična predstavnica pesmi v prozi, se zdi. Kaj menite o tem?

V mnogih pravljicah iz *Gugalnice za vse* pa tudi v *Štirih črnih mravljicah* je zvočna podoba zelo pomembna. S tem ne mislim le na zvočnost posameznih besed in na ujemanja med njimi, ampak tudi na ritem, ki se vzpostavi v besedilu, in na rime, ki besedilo pogosto vlečejo naprej. Ko sva spomladi z Borisom A. Novakom nastopala skupaj, sva se pogovarjala tudi o tem, kaj bi se zgodilo, če bi te pravljice zapisala kot pesmi. Seveda bi se dalo. Ampak zaenkrat mi je v redu, da so take, kot so.

Kaj je s to vašo menjavo prozno-pesniškega ritma in rim? Je to notranji ritem pravljice, ki je najbližji pripovedovalcu in poslušalcu?

Kaj je poslušalcem najbližje – o tem bi težko govorili kar na splošno. Prepričana sem sicer, da majhnim otrokom dobro dene urejen in ne prezapleten ritem – kar potegne jih v gibanje in sodelovanje, pa tudi pri pomnjenju jim zelo pomaga. Ampak s tem mislim predvsem na jasen ritem v pesmih, na metrično izčiščenost, ki pesmim zelo pomaga, da se v otroke zares usedejo. Ritem mojih pravljic pa je drugačen, manj urejen, a vendar zelo opazen, včasih se zgosti in včasih razpusti. Gotovo se pozna, da si jih berem naglas in poslušam, kako tečejo. Pri tem se poigravam tudi z rimami, ki so včasih

znotraj in včasih ob koncu stavka. Rada vidim, da ritem in rima nosita besedilo naprej in da poleg vsebine tudi zvok ponuja estetski užitek.

Je težko pisati pravljico in ne pasti v kliše?

Ne vem. Delam, kot pač znam, in na koncu presejem tisto, kar nastane. Bi pa nekaj rada rekla. Besede kliše se danes drži predvsem negativen prizvok, tudi vi ste jo tako uporabili. Sama mislim drugače. Mislim, da naš čas pretirano goji potrebo po novem in včasih brez potrebe postavlja staro, že preizkušeno, že videno ali slišano, na stran. Novo ni samoumevno boljše. Včasih je in včasih ni. Kakor gibanje znotraj že postavljenih vzorcev – naj gre za vsebino ali formo – lahko prinese dobra ali slaba dela. Zanimati bi nas torej moralo, ali je določena pravljica dobra ali ne, pa naj bo čisto samosvoje nova ali taka, kot da smo jo že kdaj slišali. Tudi že slišano lahko morda vemo tako, da ta hip spet deluje in morda celo bolje kot v predhodnih uresničitvah. Konec koncev po tem principu deluje celotno ljudsko pripovedništvo in nemalo vrhunskih literarnih del je nastalo po že znanih zgodbah.

Ko ste raziskovali po šolah, katere pravljичne like poznajo danes otroci in kakšen odnos imajo do pravljic nasploh? Menda so poznali le Mojco Pokrajculjo.

No, poizvedovala sem predvsem, koliko današnji otroci poznajo slovenske ljudske pripovedi. *Mojca Pokrajculja* pri tem res izstopa, so mi pa naštevali tudi druge, npr. *Belo kačo s kronico*, *Zlato ptico*, *Jančka ježka*, *Povodnega moža* in *Petra Klepca*. Hitro se pokaže, da so otrokom najbolj znane tiste, ki jih najdemo v naših najboljših slikanicah, npr. v *Slovenskih ljudskih pravljicah* z ilustracijami Ančke Gošnik Godec, in tiste, ki so v berilih. Je

pa delež ljudskih pravljic tako v berilih kot med slikanicami majhen. Avtorska pravljica jih je čisto zakrila. In tu se lahko naveževa na prejšnje razmišljanje: morda bi lahko bolj poskrbeli za ohranjanje tistega, kar je med starim dobro.

Še drži, da je najstništvo pri otrocih »čas konca pravljic«?

Res se mnogo najstnikov nasmehne ali namrdne ob besedi pravljica. Mislim, da predvsem zato, ker jo mnogi še vedno tako zelo povezujejo samo z otroki. Ko pa pred najstnike stopim v živo in jim začnem govoriti neznane in nepredvidljive zgodbe iz različnih svetovnih izročil, take, ki govorijo o vprašanih, ki se tudi današnjih mladih tičejo, jih po navadi zelo hitro dobim. Potihnejo, vem, da so z mano, in to je dober občutek. V zadnjem desetletju se splošno dojetje pravljic spreminja. Vse več je pravljičarskih dogodkov za odrasle. K temu je veliko prispeval pripovedovski festival *Pravljice* danes, ki sem ga začela pred sedemnajstimi leti, v vašem koncu pa so k temu izjemno pripomogli različni projekti Mariborske knjižnice in delo Vesne Radovanovič v prekmurski knjižnici.

Koliko naše ljudsko blago vpliva na vaše ustvarjanje? Laikom se nam zdijo ljudske pravljice, tudi slovenske, precej brutalne. Vaše so pravi antipod temu, neka milina, nežnost je v njih.

Najbrž se jim pozna, da so se mnogokrat pojile pri mojem lastnem družinskem življenju, v stiku z otroki in kot mama gledam na to z milino. Hkrati imam občutek, da moje dosedanje pravljice – čeprav gre za prozo – nekako pripadajo lirskemu delu mene ali morda lirskemu obdobju, ki je trajalo kar dolgo. Zdi se mi, da se zdaj prebuja epsko.

Melita Forstnerič Hajnšek
Večer, 2. 10. 2014, str. 5

NELI KODRIČ FILIPIČ: »BITI LUZER JE DANES NAJHUJŠA ŽALJIVKA.«

Za večernico je nominirana tretjič, prvič za roman *Na drugi strani* in drugič za *Ali te lahko objamem močno?* Za *Lov na zvezde* je prejela Levstikovo nagrado, za prevod knjige *Djevojčica i div* pa je dobila hrvaški nagradi Lice knjige in Kiklop. Seznam njenih del za mlade pa je bistveno daljši, od odmevnega romana *TITA@ boginja*. smole.in.tezav.si do 49:03:39, *Punčka in velikan*, *Sreča* in drugih del. Po izobrazbi je grafična oblikovalka, vendar je kmalu po končanem študiju ugotovila, da ji je ljubša pisana beseda.

Ne, solze niso za luzerje, v spremni besedi zapiše družinska terapevtka Majda Mramor. Kljub zgodbi, ki odpira teme, kot so družinsko nasilje in nasilje med vrstniki, je osnovno sporočilo mnogo bolj pozitivno. Pogum, vera in ljubezen so zmagovalni pojmi. Je bilo to vaše osnovno sporočilo?

Osebo ne navijam niti za zmagovalce niti za poražence. To je tekmovalnost, ki

jo sodobna družba potrjuje in povečuje. Zmagovitost se seveda privlačno sliši, a s sabo nosi tudi svoje nasprotje – poraz. V vsaki tekmi je le en zmagovalec, za njim pa lahko stoji nešteto poražencev. Poraz pa ljudi degradira, ponižuje in onesrečuje. Zakaj bi morali torej sploh zmagovati? Ali ni dovolj, da v miru živimo, razvijamo svoje talente, se družimo? Da smo samo navadni ljudje, povprečni? Šola še posebno rada prezira povprečje in ves čas izpostavlja vrhunskost – da o medijih, ki otrokom predstavljajo povsem izkrivljeno podobo izjemnosti, sploh ne govorimo. Biti povprečen je danes skoraj žaljivka, pa vendar se v glavnem vsi ljudje gibljemo tu nekje, v polju povprečnosti. Nismo niti pretirano lepi, niti pametni, niti uspešni. Smo povprečni. In to povprečje skriva tudi manj zmagovalne lastnosti, kot so vera, pogum in ljubezen. Pogosto nas je strah. Velikokrat dvomimo, morda predvsem o sebi. In ali se zares počutimo ljubljene?

Biti luzer je med mladimi nekaj skrajno nezaželenega; najhujša žaljivka. Ne spomnim se, da bi kaj takega poznali v mojem otroštvu. Seveda je obstajalo nasilje, tudi izločanje, a delitve na zmagovalce in luzerje ni bilo, niti posmehovanja, ki bi iz tega izhajalo. Ne na tak način, kot je danes.

Zato se z vsemi temi zahtevami, ki jih družba postavlja mladim, ni lahko soočati in še težje se je sprijazniti, da nisi zmagovalec. Kako torej pokazati mladostniku, ki se z lahkoto prepozna kot nekdo, ki ne zmaguje, da z njim v resnici ni nič narobe? Ko pa mu ves svet kaže, da je! Da bo odrinjen na stran, deležen manj vsega ...

Tako sem ustvarila lik Ajde, dekleta, ki ni nič posebnega. Če se ji ne bi zgodila družinska tragedija, bi bila tako zelo običajna, da o njej še zgodbe ne bi bilo. No, Ajdi se zgodi družinska tragedija, kar spet ni nič posebnega. Iztrgana je iz domačega okolja (kjer si, podobno kot

veliko mladostnikov, zatiska oči pred družinskim nasiljem) in postavljena v svet, ki ga zavrača: z mamo in bratcem se preseli v varno hišo v tujem mestu, kjer mora hoditi v tujo šolo. In glej – tudi ta svet zavrača njo. Ne le da jo zavrača, celo nasilen je do nje. Izkaže se, da je njen razred zares grozen. Videti je, kot da se je vse zarotilo proti njej. Hočejo celo, da prizna, da je najhujši luzer.

To je ta tekmovalni duh, ki ga karizmatična razredna voditeljica razvije in mu vsi v razredu nasedejo ter ga skrito igrajo. Gredo se igro 'kdo je največji luzer' in Ajdi je ta vloga dodeljena. Sprva ne more verjeti, da se ji kaj takega sploh dogaja, ko pa se ji odprejo oči, je njen odziv povsem normalen: hoče pobegniti, se vrniti domov. Hoče se skriti.

Vse to ni nič posebnega, mnogim otrokom se dogaja kaj podobnega. Kaj je torej v tej zgodbi posebnega – to, da se Ajda tej igri upre? Spozna, da se mora boriti zase, a tudi to spoznanje ni nič posebnega. Najbrž je na tem svetu veliko otrok in odraslih, ki jih okoliščine prisilijo do tega, da se postavijo zase. Tudi Ajdo v to prisilijo okoliščine. Vendar pa bi se lahko v tej bitki postavila zase tako, da bi bila zmagovalka, vsi njeni nasprotniki, ki so jo prizadeli, pa poraženci. In tu se skriva osnovno sporočilo zgodbe. Ajda se odloči, da to igro zmagovalcev in luzerjev razkrinka, ji s tem vzame moč in jo izniči. Hkrati pa v razred vrne normalne odnose; njene sošolke in sošolci so spet lahko samo mladi ljudje, ki se družijo, ni jim več treba igrati igre moči, dokazovanja, tekmovanja. Ajda pa ne išče krivcev in ne terjaja maščevanja. Namesto tega ponuja prijateljstvo.

Če bodo bralci te knjige vase vsrkali to sporočilo, bom kot avtorica zelo zadovoljna. Drugo sporočilo, ki je – upam – tudi zelo jasno, pa je, da je treba o stvareh jasno in glasno govoriti.

Če se v teh dveh sporočilih skriva obet upanja, vere in ljubezni – toliko bolje.

V dveh težkih situacijah se znajde mlada Ajda. Kako to, da ste glavno junakinjo ob družinskem nasilju »obremenili« še dodatno, s šikaniranjem v šoli?

To je zgodba o medvrstniškem nasilju; temu sem dodala družinsko nasilje in ne obratno. Okoliščine prisilijo Ajdo, da se mora boriti zase. V nekih drugih okoliščinah – če bi, recimo, Ajda imela drugačna starša, bi se ta postavila zanjo. Svetovala bi ji, ji pomagala, zastopala njene pravice na šoli. Morda bi jo celo prepisala na drugo šolo. Veliko je takih zgodb – resničnih, ne zapisanih. Ker pa je Ajda iztrgana iz doma in ima njena mama že tako probleme sama s sabo, je Ajda prepuščena sebi in svoji lastni sposobnosti, da išče rešitve in skozi to zori.

Poleg tega je veliko otrok, ki so doma priče nesporazumov med starši; ni treba, da je nasilje, že samo ločevanje je za otroke boleče. Statistike so glede tega neizprosne. Glede nasilja prav gotovo ne, ker je to v večji meri prikrito. Enako kot šikaniranje v šoli, med vrstniki. Torej ni nič tako zelo posebnega, če se to dvoje združi. V Ajdini zgodbi vse skupaj doseže neke bolj dramatične razsežnosti, to je vse.

Knjiga govori o bivanju v varni hiši in se dotika tudi ločevanja ter postopkov, ki potekajo pri različnih organih. Kako ste pridobivali te informacije, kako je bilo pogledati v te svetove? Na kak način se vas je dotaknil ta »pogled od znotraj«?

Pri svojem pisanju sem že vajena, da iščem podatke o stvareh, ki jih ne poznam ali ne razumem. To so lahko članki ali pa osebe, ki mi te informacije dajo. Z nekaterimi sem se pogovarjala samo po telefonu, z drugimi v živo. Pri iskanju stikov mi je med drugimi pomagala tudi urednica Alenka Veler. Spoznala me je z

osebo, ki je skoraj leto dni živela v varni hiši. Srečali sva se in se pogovarjali. Njena zgodba – kljub temu da je bila težka – je lepa in se me je zelo dotaknila. Je zgodba o tem, kako se ženska postavi zase, prekine krog nasilja. Vendar to ni zgodba Ajde in njene mame. Za samo zgodbo me je zanimalo, kako je videti življenje v varni hiši s strani uporabnice, kaj tam čuti in podobno.

Tukaj moram omeniti še en svet, ki se nam niti približno ne zdi tuj – to je svet znotraj šole. Kot otroci smo vsi hodili v šolo, kot starši smo tam na drugačen način. Toda ali zares poznamo in vemo, kaj se otrokom tam dogaja? V mojem primeru se je izkazalo, da ne. Večina staršev in zaposlenih v šoli ve malo ali nič o dinamiki odnosov med otroki. Ker sem po naravi zelo radovedna, poleg tega pa sem bila osebno motivirana, saj sta oba moja sinova v osnovni šoli doživljala nasilje, sem izvedela veliko več, kot bi sicer. Hodila sem na sestanke, se pogovarjala z otroki, starši, šolsko svetovalno službo. To je tako, kot bi mi nekdo v naročje stresel kup delcev neke sestavljenke. Celotne slike nikoli nisem uspela sestaviti, a že tisto, kar sem vide-la, je bilo dovolj boleče.

Kaj vas je pri raziskovanju, spoznavanju teh področij najbolj presenetilo?

Najbolj me je presenetilo, da je toliko ljudi pripravljenih molčati. Starši se ne bi radi zamerili šoli, zato se raje ne postavijo za svoje otroke, ki so žrtve nasilja (seveda ne vsi, nekateri starši so pravi aktivisti svojih otrok). Otroci o težavah raje ne govorijo, ker ne zaupajo, da jim bo to kaj pomagalo, morda pa se celo bojijo, da bodo v očeh sovrstnikov postali še hujši luzerji. In odgovorni na šoli molčijo, ker se bojijo, da bo njihova šola izgubila status dobre, morda celo elitne ustanove. To je torej ta molk, ki je najhujši strup, saj ko se o stvareh spregovori, takoj spremenijo svoj značaj.

V kolikšni meri so vam strokovnjaki pomagali pri pisanju?

Strokovnjaki mi niso pomagali pri pisanju, temveč so me spoznali s postopki, ki jih sama ne poznam (ločevanje, delo na centru za socialno delo), oziroma z bivanjem v kriznem centru (KC) in varni hiši (VH). KC in VH sta popolnoma zaprti hiši, nisem ju mogla obiskati in se razgledati, kako je tam. In torej tudi nisem mogla vedeti, kako je življenje pri njih organizirano – vse: od tega, kdo lahko pride, na kakšen način poteka sprejem novih oseb, kakšne pravice in dolžnosti imajo, kakšno pomoč jim ponudijo zaposleni, koliko časa lahko tam bivajo ... Vse to je bilo zame popolna neznanka. Brez dveh zelo prijaznih tam zaposlenih oseb, ki sta potrpežljivo odgovarjali na mnoga moja vprašanja, glavna junakinja Ajda ne bi prebivala niti v kriznem centru niti v varni hiši, saj bi bilo namreč moje pisanje neverodostojno. Vsi ti ljudje seveda niso vedeli, o čem natančno pišem.

Mladostniško nasilje je v središču mnogih domačih in tujih del. Zakaj ste vi zašli v to tematiko?

Najbrž zato, ker sem občutljiva oseba. Stvari se me enostavno dotaknejo in zato velikokrat tudi prizadenejo. To se običajno pojmuje kot negativna lastnost. Od otroštva dalje nas učijo, da moramo dobiti trdo kožo, da bi v življenju zdržali vse, kar je neprijetnega, bolečega. Učijo nas postati neobčutljiv, da bi se s tem zaščitili pred trpljenjem. Vendar je občutenje ena od osnovnih človekovih sposobnosti; če se odrežemo od tega, tudi lepote ne moremo občutiti – ta je namreč več kot le intelektualno razumevanje popolnih razmerij.

Romani za mlade morajo imeti srečen konec, saj fikcija predstavlja polje idealnega, po katerem naj bi se zgledovali. Nesrečen konec bi bil za bralce, ki se z žrtvami nasilja lahko poistovetijo, precej bridka izkušnja. V resničnem življenju

pa niso vsi konci srečni in vsi otroci, ki so žrtve vrstniškega nasilja, ne najdejo izhoda. Kar je razumljivo – otroci menda ne bi smeli sami biti teh bitk. Zato imajo starše, vzgojitelje in strokovne osebe, da jim pomagajo. A tudi ti pogosto zatajijo. Morda ne znajo, ne zmorejo ali pa so celo sami zaslepljeni z igro zmagovalcev in poražencev. V nasprotju z idealiziranim svetom, v katerega bi zares radi verjeli – da nam družba pomaga skozi te stiske –, je resnica drugačna: večina otrok mora skozi ta pekel sama. Zakaj? Prvič zato, ker večina medvrstniškega nasilja ostane skrita. In drugič zato, ker smo zanj odrasli morda premalo občutljivi.

V primeru te zgodbe je moja angažiranost posledica občutljivosti – stvari, ki sem jih izvedela ali sem jim celo bila priča, so me prizadele. Posledica tega je bila jeza, jezo pa sem se odločila uporabiti tako, da sem napisala roman. To je bil moj pravi in edini motiv, da sem se te knjige lotila. In to je prvič, da sem kot pisateljica zavzela neke vrste aktivistični pristop. Knjiga je moj upor proti neznanju, malomarnosti in neumnostim, ki jih morajo žrtve šikaniranja ali nasilja pogoltniti v šoli. Je posledica jeze, ki sem jo čutila ob plehkkih frazah, ki so jih žrtvam ali njihovim staršem izrekale odgovorne osebe. In to se niti približno ne nanaša samo name in moja otroka – slišala sem zgodbe drugih otrok in njihovih staršev. Vse to me je zares pretreslo.

Nekatere stvari v knjigi so pravzaprav resnične ali delno resnične. Vestnim in

odgovornim šolskim svetovalcem polagam na srce, da tega ne vzamejo osebno, saj se zavedam, da je to delo odgovorno in težko ter podvrženo mnogim nepričakovanim izzivom. A bojim se, da obstajajo tudi osebe, ki naj bi jim otroci zaupali, da se bodo postavili za njihove pravice in dobrobit, pa se zgodi ravno obratno. In takim otrokom se potem zgodi dvojna krivica, dvojna bolečina: najprej so žrtve nasilja sovrstnikov, nato pa še nerazumevanja in zavračanja odgovornih.

Najbrž nastopate precej po šolah. Kako se mladih dotaknejo te zgodbe o nasilju? Ali znajo prisluhniti tej problematiki?

O tej problematiki sem se pogovarjala le na eni šoli, med izbranimi učenci. Bilo je zelo zanimivo. Sicer pa je to problem, ki ga ne more rešiti pogovor s pisateljico ob knjigi. Moja želja je bila, da bi knjiga spodbudila otroke k temu, da spregovorijo, šole pa k temu, da nekaj naredijo. Ali kot je zadevo rešil moj sin, ko je po letih zasmehovanja in teženja, ko ni pomagalo nič, nekega dne – potem ko mu je razredna tečnoba spet grdobijo vrgla v obraz – stopil do razrednika in mu rekel: 'Učitelj, kar vi se s tem ukvarjajte, jaz imam tega dovolj!' Zato knjigo posvečam mladim bralcem, v roke pa jo polagam tudi vsem tistim občutljivim odgovornim, ki bodo razumeli, o čem sem pisala.

Petra Zemljič

Večer, 2. 10. 2014, str. 6

POGLED NA SVOJE DELO

Damijan Stepančič

NEKAJ RAZMIŠLJANJ OB USTVARJANJU ILUSTRACIJ ZA SLIKANICO *ANTON!*

V naslednjih vrsticah bi rad razgrnil nekaj razmišljanj, ki so se mi kot polovici avtorskega tandema porajali ob snovanju in risanju ilustracij za slikanico *Anton!* (založba MIŠ, 2014).

Ob skoraj vsakoletnem obisku raznih knjižnih sejmov sem pogruntal, da so obletnice, osebni jubileji idealna priložnost, da se bralsko pozornost usmeri in opozori na le-te. Na začetku sem na to raboto gledal bolj sumničavo, češ, če ima dogodek ali osebnost močno zgodbo, ni treba čakati ravno obletnice.

Ker pa gre pri prvi vojni za visoko, okroglo obletnico, mi pomisleki izginejo. V tem primeru imam občutek, da večja kot je obletnica, večji je pomen samega dogodka.

Že kot majhen sem slišal zgodbo, ki mi jo je povedal stric o svojem očetu, torej mojemu dedu, o nenavadni izkušnji iz prve vojne. Takrat se mi zgodba ni zdela nič posebnega, otroci itak živijo na pol v drugem svetu. Bila pa je vsaj toliko zanimiva, da sem si jo zapomnil. Bolj ko sem odraščal in bolj ko sem se vsakodnevno ukvarjal s knjigami, mi je zgodba plavala proti površju. Ko pa sem idejo o upodobitvi te zgodbe povedal doma in na Založbi Miš, ki je knjigo kasneje izdala, sem se s samim materialom začel ukvarjati na polno.

Že od vsega začetka sem vedel, kaj točno hočem, kako mora vsa stvar izgledati.

Zelo se mi je zdelo pomembno, da sta sama vojna in čudež mojega deda v njej prikazana avtentično, z vso resnostjo. Nisem hotel zmanjševati ali negirati vojne drame, nisem hotel delati slikanice o vojni, ampak o vojaki, posameznikih z imeni, s svojimi usodami, ne glede na kateri strani so se bojevali. Vojno tragedijo sem hotel prikazati skozi osebno zgodbo, v tem primeru skozi zgodbo mojega deda. Bal sem se namreč, da bi sicer lahko izpadlo moralistično in pedagoško. Želel sem si, da bi bralci ravno skozi osebno izkušnjo vojne doumeli nesmisel, trpljenje in izgubo bližnjih. Samo tako lahko občutimo vso resnost in tragičnost vojne.

Ilustriranja sem se lotil z vso resnostjo. Vedel sem, da se moram – če hočem v ilustracijah doseči avtentičnost, prepričljivost – o veliko stvareh iz prve vojne podučiti. Najprej sem obiskal muzeje v moji bližnji okolici, ki imajo zbirke iz prve vojne. Zanimivo je, da so lastniki ali kustosi izjemno osebno angažirani, precej bolj, kot bi od njih pričakoval v službi, kjer se že sto let ni nič zgodilo. Njihova energija in entuziazem pa sta izjemno nalezljiva. S svojo zavzetostjo in pripravljenostjo deliti in posredovati

informacije o prvi vojni so mi sporočali nekaj izjemno pomembnega: ne smemo pozabiti grozot prve vojne, predvsem zaradi njih, ki so padli, so pogrešani in brez imen.

To sporočilo je tudi name delovalo izjemno močno, sam sem čutil odgovornost in nujno pravzaprav, da se o teh ljudeh brez imen spregovori s slikanico. Ne samo na simpozijih, okroglih mizah, razstavah, otvoritvah spomenikov... Ne podcenjujem takih manifestacij in njihovega iskrenega poslanstva, pogrešam pa osebni angažma. Prav to sem imel ves čas na umu: kako se lahko jaz oddolžim ali počastim spomin na padle. Namreč, ko pregleduješ fotografije, bereš dnevnike in pisma vojakov, se ti pred očmi porajajo izjemno žive usode, občutek imaš, da bi fante lahko srečal na ulici, ko se ozirajo za puncami... Nehote, nevede postaneš del njih, pokukaš v njihovo mladost in oni postanejo del tebe. Na nekem drugem svetu v drugem času bi lahko bili prijatelji.

Hkrati sem se popolnoma zavedal, da je govoriti o vojni, risati o vojni precej težko delo, ki ne bo priljubljeno, niti popularno, ne bo predmet recenzij, množične izposoje in ne vem še česa.

Skozi moje obiske muzejev in pogo- vore z ljudmi, predvsem pa v razgovorih z Lucijo (ki je napisala besedilo) se je izoblikoval tudi koncept slikanice. Že- lela sva, da od splošnejših, bolj zunanjih dejavnikov vojne, zgodovinskih dejstev, besedilo počasi preide v bolj osebni, intimen ton.

Na začetku knjige tako ilustracije skupaj z besedilom orisujejo okolje in okoliščine, osebe, tragedije, vendar brez nekega osebnega nagovora. Pogled se seli od strelskih jarkov preko napada in topniškega ognja do stražarja pred kaverno v tihi pozno zimski noči. Ves ta uvodni del zelo dobro podpira tudi besedilo, ki se ne podvaja z ilustracijami, je skrajno izčiščeno in jedrnato. Bralec izve

le toliko, kolikor je potrebno za sledenje zgodbi, skupaj pa besedilo in ilustracije napovedujejo razvoj in finale, ki se bo zgodil v zadnjem delu slikanice.

Smo kot duhovi, ki se lahko sprehajamo po pokrajini, ne da bi nas kdo opazil.

Da bi vojno vzdušje lahko maksimalno pričaral, sem se zakopal v iskanje fotografij s fronte. Uniforme, orožje, bojne položajeve, pokopališča, skratka vse, kar bi mi lahko prišlo prav, sem fotografiral, razmnožil, shranil. S prisilovanjem uniform, kadriranjem, režiranjem prizorov in kompozicijo sem hotel ilustracije narediti najbolj možno pripovedne in sugestivne. Gledalca morajo ilustracije vsrkati, prenesti v središče dogajanja; tudi če ne bi prebrali besedila, bi morali brez problema sledili zgodbi.

Gledalec je nemi opazovalec. Pri nekaterih knjigah imam občutek, kot da avtorji bralca mazilijo, ga poskušajo uspavati, narediti pasivnega. Moj namen pa je bil ravno obraten: vreči bralca v središče dogajanja (podobno, kot so bili mladi fantje vrženi v krutost vojne), mu pokazati njegovo ranljivost, ga zvesti samo na nagon po preživetju.

To sem dosegel na ta način, da se večina scen dogaja ne samo znotraj, ampak v tesnem stiku s protagonistom, npr. s topničarjem, čigar izraz je spačen v trenutku, ko 305 mm-ski top zadoni, potem ko Italijani jurišajo proti Avstrijcem... Prostor je vedno zaobsežen v risbi in se širi preko robov ilustracije, nikoli nismo prepuščeni nekemu abstraktnemu ne- prostoru. Izjema je scena z vojaškim pokopališčem, kjer se nam pogled razpre nad pokrajino, kot da so pokopana samo naša telesa, duše pa so nekje drugje... Pogled se nam vedno zaleti ob nekaj, naj bo to stena, glava vojaka, top... še celo eksplozije so narisane kot nekaj materialnega, nekaj, kar lahko primeš, skozi kar se lahko sprehodiš. In v vsej svoji negibnosti in konkretnosti delujejo še bolj prisotno, strašljivo, kot da se nikoli

ne bodo razblinile ali premaknile. Kot neka mora, ki se lepi na nas in se je ne moremo otresti. Tako lahko podoživimo občutke bivanja v kavernah, jarkih, kjer so bili vojaki zelo prostorsko omejeni in utesnjeni, da ne omenjam ranjencev, podgan, razpadajočih trupel.

Mislím, da je ravno ta faza izjemno pomembna pri snovanju ilustracij. Narisati občutja, travme, težave, s katerimi so živeli ti fantje. Ritem in silovitost nista smela popustiti; vsaka nadaljnja ilustracija nam je morala odstreti nekaj novega in nas vpeljati v samo jedro dogodka. Ta dogodek se razvije potem v drugem, zadnjem delu slikanice, kjer spoznamo mojega deda in njegovo zgodbo.

Imel sem pomislek, da se ilustracije ne bi preveč približale fotografijam in s tem izgubile ves človeški naboj. Ni mi šlo za to, da bi hotel imitirati fotografije ali da bi se kvaliteta ilustracij presojala z nivojem podobnosti fotografijam.

To se pojavi takrat, ko imamo na voljo izjemno veliko materiala, ki bi ga radi vključili v ilustracije, in tako pokazali, kako vestno smo se lotili naloge. A take ilustracije so čustveno prazne, brez žara, pa čeprav briljantno izrisane. So kot neka navodila za uporabo, ki jih po branju odvržeš. Zame je bilo zelo pomembno spoznanje, da v posamezno ilustracijo ne smem vključiti preveč informacij, temveč da moram pustiti tudi prazen prostor, ki ga bo gledalec naselil s svojimi izkušnjami, občutji, zgodbami. V ilustracijah tudi ne sme biti preveč predmetov oziroma ne smejo biti pregosto posejane z inventarjem, ker to moti koncentracijo in gledalčevo pozornost preusmerja na nepomembne reči. Se pravi, manj je več! Oziroma, ravno prav mora biti vsega.

Pri tej knjigi sem prvič začutil, da gledalca peljem z roko po pokrajini, med vojaki v strelske jarke.

V drugi polovici knjige se ta občutek nevidnega opazovalce še bolj zgosti v trenutku, ko se znajdemo pred stražar-

jem v rovu. Slutnjo zamolklih glasov, mogoče celo smeha, nam pričara pas svetlobe, ki prihaja iz kaverne. Notri je življenje! Vstopimo, smo nevidni, noben od vojakov ne reagira, noben nas ni opazil. Še vedno smo nevidni. Razgledujemo se po hodnikih, iščemo našega junaka, trčimo ob soborce, ki kartajo. Glej ga, je tik pred tem, da zaspi. A njegova slutnja naše prisotnosti ga predrami, ne da mu zaspati. Dvigne se na postelji, upre na komolce in nas hoče pogledati. Ne vidi nas, a kljub temu nam sledi iz kaverne na prosto, v mrzlo, jasno noč. Poskušamo mu uteči, a nam vse hitreje sledi. Rad bi nas zaustavil, saj se boji za nas, da ne bi zašli preveč v doseg sovražnikovega orožja. Miren, kristalen zrak razpara žvižg granate in pade točno v kaverno. Samo eden preživi. Moj ded!

V tem delu slikanice se dogajanje in vzdušje stopnjujeta, da bi dosegla vrhunec v ključnem trenutku, ko pade na kaverno granata. Precej tuhtanja sem namenil problemu, kako prikazati eksplozijo, saj vemo, da se zgodi v hipu. Pravzaprav zavzema najkrajši čas dogajanja v slikanici, ki pa je tudi najpomembnejši in za marsikoga najusodnejši. V hipu zbriše življenja, verjetno se niti zavedati ne moremo, da smo že mrtvi. Ali za to presunljivo sceno, ki dejansko traja samo trenutek, nameniti eno celo dvostransko ilustracijo? Pojavilo se mi je vprašanje časa in ritma v slikanici. Če smo se v začetku slikanice sprehajali po obodu kroga, počasi in z distanco, zdaj nezadržno drsimo proti jedru dogajanja, postajamo njegov del in ko pridemo do središča, se zgodi najstrašnejši del: eksploziji, ki je bila namenjena tudi nam, smo ušli, pomorila pa je naše sobrate v vojni, prijatelje ... Ali je lahko zadnja ilustracija v tej slikanici srečna?

Smo lahko spričo takega izteka zgodbe veseli, da smo preživeli?

Ta vprašanja so se mi porajala, ko sem iskal način, kako zaključiti celotno pri-

poved. Zavedal sem se, da bo od zadnje ilustracije odvisna celotna zgodba; ali bo stala ali pa bo bedasta in nezanimiva.

Čeprav je moj ded verjetno občutil neke vrste osebno zadoščenje, srečo... nam okolica njegove silhuete govori popolnoma drugo zgodbo. Mrtvi, raztrgani, razgaljeni, nedostojni imena človek ležijo soborci, posuti po blatnem polju, po kraterjih, ki so jih minule dni skopale granate. Kot da bi popadali v že izkopane grobove...

In to preživetje je samo etapa pred novo bitko, pred novim trpljenjem...

Namenoma sem konec pustil odprt, tudi gledalec in bralec ne dobita zadoščenja; morda smo preživeli bitko, a vojne...

To je poklon, moj, Lucijin in nenazadnje založbin, umrlim, trpečim, izginulim milijonom ljudi v prvi vojni,

Z Založbo Miš imamo v načrtu vsako leto do 2018 izdati po eno slikanico na

temo prve vojne in tako obeležiti in se pokloniti vsem udeležencem vojne; vojakom, kot najbolj vpletenim, otrokom, materam, starim ljudem in živalim, vsi ti so trpeli in nosili posledice vojne.

Občutek imam, da je narava še kar ranjena in zaznamovana od bitk, bombardiranj, nasilja. Če ima narava spomin, kot ga imamo ljudje, in ljudje pišemo in rišemo knjige, delimo spomine med sabo, kako lahko pomagamo naravi, da se izrazi?

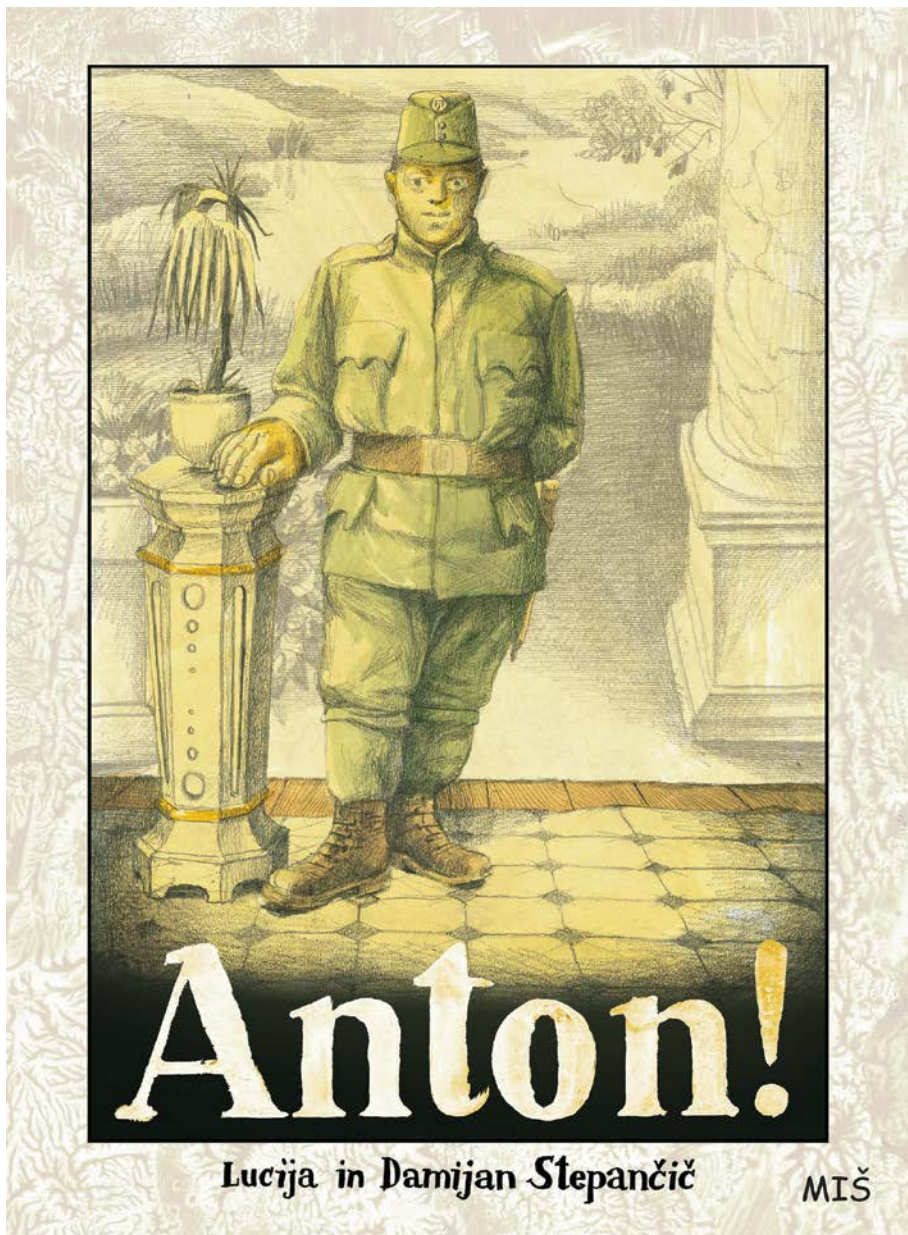
To knjigo sem risal tudi s to mislijo o univerzalnosti, da čustev ne moreš omejiti in jih zvesti v kategorije ter jih ukrotiti. In da je človek pravzaprav del te narave.

Vsekakor me je slikanica spremenila. Po njej nisem več isti človek. In če boš, dragi bralec in bralka, del tega podoživel tudi ti, moj trud ni bil zaman.

Ilustracija Damijana Stepančiča iz slikanice *Anton!* (založba MIŠ, 2014)

Naslovnica slikanice *Anton!* (založba MIŠ, 2014)

ODMEVI NA DOGODKE

»V ZGODOVINI SO SKRITE ZGODBE – V ZGODBAH JE SKRITA ZGODOVINA«

Letošnji (že 42. po vrsti) sklop Strokovnih sred Mestne knjižnica Ljubljana, PIONIRSKA – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, je obravnaval žgočo knjižnično-založniško problematiko poučne knjige za mladino. Poleg decembrske, ki bo zaokročila to celoletno temo, je razprava dosegla svoj vmesni vrh s »simpozijско« Strokovno sredo, 16. aprila 2014, pri kateri so kot soorganizatorji sodelovali še Slovenska sekcija IBBY in Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*,¹ s sofinanciranjem pa tudi Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Zaradi aktualnosti zgodovinskih obeležij najstarejšega kolesa na svetu in ustanovitve Emone, hkrati pa tudi zato, ker je zgodovinska veda sama po sebi naravna sopotnica leposlovju, je bila ta Strokovna sreda posvečena zgodovini v poučnih in leposlovnih knjigah za mladino. Obenem smo jo z naslovom *V zgodovini so skrite zgodbe – v zgodbah je skrita zgodovina* povezali še z nacionalno bralno-spodbujevalno akcijo, ki smo jo v okviru praznovanja 2. aprila skupaj pripravili Slovenska sekcija IBBY, Bralno društvo Slovenije, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, DSP – sekcija za mladinsko književnost ter Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*.

Številnemu občinstvu so probleme in priložnosti te zvrsti razgrnili naslednji strokovnjaki in ustvarjalci z referati (po vrstnem redu nastopa):

- **dr. Darja Mihelič**, tudi moderatorka simpozija: Vzgibi in izkušnje pri pisanju strokovnih knjig za mladino;
- **mag. Pavla Karba**: Zgodovinske zgodbe – izzivalni interaktivni viri učenja in poučevanja v 21. stoletju;
- **Eva Kocuvan**: Zgodovina za mlade, zgodovina za vsakogar – predstavitev lastnih izkušenj;
- **dr. Andrej Vovko**: V iskanju N(n)asmejane zgodovine
- **dr. Petra Svolfšak**: O otrocih in ženskah v času velike vojne
- **Damijan Stepaničič**: Med zgodovinskimi dejstvi in pravljичnostjo
- **dr. Dragica Haramija**: Zgodovina v zgodbah
- **Bernarda Gaber**: Tekmovanje učencev iz znanja zgodovine

Strokovno sredo je zaključil ogled priložnostne razstave »Stoji učilna tiskana«, ki je na mladinskem oddelku Knjižnice Otona Župančiča na eni strani razlagala vsebine posameznih osnovnih skupin UDK (in s tem skupine znanj in vedenj), podprtih

---

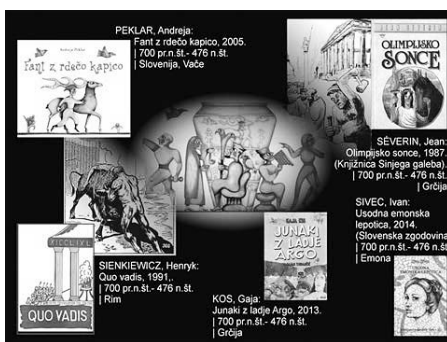
¹ Objavljamo vsa besedila, ki so bila poslana uredništvu revije *Otrok in knjiga*, razvrstili pa smo jih v različne rubrike.

z najboljšimi knjižnimi primeri, na drugi strani pa je v obliki projekcije »tipkovnice stoletij« nudila obiskovalcem možnost, da so si z izborom stoletja od prazgodovine do 20. stol. na platno priklicali posnetke mladinskih knjig, katerih pripovedi govorijo o izbranem zgodovinskem obdobju.

Darja Lavrenčič Vrabc

Zaslonska tipkovnica zgodovinskih obdobj.

Ena od projekcij, izbranih na tipkovnici zgodovinskih obdobj: klasična antika.

Eva Kocuvan

Narodni muzej Slovenije, Ljubljana

ZGODOVINA ZA MLADE, ZGODOVINA ZA VSAKOGAR

Zgodovina, vsa, ne le zgodovina človeštva, je pomembna. Brez nje ni prihodnosti. Zato jo gre (s)poznati in razumeti. In zato je pomembno, kako zgodovino prikazovati, njene kontekste, dogodke, pojave, pojme, osebnosti in podobno. Prav tako je potrebno upoštevati strokovne izsledke, poznati velja neštete nadrobnosti in zanimivosti. Zgodovinska pripoved je živa in zanimiva, če je razumljiva, dobro zasnovana, če je njena vsebina jedrnata in razčlenjena, če so formulacije jasne in kratke. In nenazadnje, vsak, ki pozna in ljubi svojo domovino, je svoboden in suveren človek.

Predstavitev lastnih izkušenj

Sem arheologinja, rada imam preteklost, zgodovino in vse, kar je delo narave in človeških rok. Rada imam muzeje in njihove predmete. Za mladino sem napisala dve knjigi, *Romanus sum. Rimljan sem. Slike iz življenja Rimljanov* (DZS, Ljubljana, 1994, 48 str.) in *Egipčanska knjiga živih* (Modrijan, Ljubljana, 1997, 48. str.), delovne zvezke, zloženske, zgibanke, članke, zasnovala križanke, nagradne natečaje, makete, manjše razstave in didaktične programe ter vodila in organizirala različna vodstva za obiskovalce Narodnega muzeja Slovenije, kjer sem tudi zaposlena.

V stikih z mladino, pri interpretacijah vsebin za mladino, sem se naučila trojega. Prvič, nikoli ne podcenjuj nikogar, še zlasti ne mladega človeka. Drugič, mladina je vedoželjna, zato se velja potruditi. Razložiti se da vse; vprašanju zakaj, naj sledi odgovor zato. In tretjič, brez znanja ni kratkega in jasnega izražanja.

Pri predstavljanju tem – kar sicer velja za karkoli – moramo drobce povezati v celoto, da bo pripoved smiselna in ne bo izgubila »rdeče niti«. Zgodovina je nerazumljena, nezanimiva in sama sebi namen, če tega ne storimo. Kako odlično je svetovno zgodovino za mlade bralce predstavil znameniti umetnostni zgodovinar Ernst Hans Josef Gombrich. Kratko, a izbrano delo je naslovil kar *Kratka svetovna zgodovina za mlade bralce. Od pradavnine do sedanjosti* (1936). V uvodu slovenskega prevoda (DZS in Panatal, Ljubljana, 1991) je zgodovinar in soprevajalec Janko Prunk zapisal, da gre za stvaritev, za katero so potrebni pogum, znanje in velik pisateljski talent. Zame je prav to delo še vedno – (nedosegljiv) zgled! Prizadevati si moramo za razumljenost, natančnost ter pestrost in živost napisanega. Vedno. V tem so mojstri še zlasti angleški avtorji. In prav zato so njihova dela tako priljubljena. Na različnih koncih sveta radi beremo njihove publikacije in zelo uživamo ob gledanju njihovih zgodovinskih filmskih pripovedi. Želim si, da bi tudi pri svojem delu znala razmišljati in razumevati zgodovino tako – na anglosaksonski način.

Če želimo mlademu človeku karkoli dobro predstaviti, brez najnovejših znanstvenih izsledkov ne gre. Mlademu bralcu moramo širiti obzorja, spoznanja ter vzbujati radovednost. Videti je, da v novejšem času preveč podcenjujemo sposobnost sprejemanja in dojemanja mladih. Zdi se, da je ta proces obratno sorazmeren z informacijami, ki nam jih ponujajo sodobni mediji. Pri zgodovinskih prikazih za mlade je veliko poenostavitev, simplifikacij, tudi cenenosti in površnosti. Vse to lahko vodi (tudi) v poneumljanje.

Jasno je, da je srž vsega vsebina. Podatki brez vsebinske umestitve ostajajo prazni, neuporabni in nezanimivi. Pri knjigi vse to lahko izrazimo z besedo in sliko. Cilj in želja je, da je spoznavanje in razumevanje zgodovine dostopno vsem. Suverenost in samostojnost posameznika pa z razumevanjem zgodovine, še zlasti zgodovine lastnega prostora, postaneta samoumevni.

Poljudno besedilo (tudi predstavitev ali prikaz) mora biti jedrnato in razumljivo vsakomur. Bistvo vsega so kratke opredelitve, definicije pojmov, dogodkov, osebnosti, časa in podobno. Ustrezno ilustrativno gradivo bralca povabi in pritegne. Ilustracija ali fotografija je informacija, ki je enakovredna besedilu in ni zgolj dekoracija. Sam koncept in odločitev, kaj poudariti oziroma česa ne, pa sta stvar avtorja.

Poljudnih knjig nacionalne produkcije je v svetu obilo. Pri nas ni tako. Takšne publikacije so redke in prav mogoče je, da smo tudi zato kot narod, od leta 1991 nacija, slabo prepoznavni. Premalo poznamo lastno zgodovino in tudi zato smo lahko do lastne države brezbržni. Med nami so sicer nekateri odlični avtorji zgodovinskih knjig za mladino, razpoznavni in dragoceni posamezniki. Vseeno se čuti, da systemskega načrtovanja ni (ali pač?) in so »zadetki« zgolj naključni. Zatorej je na področju »zgodovinskega opismenovanja za mlade« pričakovati in upati več smelosti, prizadevanj in skupnih ciljev pri vseh (in vsem), pri kulturnih, izobraževalnih in pedagoških ustanovah.

Vsaka poljudna knjiga lahko nagovarja širok krog bralcev. Navsezadnje gre za prikaz zgodovine na jedrnat in hkrati privlačen način. Lahko pa je tudi slikovito in didaktično dopolnilo šolajoči se mladini. Pri pisanju za mlade bralce vedno izhajam

iz gradiva, ki ga hranimo muzeji. Ob posameznih predmetih poskušam naplesti zgodbo in vse skupaj strniti v logično pripoved. Muzejsko gradivo je srčika vsake narodove identitete, o tem smo prepričani vsaj muzealci.

V nadaljevanju predstavljam posamezne odlomke zgodovinskih besedil za mlade, ki sem jih napisala. V (še ne realiziranem) prikazu zgodovine Slovencev z naslovom *Kratka zgodovina Slovencev* sem želela nanizati dejstva iz politične, gospodarske in kulturne zgodovine ter poudariti dosežke slovenskega jezika. Besedilo naj bi pospremljalo stalno zgodovinsko razstavo (do leta 2014) *Slovenski jezik: identiteta in simbol*. *Kratka zgodovina Slovencev* zgodovinarke Maje Žvanut. Vseh tisoč petsto let sem, tako kot avtorica stalne postavitve, strnila v štiri predvidene knjižice: *Nastajanje jezika in ljudstva* (od stalne naselitve do sredine 10. stoletja oziroma do nastanka *Brižinskih spomenikov*). *Kratka zgodovina Slovencev 1, V krščanski in fevdalni Evropi* (do sredine 16. stoletja oziroma do izida prve slovenske tiskane knjige, Trubarjevega *Katekizma z Abecednikom*). *Kratka zgodovina Slovencev 2, Vzpon meščanstva* (do sredine 19. stoletja oziroma do izida Prešernovih *Poezij*). *Kratka zgodovina Slovencev 3, Pot v samostojnost* (do oblikovanja samostojne Republike Slovenije oziroma do sprejetja njene *Ustave*). *Kratka zgodovina Slovencev 4*. Izhodišče tako razstave kot poljudnega besedila za mladino so (bili) razstavljeni (muzejski) predmeti.

Kratki zgodovinski oris Slovencev sem zasnovala tako, da pri vsaki knjižici tečejo štiri »rdeče niti«, najprej **širša zgodovinsko politična umestitev in ožji zgodovinsko politični okvir**, potem **razvoj jezika in razvoj narodnih simbolov**. Poleg navedenega sem mladega bralca želela popeljati še v svet mitov (resničnost, simbol, mit), tudi zato, ker v sebi nosijo zrno resnice; poznani pa so tudi slehernemu Slovencu. Ob tem sem, ločeno od osnovnega besedila, nanizala formulacije pomembnejših (izbranih) pojmov, osebnosti in dogodkov (osebe, dogodki, pojmi). Načrtovano slikovno gradivo muzejskih predmetov pojasnjujejo podnapisi. Našteto med seboj tvori zasnovano celoto.

Čas po razpadu avstro-ogrske monarhije pa vse do nastanka samostojne države (*Kratka zgodovina Slovencev 4, Pot v samostojnost*) sem v poglavju z naslovom *Naslednice avstrijske monarhije* (širša zgodovinsko politična umestitev) predstavila takole:

Avstrijska monarhija je prvo ustavo dobila leta 1849. Leta 1867 se je monarhija preuredila in preimenovala v Avstro-Ogrsko. Po porazu v prvi svetovni vojni je Avstro-Ogrska razpadla in Slovenci so se znašli v novonastali Državi Srbov, Hrvatov in Slovencev avstrijske monarhije (29. 10.–1. 12. 1918), ki se je tako nato združila s Kraljevino Srbijo in Črno goro najprej v Kraljevino SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev) ter nato v Kraljevino Jugoslavijo. Druga svetovna vojna je Slovence prizadela kot okupacija, kot obrambna in osvobodilna ter državljanska vojna. Po končani vojni je nastala druga Jugoslavija, sprva kot federativna (Federativna ljudska republika Jugoslavija), nato socialistična (Socialistična federativna republika Jugoslavija) republika. A izrojeni model socializma z gospodarsko neučinkovitim samoupravljanjem sta skupaj s poskusi zaviranja narodne samobitnosti Slovence strnili v želji za lastno državo. Po kratki osvobodilni vojni leta 1991 smo jo zares tudi dobili.

O razvoju jezika v tem času sem v poglavju z naslovom *Zrelost jezika* zapisala:

Od ustave iz leta 1849 je v (avstrijski) monarhiji veljala načelna enakopravnost narodov in njihovih jezikov. V 19. stoletju so leposlovni in strokovni pisci zavestno negovali in razvijali slovenski jezik. Čeprav je bila slovenščina v obeh Jugoslavijah eden od uradnih jezikov, pa so jo v stikih z osrednjo oblastjo iz povsem praktičnih razlogov pogosto opuščali. Po

drugi strani pa smo Slovenci v času njenega trajanja dobili najvišje znanstvene in kulturne ustanove. Leta 1991 se je za Slovence z osamosvojitvijo končala doba sobivanja v večnarodnostnih državah.

Prve politične tvorbe (*Kratka zgodovina Slovencev 1, Nastajanje jezika in ljudstva*) na slovenskem ozemlju za obdobje od stalne naselitve do sredine 10. stoletja sem oblikovala v poglavju Plemenske kneževine in krajine (ožji zgodovinsko politični okvir):

Slovenci smo skupek različnih plemen in ljudstev. Po stalni naselitvi so prevladale slovanske prvine. Karantanci severno od Karavank in Karniolci južno od njih so se od sosednjih ljudstev razlikovali po jeziku, veri, pravnih običajih ter predmetih in izdelkih. Ko so bili vključeni v frankovsko državo, so prevzeli tudi krščansko vero.

Pod naslovom Narodni in politični simboli (*Kratka zgodovina Slovencev 3, Vzpon meščanstva*) sem strnila osnovne podatke v nekaj stavkov:

V 19. stoletju so grb, zastava in himna narodni in pri nekaterih narodih hkrati še državni simboli. Uradne barve dežele Kranjske (od leta 1848) je predstavljala belo-modro-rdeča trobojnica. Ta skupaj z narodno himno *Naprej, zastava slave* Simona in Davorina Jenka iz leta 1860 postane znamenje slovenstva. Sprva avstrijska, nato še avstro-ogrska himna in s tem tudi državna himna Slovencev pa je bila do leta 1918 *Bog obvaruj, Bog ohrani nam cesarja, Avstrijo ...* Josepha Haydna.

Ob ustrezni ilustraciji sem predstavila Martina Krpana, Petra Klepca in Matijo Gubca (resničnost, simbol, mit):

Vsi trije so slovenski ljudski in tudi književni junaki. Prvi nam pomeni spomin na kmečko tovarništvo, drugi na čas turških vpadov, tretji na kmečke upore. Martin Krpan pooseblja samozavestnega kmečkega tovarnika in prekupčevalca s soljo. V starodavno trgovino s soljo so se od srednjega veka naprej množično vključevali tudi slovenski kmetje. Potovanja so jim širila obzorja. Peter Klepec ponazarja tri stoletja turških vpadov. Pastirčku Petru Klepcu je vila v zahvalo za izkazano pozornost podarila nadnaravno moč. Z njo je domači dolini ob zgornji Kolpi pomagal premagati Turke. Matija Gubec je narodni junak Hrvatov in Slovencev, bil je voditelj velikega hrvaško-slovenskega kmečkega upora (punta) leta 1573. Njegov lik predstavlja tri stoletja kmečkih uporov.

Pri zasnovi prikaza sem želela izpostaviti še določene pojme, osebnosti in dogodke. Tiste, za ali o katerih smo veliko slišali, pa v resnici o njih ne vemo ničesar bolj določenega. Kaj je, denimo, narod:

Narod je poimenovanje za skupnost ljudi, ki jo povezujejo kulturni in gospodarski dejavniki, predvsem pa skupni jezik in ozemlje. Evropski narodi so se izoblikovali v zgodnjem novem veku. Z nastankom lastnih držav so narodi postali nacije. Slovenci smo z lastno državo postali nacija leta 1991.

Ali pa, kaj sta gotica in latinica?

Karolinška minuskula (lat. scriptura carolina) je pisava, ki je nastala na začetku 9. stoletja za časa Karla Velikega, po katerem je dobila tudi ime. Bila je preprosta in berljiva. Iz nje sta izšli gotica in humanistika. Gotica je pisava srednjeveških rokopisov in se je razvijala sočasno z istoimenskim slogom (gotika) v arhitekturi. Trubarjeva *Katekizem* in *Abecednik* sta bila natisnjena prav v gotici, latinični pisavi ostrih in oglatih oblik. S humanistično latinico so pisali humanisti, ki so se večinoma izobraževali na italijanskih univerzah in so zavračali gotico. Humanistiko so kot pisavo katoliškega sveta odklanjali protestanti v 16. stoletju na Nemškem.

In še marsikaj se da povedati tudi ob slikovnem gradivu, ob ilustracijah ali fotografijah (podnapisi k muzejskemu gradivu), ob muzejskem gradivu, izhodišču predstavljanja. Na primer ob sliki sokolskega suknjiča in kape (19. stoletje) sem se dotaknila športa:

Pomembno vlogo v življenju mladine je dobival šport. Telovadbo za oba spola so razvijali tako liberalni Sokoli kot njihovi katoliški tekmeči, Orli. Oboji so prisegali na množičnost.

Kot podnapis k sliki predmetov sem si zamislila predstavitev tako imenovanih terezijanskih mer:

Leta 1756 je Marija Terezija uzakonila poenotene mere. Prototipe zanje so razdelili vsem glavnim mestom avstrijskih dežel. Tisti z oznako F so bili namenjeni Kranjski deželi; hranili so jih na ljubljanskem magistratu. Med njimi so dunajska klafta (1,9 m) in vatel (0,8 m), polovica dunajskega mernika (61,5 l), polovica dunajskega bokala (1,4 l) in stot (56 kg). Čez dobrih sto let (1871) je terezijanske mere zamenjal metrski sistem.

Pri svojem delu z in za mladino v središče postavljam gradivo, ki se hrani v muzejih. Izhodišče so predmeti, ki jih hranimo v Narodnem muzeju Slovenije. Tako sta nastali obe moji knjigi z orisoma rimskega (*Romanus sum. Rimljan sem. Slike iz življenja Rimljanov*, DZS, Ljubljana, 1994, 48 str.) in staroegipčanskega življenja (*Egipčanska knjiga živih*, Modrijan, Ljubljana, 1997, 48. str.). A posluš za objavo je prišel s strani založniških hiš. Čez desetletje sva z ilustratorko, akademsko slikarko Andrejo Peklar, tudi oblikovalko serije, za Narodni muzej Slovenije začrtali didaktično Knjižnico mozaik preteklosti. V teh malih knjižicah (cikcak zgibanke, velikosti 9,50 × 11,50 cm), privlačno oblikovanih in ilustriranih, sva s pomočjo muzejskega gradiva zasnovali prikaze posameznih zgodovinskih izsekov: pregledno in živo, zabavno ter cenovno dostopno branje. Tem je neskončno, omejitev ni. Do zdaj jih je izšlo šest. Tudi niz štirih knjižic z naslovom *Kratka zgodovina Slovencev 1–4* je bila zasnovana tako. Kaj vse je v njih mogoče predstaviti, navajam v nadaljevanju.

Povod za prvo zgibanko z naslovom *Mumificiranje* (2004, 16 str.) je bila staroegipčanska mumija v leseni krsti (edina v Sloveniji), ki jo hrani Narodni muzej Slovenije. Zaključili smo jo z življenjem po smrti pri Staroegipčanih:

Besedila o življenju po smrti so bila za pokojnika najpomembnejši vodnik v onstranstvo. Nemški arheolog in egiptolog Richard Lepsius (1810–1884) jih je poimenoval *Knjiga mrtvih*. Eno izmed najbolj znanih poglavij govori o »dvorani dveh resnic«, kjer Oziris tehta srce umrlega. Protiutež je nojevo pero, znak boginje resnice. Pravičnežu se odpro vrata v večno življenje. Odide na polja trstičja, na blažene poljane, kjer zemlja zmeraj bogato obrodi.

Tudi druga v tej seriji je staroegipčansko obarvana, *Bogovi in boginje starega Egipta* (2004, 14 str.). Lesena krsta, v kateri je staroegipčanska mumija, je poslikana s tolikimi staroegipčanskimi simboli, da jih je seveda mlademu radovednežu potrebno predstaviti. Kaj lahko, na kratko, povemo o mitih o stvarjenju sveta? In, ali je starodavni Raa lahko združljiv s Kairom, glavnim mestom Egipta?

Mitov, ki opisujejo stvarjenje sveta, je v dolini reke Nila več. Eden najpomembnejših je tisti iz Heliopolisa, mesta, kjer so častili Raja, boga sonca. Stari Grki so ga primerjali z grškim bogom sonca Heliosa. Od tod ime za Heliopolis. Zdaj je Heliopolis predmestje Kaira, glavnega mesta Egipta.

Iz tujega sveta na domača tla. Začeli smo na začetku in tretjo knjižico naslovili *Mi, jamski ljudje* (2005, 20 str.). Seveda brez neandertalčeve piščali, enega najbolj prepoznavnih predmetov Narodnega muzeja Slovenije (in kulturne identitete naroda), ne gre:

Piščal je narejena iz stegnjenične kosti jamskega medveda, ki je bil priljubljen plen lovcev starejše kamene dobe. Piščal je bila verjetno glasbilo, na katero je mogoče zares piskati. Posebnost te najdbe sta njena starost in podatek, da jo je verjetno uporabljal neandertalec. Podobna najdena glasbila so mlajša in so izdelki novodobnega človeka (*homo sapiens sapiens*).

Didaktična serija knjižic Narodnega muzeja Slovenije *Knjižnica mozaik preteklosti*.

Knjižica *Naselje je veselo zahrumelo* (2005, 20 str.) z naslovom, povzetim po Janezu Jalnu (*Bobri*, Slovenčeva knjižnica, 1942), predstavlja življenje naslednjega prazgodovinskega obdobja, mlajšo kameno dobo, neolitik. O koliščih, teh prazgodovinskih naselbinah, zapišemo:

Kolišče: stavbe na koleh. Čemu se je človek tako trudil, da bi si postavil domovanje na vodi? Odlučilnega pomena za postavitev kolišča je bilo primerno področje, poraslo z gozdom. Pri graditvi hiš, kot se zdi, ni bilo določenih pravil: hiše so si postavljali na način in z materialom, ki je bil ustrezen in predvsem pri roki. Poleg stanovanjskih stavb so postavili še manjše za shranjevanje žitaric in drugih pridelkov. Hkrati so »pojedli gozd« in pridobili obdelovalne površine. Gozd so požgali in na prekopanem pogorišču zasejali posevke. V ogradah so redili prašiče in govedo, čredo pa je dopolnjevalo nekaj koz in ovac. Lovci so občasno prinesli divjačino, ki so jo pokončali z lokom. Lov, pa tudi ribolov, sta bila še zlasti dobrodošla takrat, ko žetev ni bila obilna.

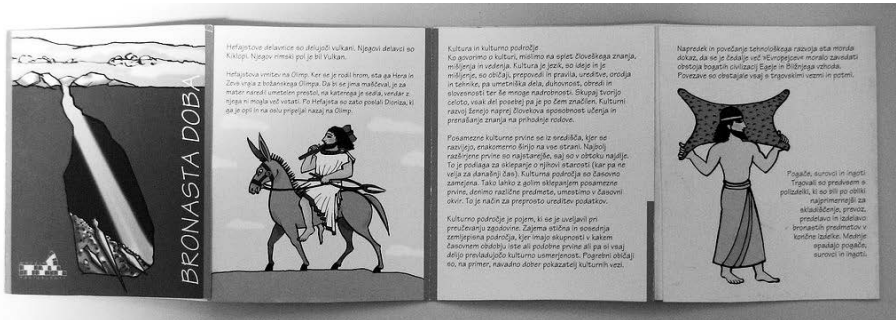
Sledili sta še dve knjižici o bronasti dobi. *Indoevropejci v bronasti dobi* (2006, 20 str.) poveže ljudstva, ki so v tem času živela v sredozemskem bazenu. Zaključili smo z zgodbo o Argonavtih:

V antičnih časih je odprava veljala za zgodovinsko dejstvo. Povezati jo je mogoče z grškim odkrivanjem črnomoških obal, s prvimi plovbami po daljnih morjih zunaj Sredozemlja, pa s trgovino in zavojevanji. Rečna pot po Donavi, denimo, je bila prehodna in poznana trgovcem že od nekdaj. In še drugače ... iskanje zlatega runa lahko razumemo tudi kot hrepenenje po nesmrtnosti.

O novostih in življenju v tem času pa v knjižici *Bronasta doba* (2006, 16 str.):

Zgodovino človeštva je zaznamovala še ena korenita sprememba: uporaba kovine. Za seboj je potegnila iskalce rude in rudarje, trgovce in posrednike. Kot pri vseh tehnoloških izumih

se nam tudi pri tem postavlja večno vprašanje, na katerega odgovor še nikoli ni bil lahek. Ali je bila namreč metalurgija izumljena na omejenem področju ali pa se je razvila samostojno povsod tam, kjer je razvoj dosegel določeno stopnjo. Odgovor ni preprost, drži pa, da je takrat kovina nadomestila kamen, dotlej prevladujoči material. Nastopila je bronasta doba.

Didaktična serija knjižic Narodnega muzeja Slovenije *Knjižnica mozaik preteklosti*.

Izzivov je ostalo še veliko, za tiste, ki smo se z določenimi že spoprijeli, in za vse, ki se še bodo. Upajmo, da bodo možnosti tudi za njihovo realizacijo. Vedoželjni bralci čakajo!

Darja Mihelič

Ljubljana, ZRC-SAZU

VZGIBI IN IZKUŠNJE PRI PISANJU STROKOVNIH ZGODOVINSKIH KNJIG ZA OTROKE IN MLADINO

Prispevek opisuje osebno izkušnjo avtorice od prijateljevanja s knjigo v mladosti, prek iskanja privlačnih vsebin zgodovine, do kreativnega pisanja za mlade bralce. To je zajelo pisanje učbenikov za zgodovino, knjigo o meščanstvu ter souredništvo zbirke *Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke*.

Po poti prijateljevanja s knjigo in zgodovino

V času mojega otroštva – rojena sem bila sredi prejšnjega stoletja (Holz 1210: 469–472) – je glavno obliko razvedrila ob igri predstavljala knjiga. Imela sem pet let starejšo sestro, ki je svoje osnovnošolske izkušnje vadila na meni – in me že pri štirih letih naučila brati. Kot otrok sem strastno brala, sprva pravljice, in pesmice,¹

¹ Tu naj omenim knjižno zbirko Čebelica, ob slovenskih še najrazličnejše narodne pravljice drugih okolij, od pesniških zbirk *Najdihojco* Frana Levstika, *Mehurčke* Otona Župančiča, Puškinovega *Carja Saltana* v prevodu Otona Župančiča.

kasneje postopoma resnejše knjige.² Pri tem sta me spodbujala tudi starša, oče je bil znani zgodovinar Bogo Grafenauer (Štih 1995: 517–524; Mihelič 1996: 13–34), tedaj že izredni in od leta 1956 redni profesor za zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V branje mi je neredko ponudil knjige, ki so pripovedovale o preteklosti.³ Knjigo, ki sem jo prebrala, sta mi starša pogosto podarila za nagrado,⁴ moja knjižna polica pa se je vztrajno polnila. Branje v srednji šoli je bilo starosti primerno zahtevnejše, obvezni literaturi slovenskih klasikov se je pridružila še francoska in deloma angleška – če ne upoštevamo latinskih besedil, pri katerih pa smo se bolj spopadali s slovnico in osnovnim razumevanjem kot z vsebino.

Po maturi sem oklevala glede izbire študija – v igri so bile matematika, medicina in biokemija – končno pa sem »pristala« na zgodovini. Klasična, faktografsko zasnovana zgodovina vladarjev, vojn, s podrobnimi opisi dinastičnih nasledstev ter časovnimi podatki v obliki preštevilnih letnic mi – ne v šoli ne na fakulteti – »ni bila pisana na kožo«. Bila je preveč deskriptivna, zahtevala je dosti memoriranja, v njej nisem zaznala dovolj logičnih vzročnih povezav, ki bi same po sebi omogočile smiselno razumevanje kronološkega zaporedja dogajanja in mu dodale vsakdanjo »sočnost«.

To se je spremenilo, ko sem se po končanem dodiplomskem študiju leta 1974 zaposlila na Inštitutu za občo in narodno zgodovino Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), sedanjem Zgodovinskem inštitutu Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Ob drugih raziskovalnih obveznostih in inštitutskih zadolžitvah sem se lotila podiplomskega študija. Moja doktorska raziskava je bila usmerjena v gospodarsko zgodovino srednjega veka, temeljila pa je v veliki meri na starih arhivskih rokopisih iz Pirana, ki so bili rezultat poslovanja nekdanjih Pirančanov. Zapisi so nudili pester vpogled v vsakdanje življenje posameznikov in njihovih družin ter Pirančanov nasploh, kar me je silno pritegnilo, da ne rečem navdušilo. Objavila sem številne sestavke na to temo: o položaju žena in otrok v srednjeveškem Piranu, o življenju in poslovanju nekaterih družin, o družabnem življenju, ki je obeležilo tudi nekdanje politične sporazume, o vsakdanjem življenju, bivanjski kulturi, o zgodovini iger na srečo – če naštejemo le nekatere vsebine.⁵ Po doktoratu leta 1983 sem (leta 1984) na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (do leta 1995) kot zunanja sodelavka prevzela predavanja iz izbranih poglavij slovenske srednjeveške zgodovine.⁶ Z vprašanjem pisanja strokovnih knjig za otroke in mladino se tedaj še nisem ubadala, čeprav sem se pri raziska-

---

² Iz knjižne zbirke Sinji galeb mladinsko literaturo Franceta Bevka: *Pastirci, Grivarjevi otroci, Pestrna, Peter Klepec, Tatič, Lukec in njegov škorec* itd., dalje *Solzice* Prežihovega Voranca in številne druge knjige.

³ Npr. knjige *Bobri, Vozarji (Ovčar Marko)* Janeza Jalna, *Pod svobodnim soncem* Frana Saleškega Finžgarja, povest *Martin Krpan* Frana Levstika.

⁴ Spomnim se, kako sem se v četrtem razredu osemletke v želji za omenjeno nagrado »spopadala« s knjigo *Skozi goščavo in puščavo* Henryka Sienkiewicza, kjer nisem razumela uvodnih poglavij o političnih razmerah ob Suezju, v Egiptu in Sudanu, tudi geografska orientacija mi je povzročala težave. Kasneje je bil omenjeni avtor moje priljubljeno branje.

⁵ Prispevki so zabeleženi v sistemu Kooperativni online bibliografski sistem in servisi COBISS.

⁶ Od 1996 do 2010 sem kot zunanja sodelavka predavala na Oddelku za arheologijo iste fakultete, od 2002 pa na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem v Kopru, od 2006 od 2012 kot petinsko zaposlena, po upokojitvi konec leta 2012 pa kot zunanja sodelavka.

vah sistematično ukvarjala z vsebinami, ki bi bile privlačne in razumljive tudi za mlajše bralce.

Pobuda in soočenje z osnovnošolskimi zgodovinskimi učbeniki

Premik v smeri pisanja za otroke in mladino se je zgodil, ko sem v letih 1988 do 1992 predsedovala Zvezi zgodovinskih društev Slovenije – po nepretrganem sodelovanju v društveni dejavnosti od leta 1976 najprej kot tajnica Zgodovinskega društva za Slovenijo, nato kot predsednica Zgodovinskega društva Ljubljana, ki je bilo kasneje del Zveze. Dejavnosti Zveze je vodil odbor, ki so ga poleg predsednika, dveh podpredsednikov, tajnika in blagajnika sestavljali še predstavniki sekcij: gospodarske, krajevne, pedagoške, in sekcije za krajevno zgodovino, predstavniki pokrajinskih in muzejskih društev ter uredniki društvenih glasil. Naloga odbora je bila spremljanje dogajanja v zgodovinski stroki, usklajevanje dejavnosti področnih zgodovinskih društev, predvsem pa priprava zborovanj slovenskih zgodovinarjev, ki so potekala na dve leti.

V odboru je kot predstavnik pedagoške oz. šolske sekcije deloval tudi profesor didaktike pouka zgodovine z Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Skupaj s predstavnico Zavoda za šolstvo je za zborovanja načrtoval vsebine za učitelje, ki pa so bile dokaj stereotipne. Precej so se ukvarjale z usmerjenim izobraževanjem, vendar brez domiselnih novih zamisli, kako bi v danem sistemu, ki je rigorozno skrčil število učnih ur za predmet zgodovina, pri dijakih dosegli kakovost razumevanja in znanja.

Ob pripravah na zborovanje leta 1990 v Murski Soboti sem – v prepričanju, da se zgodovini v šoli more in mora temeljito pomagati – sprožila pobudo, da bi na zborovanju v sklopu pedagoških vsebin vzeli pod drobnogled obstoječe slovenske učbenike za zgodovino. Po mojih izkušnjah, spremljanju in poznavanju so bili za dijake in pedagoge presuhoparni, prezahtevni in preobsežni. Menila sem, da bi bilo dobro zgodovinske vsebine deloma poenostaviti, osvežiti in popestriti. Odbor je zamisel navdušeno sprejel, negodovanje pri predstavniku šolske sekcije pa je zbudil moj predlog programa zborovanja, da naj bi moji uvodni besedi na temo obnove zgodovinskih učnih vsebin v šolah osrednji referat podal prof. dr. Peter Vodopivec in ne predstavnik šolske sekcije ali predstavnica Zavoda za šolstvo.

Zborovanje je uspelo, pobuda o posodobitvi zgodovinskih učbenikov se je »pri-jela«. Sama sem na njem uvodoma poudarila nekaj kritičnih misli o dotedanem opisnem poučevanju zgodovine s premajhnim poslušom za sodobne probleme, ki so imeli korenine v preteklosti (npr. za ekologijo) (Mihelič 1991: 113–114), Vodopivec pa je očital šolski zgodovini preveliko utesnjenost v »boljševiške« ideološke okvire, ki so pogojevali enostranskost seznanjanja s preteklostjo in povečevali materialno nad duhovnim. V prihodnje naj bi učenci dobili širok spekter zgodovinskega znanja, pogled na preteklost pa naj bi si oblikovali sami. Pouk zgodovine naj bi izhajal iz sodobnosti, v njem naj bi prišla do izraza zgodovina vsakdanjega življenja. Zgodovina NOB naj bi bila predstavljena v kontekstu evropske zgodovine druge svetovne vojne. Naloga pouka zgodovine naj ne bi bila oblikovanje učenca v lojalnega in pokornega patriota, ampak v kritično mislečega človeka (Vodopivec 1991: 115–122). – V polemični razpravi je bil ob nasprotovanju predstavnika šolske sekcije in predstavnice Zavoda za šolstvo z visokim soglasjem podprt predlog, da

je potrebno posvetiti več pozornosti novim vsebinam in sestavi novih učbenikov. Zamisel naj bi uresničila predsedstvo Zveze in posebna delovna skupina.

V jedru skupine, ki naj bi zamisel uresničila, sva bila oba z Vodopivcem, Olga Janša Zorn, ki je imela za seboj veliko pedagoške prakse tako v osnovni in srednji šoli kot na Pedagoški akademiji (Mihelič, Zorn 2009: 7–26), in Ana Kastelic z Zavoda za šolstvo. V nekoliko spremenjeni in razširjeni sestavi (Olga Janša-Zorn, Ana Kastelic, Nuša Ana Kern, Darja Mihelič, Božidar Mrevlje, Dušan Nečak, Branimir Nešović, Janko Prunk) smo pripravili Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli (Kastelic, Kern, Mihelič, Mrevlje, Nečak, Nešović, Prunk, Janša-Zorn 1994).

Branimir Nešović, ki je danes uveljavljen kot ustanovitelj in direktor založbe Modrijan, je bil tedaj urednik zgodovinskih učbenikov pri DZS. Skupaj z Jankom Prunkom je že leta 1993 pripravil učbenik za 8. razred osemletke na temo 20. stoletja (Nešović, Prunk 1993), ki je časovno zajel tudi dogodke po osamosvojitvi Slovenije. Iskal je pisce učbenikov za 6. in 7. razred osemletke. Da bi spodbudila delo, sem sama – tedaj sem že deset let predavala na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, a sem bila povsem brez izkušenj z učenjem v šoli – pripravila dokaj okorno besedilo srednjeveškega dela učbenika za 6. razred osnovne šole. Najprej sva ga »pilila« z urednikom, nato še s prijateljico Olgo Janša-Zorn, ki pa jo je moja, mladini prilagojena, preprosta in živahna vsebina pritegnila in je sama po mojem »receptu« pripravila del učbenika za prazgodovino in stari vek. »Najin« učbenik je izšel leta 1994, ilustrirala ga je Andreja Peklar. Dijaki – namenjen in napisan je bil v prvi meri zanje – in pedagogi so ga sprejeli izjemno naklonjeno. Podobno tandemsko sta se dela za 7. razred lotila Maja Žvanut in Peter Vodopivec in ga uspešno zaključila leta 1995. Oba učbenika sta izšla v več ponatisih in prenovljenih izdajah. Ob učbenikih za osnovno so nastajali tudi učbeniki in učni načrt za srednjo šolo, pri katerih pa nisem bila udeležena.

Še vedno sodelujem pri pisanju osnovnošolskih učbenikov, pravkar je v fazi potrjevanja novi učbenik za 7. razred devetletke, ki sva ga pripravila z Matijo Zornom, sinom pokojne Olge Janša-Zorn.

Kaj pa zgodovina za otroke in mladino »mimo šole«?

Ob učbenikih me je pritegnilo tudi pisanje strokovnih zgodovinskih knjig za otroke. S tovrstno tujo literaturo sem se dobro seznanila, ko sem v letih 1990 in 1991 kot štipendistka sklada Aleksandra von Humboldta živela v Münchnu in Münstru v Nemčiji. V tamkajšnjih knjižnicah sem sistematično pregledovala znanstveno literaturo za starejšo zgodovino mest in vsakdanjega življenja. Ob »resnem« znanstvenem delu pa sem bila pozorna tudi na številne poljudnostrokovne ilustrirane knjige za mladino na temo »kako so živeli«. Ni šlo le za knjige nemških avtorjev, ampak v veliki meri tudi za prevode knjig iz drugih okolij (Anglija, Francija). Živo sem se zavedla pomanjkanja tovrstne slovenske mladinske literature, ki bi med mladimi spodbujala zanimanje za preteklost.

Medtem ko je po mojem povratku v Slovenijo na zgodovinskem področju potekala živahna dejavnost v zvezi s prenovo učbenikov, je leta 1994 Eva Kocuvan objavila poljudno-strokovno knjigo za mladino in odrasle *Rimljan sem – Romanus sum* (Kocuvan 1994). To je bilo natanko tisto, česar je v naši knjižni ponudbi primanjkovalo. Knjiga Kocuvanove me je navdihnila, da sem sama za

mladino – izkazalo pa se je, da so po njej prav radi posegali tudi odrasli – dve leti kasneje objavila knjigo *Meščan sem* (Mihelič 1996), ki jo je imenitno ilustrirala Maja Šubic. Knjiga je pošla, a je dosegljiva na spletu. Pri delu mi je – kot pri učbeniku – stal ob strani Branimir Nešović, ki pa je medtem zamenjal založbo in se povezal z Mihelačem (Založba M&N). Tako kot knjiga Kocuvanove je tudi moja strokovno neoporečna, besedišče pa je priljudno, preprosto in nezapleteno, brez tujk, povedi so kratke in razumljive za poljudne in mlajše bralce, vsebinska struktura besedila je logična, poglavja so primerno kratka in med seboj smiselno povezana.

Pronicljiva, a nedokončana zamisel nove strokovne zgodovinske zbirke za otroke

Največji zalogaj v zvezi z mojim sodelovanjem pri objavljanju mladinskih strokovnih knjig pa je, žal, ostal »torzo«. Glavni urednik založbe Mladika – ta je objavljala raznovrstno mladinsko literaturo – Janez Mušič, se je sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja obrnil na Petra Vodopivca in mu ponudil strokovno uredništvo nove zbirke Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke, kjer naj bi bili vlogi pisca besedila in ilustratorja enakovredni. Vodopivec me je pritegnil v sodelovanje kot možno učinkovito uresničevalko zamisli. Z Mušičem smo natančno dorekli obliko in tekstovni ter slikovni obseg knjižic zbirke, z Vodopivcem pa sva pripravila nabor 50-ih naslovov, ki bi »pokrili« ključne vsebine slovenske zgodovine. Imela sva predvidenih precej avtorjev, nagovorila sva mnoge in dobila dosti pristankov za sodelovanje. Ilustratorje so si avtorji iz predvidenega nabora izbirali sami, šlo pa je za imenitne risarje in slikarje.

Predvideni naslovi – v zagradah so navedene okvirne vsebine – in ponekod (predvideni) avtorji (pisec/ilustrator) za zbirko Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke so bili:⁷

- 1 – *Tu bo naš dom* (vzhodne Alpe pred in ob naselitvi »Alpskih Slovanov«), Timotej Knific / Rudi Skočir, 1998
- 2 – Pod lastnimi knezi (Karantanija, ustoličevanje, izguba samostojnosti); namesto tega: *Srednjeveške plemiške zgodbe*,⁸ Peter Štih / Andreja Peklar, 2001
- 3 – Stoletja nadvlade tujih oblastnikov (Habsburžani in Benečani, habsburška monarhija)
- 4 – Misijon v vzhodnih Alpah (pokristjanjevanje irskih misionarjev, nato Salzburga in Ogleja, upori proti krščanstvu, legenda o Ingu, dejavnost Konstantina in Metoda, Brižinski spomeniki), France M. Dolinar
- 5 – Lastništvo nad zemljo oblikuje dežele (fevdalni družbeni red, oblikovanje zaokroženih dinastičnih zemljiških gospodstev, nastajanje dežel)
- 6 – Pod zvezdami dinastije celjskih grofov (oblikovanje dinastičnega ozemlja, družinske povezave in intrige, Veronikina zgodba, smrt zadnjega Celjana)
- 7 – *Polje, kdo bo tebe ljubil* (zgodovina poljedelstva in kmečkega stanu v vzhodnih Alpah), Darja Mihelič / Maja Šubic, 1997

---

⁷ V krepkem tisku so knjige, ki so izšle.

⁸ Avtor je vsebino spremenil, ker je večji del prvotno zasnovane vsebine, navedene v zagradah, zajela že knjiga *Tu bo naš dom* Timoteja Knifica.

- 8 – Za grajskimi zidovi (pojav in vloga, tipi gradov na Slovenskem, življenje v njih): **Stoji, stoji beli grad**, Maja Žvanut / Andreja Peklar, 2002
- 9 – Mesta na Slovenskem (antična dediščina, različnost usod notranjosti in primorja, način nastajanja in mestno pravo, mesta – obrambne postojanke pred Turki: srednji in prva stoletja novega veka), Darja Mihelič
- 10 – Nadel si bom meniško kuto (redovi in samostani na Slovenskem), Ana Lavrič
- 11 – Žarišča in razvoj kulture (gradovi, mesta, samostani, šole, univerze)
- 12 – Obrt in trgovina (prvi pojavi, vpletenost mest in podeželja, rast kapitala, založništvo in manufaktura)
- 13 – Vozarji (kmečko tovarništvo skozi čas)
- 14 – Novi rudniki in fužine (železarstvo, obrati, Idrija, vpliv na okolje)
- 15 – Cerkev in vera v primežu sprememb (reformacija, protireformacija, sekte)
- 16 – Na grmadi je toplo (pojavi vraževerja, čarovniški procesi na Slovenskem), Vincenc Rajšp / Eka Vogeltnik
- 17 – Prva slovenska knjiga (prvi zapisi slovenskih besed, molitev, urokov, imen mesecev, prva in sledeče knjige; uporaba slovenskega jezika za vsakdanjo rabo – dopisovanje plemstva, za tisk)
- 18 – **S kočjo od Alp do morja** (potovanja – težave in možnosti cestnega prometa pred pojavom železnice), Eva Holz / Andreja Peklar, 1997
- 19 – Tržaško pristanišče – okno v svet (omemba naših primorskih mest, tekmeča Trst in Koper, Trst postane svobodno pristanišče)
- 20 – Čez dolgih sedem let se bova vid'la spet (način vojskovanja– fevdalne, ljudske vojske, organiziran nabor, vojaško življenje skozi čas, Domen)
- 21 – Od nedeljske šole do gimnazije (terezijansko šolstvo), Andrej Vovko
- 22 – Cesar in njegov vsakdan (življenje na habsburškem dvoru skozi podobe vidnejših vladarjev do Franca Jožefa)
- 23 – Slovenci v Linhartovem času
- 24 – Francozi na Slovenskem, Janez Šumrada
- 25 – Meščani na Slovenskem v Prešernovi dobi, Peter Vodopivec
- 26 – **Hočemo Slovenijo** (leto 1948), Stane Granda / Rudi Skočir, 1999
- 27 – Bliža se železna cesta, Janko Prunk
- 28 – Študent naj bo
- 29 – S palico do znanja (vesele in žalostne iz dijaškega življenja)
- 30 – Čitalnice in tabori, društva
- 31 – Kmetija gre na boben (slovenski kmet v drugi polovici 19. stoletja)
- 32 – **V Ameriko**, Marjan Drnovšek / Matjaž Schmidt, 1997
- 33 – V tovarni (iz življenja delavstva pred prvo svetovno vojno)
- 34 – Od romanja do turizma, Olga Janša-Zorn
- 35 – Biti ženska okoli leta 1900, Peter Vodopivec
- 36 – Moda v začetku 20. stoletja
- 37 – Začetki avtomobilizma na Slovenskem
- 38 – Prva svetovna vojna
- 39 – **Prvi med junaki je naš kranjski Janez** (Slovenci v prvi svetovni vojni, soška fronta), Petra Svoltjšak / Rudi Skočir, 1997
- 40 – Namesto na Dunaj – v Beograd (Jugoslavija 1918–20)
- 41 – Slovenci dobijo Univerzo in Akademijo (predzgodovina: akademija operozov, filharmonikov, Slovenska matica)
- 42 – Slovenci v prvi Jugoslaviji
- 43 – Velika gospodarska kriza leta 1929
- 44 – V kino, gledališče ali na ples (kulturno in zabavno življenje med obema vojnama), Dragan Matič

- 45 – Življenje Ljubljanske pokrajine v drugi vojni
- 46 – Pod Nemci v letih 1941–1945
- 47 – Mi gradimo ceste, proge, Božo Repe
- 48 – Od bratstva do sovraštva
- 49 – Slovenci in Tito
- 50 – Danes je nov dan

Pri nagovarjanju piscev sem imela »srečno roko«. Ob tem, da sem sama napisala eno knjižico zbirke – izšlo jih je osem, sem pridobila še šest piscev (ter tri, ki dela niso uspeli pripraviti). Leta 1997 so izšle *Kdo bo tebe ljubil, S kočijo od Alp do morja, V Ameriko*, Petre Prvi med junaki je naš kranjski Janez; leta 1998 *Tu bo naš dom*, leta 1999 *Hočemo Slovenijo*; leta 2001 *Srednjeveške plemiške zgodbe*, leta 2002 pa *Stoji, stoji beli grad*.

Knjige, ki so izšle, so po obsegu besedila usklajene – razen Štihovih *Srednjeveških plemiških zgodb*, ki je tekstovni obseg nekoliko preseгла, zaradi česar je bilo potrebno velikost črk malo zmanjšati. Avtor je ob izidu knjige povedal, da je pisanje za otroke zahtevno takó zaradi nujne poenostavitve vsebine in besedišča, kot tudi zaradi omejenega obsega besedila.

Uresničitev zamisli o zbirki je po osmih knjigah (od načrtovanih 50-ih) zastala. Razlogov za to je bilo več. Knjige so bile zaradi ilustratorskega dela, vezave in opreme drage. Založnik se zaradi drugih obveznosti – izdajal je tudi druge zbirke in leposlovne knjige – ni imel časa zavzeti za njihovo promocijo in trženje, tako da so mu osta(ja)le v skladišču. Založba se je bila prav tedaj primorana seliti z lokacije v Ljubljani na Šubičevi ulici za poslopjem nemškega veleposlaništva ter nasproti Mladike (sedanjega Ministrstva za zunanje zadeve) v »nove« – stare prostore poleg Starega trga na Rebri.⁹ To je zahtevalo čas in sredstva za obnovo. Projekt je tako obtičal na mrtvi točki. Pobudnik zbirke in urednik založbe Mladika Janez Mušič je decembra leta 2011 umrl, pa tudi snovalci in avtorji zbirk se staramo in počasi poslavljamo.

Nadaljnji osebni načrti in poseg na audio-vizualno področje

Za zaključek naj omenim še načrt lastne objave, ki najverjetneje ne bo uresničen. Po vzoru knjižic *Rimljan sem, Meščan sem* sem že pred leti zastavila zgodbo Revez sem. Besedilo sem razgradila na raznovrstne podobe revežev v zgodovini: od siromakov in beračev, preko bolnikov, telesno prizadetih, starcev in otrok, družbeno stigmatiziranih ljudi, tistih, ki se preživljajo z zaničevanimi poklici, do hudodelcev, zasvojencev, a tudi revežev po lastni izbiri, kot so npr. člani beraških redov. Vsako poglavje vpeljuje verz kakega pesnika (npr. stigmatizirano neporočeno mater kitica iz Prešernove *Nezakonske matere*: »Kaj pa je tebe treba biló, dete ljubó, dete lepó, meni mladi deklici, neporočeni materi?«, siromašne otroke kitica iz Kosovelove *Starke za vasjo*: »Lačni otroci ležijo na senu, burja vihra skozi lino, pod nizkim, sivim čelom hiše, noč je pokrila ravnino« itd.).

Spričo sodobnih pojavov revščine, ki jih pred leti v besedilu nisem predvidela, bi morala besedilo razširiti vsaj še na polpretekli pojav nezaposlenih mladih in

---

⁹ Trenutna lokacija je na Vojkovi.

ljudi, ki so se zaradi propada tovarn in podjetij znašli brez dela na cesti (besedilo bi uvedle vrstice iz pesmi Janija Kovačiča *Delam kot zamorc*: »A kamorkoli pridem, kamorkoli grem, kamorkoli se obrnem, dela zame ni. Čeprav jaz lahko delam, delam, delam, delam, delam, delam kot zamorc«). – Bojim pa se, da objava knjige na temo revščine v današnjem času ne bi bila najbolj posrečena, še manj vzpodbudna. In sploh: le kdo bi bil pripravljen tovrstno zgodbo sploh objaviti? – Pa naj še malo zori v predalu.

Za vedrejši zaključek naj še omenim, da sem za potrebe šolnikov in popularizacijo zgodovine med mladimi na poljuden način pripravila scenarija za filma *Utrip srednjeveške Škofje Loke* (Mihelič 2007) in *Srednjeveška piranska zgodba* (Mihelič 2010), ki sta naletela na hvaležen odziv strokovne in ljubiteljske javnosti. A filmski medij ne sodi več v kontekst strokovne literature za mladino, ki ji je prispevek namenjen.

Literatura

Marjan Drnovšek, Matjaž Schmidt, 1997: *V Ameriko*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Stane Granda, Rudi Skočir, 1999: *Hočemo Slovenijo*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Eva Holz, 2010: Darjinih šestdeset let – ob življenjskem jubileju prof. dr. Darje Mihelič. *Zgodovinski časopis* 64/2010, 469–472.

Eva Holz, Andreja Peklar, 1997: *S kočijo od Alp do morja*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Olga Janša-Zorn, Darja Mihelič, 1994–2004: *Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole*. Ljubljana: DZS, ¹1994, ²1995, ³1996, ⁴1998, ⁴1999, ⁴2000, ⁴2001, ⁴2002, ⁴2003, ⁴2004.

–, –, –, 2005–2011: *Koraki v času, Od prazgodovine skozi stari in srednji vek: zgodovina za 7. razred devetletke*. Ljubljana: DZS, ¹2005, ¹2007, ¹2008, ¹2009, ¹2011.

Ana Kastelic, Nuša Ana Kern, Darja Mihelič, Božidar Mrevlje, Dušan Nečak, Branimir Nešović, Janko Prunk, Olga Janša-Zorn, 1994: *Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Timotej Knific, Rudi Skočir, 1998: *Tu bo naš dom*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Eva Kocuvan, 1994: *Rimljan sem = Romanus sum*. Ljubljana: DZS.

Darja Mihelič, 1991: Uvodna beseda v razgovor o novih vsebinah pouka zgodovine. *Zgodovinski časopis* 45/1991, 113–114.

–, 1996: Bogo Grafenauer – utrinki iz življenja in dela. V: Vincenc Rajšp et al. (ur.): *Grafenauerjev zbornik*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Filozofska fakulteta; Maribor: Pedagoška akademija. 13–34.

–, 1996: *Meščan sem: iz življenja srednjeveških mest*. Ljubljana: Mihelač in Nešovič.

– (scenarist), 2007: *Utrip srednjeveške Škofje Loke*. Ljubljana: RTV Slovenija.

– (scenarist, avtor), 2010: *Piranska srednjeveška zgodba*. Ljubljana: RTV Slovenija.

Darja Mihelič, Maja Šubic, 1997: *Polje, kdo bo tebe ljubil*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Darja Mihelič, Matija Zorn, 2009: Olga Janša-Zorn – utrinki iz življenja in dela. V: Miha Preinfalk (ur.): *V zlatih črkah v zgodovini: razprave v spomin Olgi Janša-Zorn*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2009 (Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino, Izredna številka). 7–26.

Branimir Nešović, Janko Prunk, 1993: *20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Petra Svoljšak, Rudi Skočir, 1997: *Prvi med junaki je naš kranjski Janez*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Peter Štih, 1995: Akademik prof. dr. Bogo Grafenauer (Ljubljana 16. 3. 1916 – Ljubljana 12. 5. 1995). *Zgodovinski časopis* 49/1995, 517–524.

Peter Štih, Andreja Peklar, 2001: *Srednjeveške plemiške zgodbe*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Peter Vodopivec, 1991: K razpravi o novi vsebinski zasnovi zgodovine v šoli. *Zgodovinski časopis* 45/1991, 115–122.

Peter Vodopivec, Maja Žvanut, 2005: *Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole: učbenik, prilagojen za slabovidno mladino*. Ljubljana: Zavod za slepo in slabovidno mladino, ¹2005.

– –, – –, 2006–2013. *Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan, ⁶2006, ⁷2007, ⁸2009, ⁹2010, ¹⁰2013.

Maja Žvanut, Peter Vodopivec, 1995–2000: *Vzpon meščanstva: zgodovina za 7. razred osnovne šole*. Ljubljana: Mihelač in Nešović, ¹1995; Ljubljana: Modrijan, ²1996, ³1997, ⁴1998, ⁵1999, ⁶2000.

– –, – –, 2000–2004: *Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan, ¹2000, ²2001, ³2002, ⁴2003, ⁵2004.

Maja Žvanut, Andreja Peklar, 2002: *Stoji, stoji beli grad*. Ljubljana: Mladika (Ilustrirana zgodovina Slovencev za otroke).

Tilka Jamnik

POLETNA ŠOLA BRANJA LITERATURE
Donostia – San Sebastian, 28. 7. – 12. 7. 2014

V sklopu projekta LDV mobilnosti Izobraževanja promotorjev branja, ki ga vodi založba Malinc, sem se udeležila 14-dnevne poletne šole o motiviranju branja literature, ki je potekala v mondenem baskovskem letoviškem mestu San Sebastian na severu Španije. Osrednji del izobraževanja je tvoril 4-dnevni poletni tečaj literature na Univerzi Baskovske dežele (Cursos de Verano de la Universidad del País Vasco), ki je potekal v prostorih palače Miramar, preostale dni pa smo imeli delavnice kar v rezidenci Alaide, kjer smo bivali. Skupino je sestavljalo 17 udeležencev, od tega le dva moška in 15 vzgojiteljic iz vrtca, učiteljic iz osnovne in srednje šole ter nekaj knjižničark; vodila sta jo dr. Barbara Pregelj in Aleš Cigale, dejavno pa smo pri izvedbi sodelovali vsi udeleženci. Več na: http://www.malinc.si/?page_id=595.

V 4-dnevnem tečaju pod naslovom FORMACIÓN PRÁCTICA PARA ANIMADORES DE LECTURA EN EL MERCADO LABORAL na Baskovski univerzi smo spoznavali predvsem baskovsko mladinsko literaturo, njihova prizadevanja za motivacijo in promocijo branja literature med mladimi, pa tudi nekaj drobcev baskovske kulture in jezika. Predavali so najpomembnejši baskovski ustvarjalci mladinske književnosti in izbrani pedagogi oz. teoretiki mladinske literature. Poleg predavanj in predstavitev ter analize in interpretacije posameznih literarnih besedil smo slušatelji izmenjevali znanje in izkušnje v delavnicah. Vsak delovni dan v tečaju je potekal šest ur.

Spoznali smo tri najpomembnejše baskovske mladinske pisatelje, katerih nekaj del poznamo tudi v slovenskem prevodu. Vsi so se predstavili pod naslovom *Claves literarias, de contenidos y lingüísticas de mi universo literario /Literarni ključi, vsebinski in jezikovni, mojega literarnega univerzuma*.¹ Šlo je torej za njihove lastne poglede na literarno ustvarjalnost na splošno in še posebej za predstavitev nekaterih njihovih lastnih del, za prepričljivo podane profesionalne avtorefleksije. Uživali smo v srečanjih z vrhunskimi ustvarjalci, ki so vsi tudi očarljive in tople osebnost. Po nastopu vsakega pisatelja je sledila temeljita teoretična analiza in interpretacija enega njegovih del, kar je izpeljala profesorica mladinske literature Gurutze Aldabaldetretu. Ta je na koncu vedno navedla celo vrsto predlogov in

---

¹ Besedila predavanj bodo v celoti prevedena v slovenščino in objavljena.

spodbud za branje, ustreznih strategij za ponotranjenje besedila, povezav in možnosti za poustvarjalno delo mladih bralcev.

Patxi Zubizarreta (1964) je eden najpomembnejših baskovskih mladinskih pisateljev, čigar dve deli poznamo tudi v slovenskem prevodu: *Usoa, prišla si kot ptica* = *Usoa, llegaste por el aire* (Malinc, 2012) in *Čudovito potovanje Xia Tianzija* (eBesede, 2013). Ob različnih drobnih predmetih, ki jih je jemal iz majhnega kovčka, nam je pripovedoval, kako vsakega posameznika, njegovo osebnost, njegovega duha in dušo, sestavljajo drobci iz preteklosti njegovih prednikov, informacije in vplivi sedanjosti, nič manj pa tudi lastni načrti in želje za prihodnost. Vsak človek s svojo zgodbo je izvorno in zagonetno bitje, povezano z drugimi ljudmi, živalmi in rastlinami, z vsem bivajočim v univerzumu. In takšne so tudi zgodbe, ki jih doživljamo, pišemo in beremo; so večkulturne, interdisciplinarne (besedna umetnost se prepleta z glasbeno, likovno itd.), intimne in hkrati univerzalne. Tudi njegovo predavanje je bilo ena takšnih zgodb.

Profesorica Gurutze Aldabaldetrekua pa je potem analizirala njegovo delo *Usoa, llegaste por el aire*, pripoved o deklci iz Afrike, ki jo je njena mama z letalom poslala v Evropo upajoč, da bo tam imela boljše življenje. Mama je zaradi vojne ukrepala kot kukavica. Profesorica je ob dveh izdajah z različnimi ilustracijami poudarjala drugačnost svetov, ki jih upoveduje pisatelj, in tudi to, da je že njegov način pripovedovanja drugačen.

Juan Kruz Igerabide (1956), profesor literature in eden najpomembnejših baskovskih mladinskih pisateljev, je obiskal Slovenijo leta 2012 in nastopil na simpoziju o evropski pravljici, ki je bil v Mariboru ob 40-letnici revije *Otrok in knjiga* ter 20-letnici Slovenske sekcije IBBY. Štiri njegove knjige so pri založbi Malinc izšle v dvojezičnih izdajah: antologija *S prstom na luni: (pesniške igre)* = *Con un dedo en la lun: (juegos poéticos)* (2013) in tri iz serije o Jonu: *Jona in prestrašeni hladilnik* (2012), *Jona je žalosten* (2013) in *Jonova budilka* (2014). Pisatelj je najprej govoril o literaturi (o njenem ustvarjanju in branju) kot o čustvenem izobraževanju. Poudaril je, kako pomembna so različna občutja in čustva otrok in da jih je treba jemati resno; le-ta včasih otrok ponotrani od drugih ljudi, iz zunanjega sveta, drugič pa jih lahko projecira iz sebe na predmete in okolje. V zbirki o dečku Jonasu obravnava npr. strah in žalost. Tudi v njegovi poeziji naletimo na »igre s srcem« (čustva in občutja), sicer pa otrokom poezijo približa prek dotika, ritma in melodije, metafore, pa tudi prek različnih pesniških oblik, vključuje igre z deli telesa, igre s prsti, besedne igre, uganke idr. Njegova poezija seveda delno izhaja iz baskovske tradicije, uporablja pa npr. tudi haiku; izraža nove poglede na stvari, pokaže novo dimenzijo življenja idr. Njegovo predavanje se je izteklo v skupno rapersko pesem v ritmu bitja srca.

Profesorica Gurutze Aldabaldetrekua je analizirala njegovo slikanico *Jonás y el frigorífico miedoso*, v kateri je strah dečka Jono, ki je sam doma, ker je mama šla v trgovino; sčasoma pa opazi, da ne renči volk, pač pa se tako oglašča hladilnik, ki se trese – je morda tudi njega strah?

Mariasun Landa (1949) je ena najpomembnejših baskovskih avtoric, kate-re dela za mladino so pogosto nagrajena in prevedena v več jezikov; tri tudi v slovenščino, vsa so izšla pri založbi Malinc: *Krokodil pod posteljo* (2012), *Ko so mačke tako same* (2013) in dvojezična slikanica *Slon Ptičjesrčni = Elefante corazón de pájaro* (2013). Avtorica v svoja besedila poleg oseb pogosto vključuje živali, ki so metaforične »nosilke« človeških občutenj, čustev idr. Pozna simbol-

ne pomene živali (v mladosti je študirala filozofijo), trdi, da vsakdo nosi v sebi svoj »bestiarij« in ena od teh »živali« ga še posebej določa. Pisanje literature ji odkriva na ta način tudi lastno osebnost, večkrat ne ve, kam jo vodi zgodba, zdi se ji pomembno, da je ne dolgočasi, kajti takšna zgodba bo po njenem mnenju angažirala tudi bralce. Predstavila je svoje pomembnejše zgodbe. Med drugim je izrazila kritičnost do mnogih sodobnih literarnih del, ki so nekakovostna in se prepogosto spogledujejo s plehkim okusom množic, potrošništvom itd. Poudarila je, da sta pisanje in branje dve kolesi istega bicikla, oboje se povezuje; zato je v svojem predavanju morda bolj kot prejšnja dva avtorja poudarjala sodelovanje bralcev. Opozorila pa je tudi na gledališče kot prostor za sproščanje in motivacijo za srečevanja z literaturo.

Profesorica Gurutze Aldabaldetreku je analizirala njeno delo *Los secretos de Iholdi* o skrivnostih deklice Iholdi, ki jih spoznavamo skozi tri različne teme, upovedene v treh različnih oblikah besedila, ki se med seboj prepletajo: pismo babici, ki ji Iholda zaupa svojo osamljenost; redakcija besedila o drogah in policiji za šolski časopis; prispevek za nek literarni natečaj.

V tem tečaju smo spoznali tudi baskovska prizadevanja za branje, bralne projekte idr., kar je predstavila profesorica **Itziar Zubizarreta**, in sicer pod naslovom *Una visión sobre la Lengua y la Literatura en función de la Sistematización de un proyecto de fomento de la lectura: »Bularretik Mintzora« (Del pecho a la palabra) / Pogled na jezik in literaturo v funkciji spodbujanja branja (projekt Od prsi k besedi)*. Na društvu Galtzagorri, baskovski sekciji IBBY, so osnovali projekt, s katerim si prizadevajo čim boljše razviti bralno pismenost in bralno kulturo otrok, zato osveščajo o pomenu branja starše, dodatno izobražujejo učitelje in vključujejo pediatre ter drugo zdravstveno osebje v otroških dispanzerjih (kar nas je slovenske slušatelje še posebej navdušilo). Projekt, ki ga finančno podpira vlada Baskovske dežele, se razvija v tesnem sodelovanju z osrednjo knjižnico, ki ob Galtzagorriju skrbi za izbor kakovostnih knjig, in s šolami, kamor te knjige prihajajo, mdr. v »potujočih kovčkih«. Poudarjajo pomen estetskega doživetja literature, branje za užitek, branje po izboru mladih bralcev glede na njihove želje in zanimanja. (Ob tem smo slovenski slušatelji mislili na našo Bralno značko, ki sledi istim ciljem in se dogaja na podoben način.) Na našo pobudo bo v prihodnji številki revije *Otrok in knjiga* ta baskovski projekt podrobneje predstavljen.

Profesorica Itziar Zubizarreta je predstavila tudi kriterije za izbor in predstavitev knjig za šolske knjižnice / *Criterios de selección y presentación de libros. Bibliotecas de aula*. Kriteriji so močno razdelani in se nanašajo na temo in obravnavo le-te, na jezik, zgradbo, pripovedovalca, književne osebe, dogajalni kraj in čas, na splošen vtis. Upoštevajoč te kriterije ovrednotijo mladinske knjige in sestavijo priporočilne sezname (podobno kot pri nas MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo).

Imanol Mercero iz društva Galtzagorri je predstavil najboljše otroške in mladinske knjige baskovskih, španskih in tujih avtorjev; nekakšen »priporočilni seznam«, predvsem novejših oz. tistih kakovostnih knjig, ki so dostopne v knjigarnah in knjižnicah. Med njimi je bilo tudi veliko del iz svetovne zakladnice literature, starejših in sodobnejših avtorjev, ki jih poznamo tudi v slovenskem prevodu (in jih prav tako uvrščamo na »priporočilne bralne sezname«). Predavatelj je predstavitev izvedel strokovno prepričljivo, živahno in z žarom; navdušil je z interpretativnim branjem pesmi in proznih odlomkov. Po vsebini in obliki je bilo njegovo predavanje

zelo podobno temu, kar počnemo v Sloveniji; večino knjig je imel s seboj oz. so bile razstavljene, vse naslovnice pa skenirane na PP predstavitvi.

Predstavil nam je tudi program »Liburuen Altxorra« (El tesoro de los libros)/ *Knjižni zaklad*. Kovček z izbranimi kakovostnimi mladinskimi knjigami, predvsem v baskovščini, potuje po odročnih šolah. Knjige učencem predstavi profesor Imanol Mercero, potem pa kovček pusti na šoli 14 dni, da učenci po svojih željah in interesih preberejo knjige.

Delo v delavnicah so vodili profesorji Itziar Zubizarreta, Gurutze Aldabalde-treku in Imanol Mercero. Podprti z vsemi priporočili in opremljeni s kakovostnimi knjigami smo se organizirali v skupine: najprej smo med dejavnostmi in strategijami izbirali tiste, ki bi ustrezale določenim knjigam, potem pa smo pripravili in v dvojicah predstavili oblike za motiviranje branja konkretnih knjig. Naj naštejemo nekatere strategije, primerne za delo s predšolskimi otroki in učenci na različnih stopnjah osnovne šole: pogovor/razprava; nadaljevanje zgodbe; postani oseba pravljičice; čarobna škatla; parada posameznih delov pripovedi; spremenimo zgodbo; branje na vlakcu; ušli so iz knjige idr. (Večino le-teh med šolskim letom predstavlja založba Malinc v svojih delavnicah za mentorje Španske bralne značke, dva didaktična pripomočka – Jonovo Kuhinjo in Črkorint – pa lahko spoznate tudi v Bralnem laboratoriju na njeni domači strani: http://www.malinc.si/?page_id=550.)

S podobnim delavničnim delom smo pod vodstvom dr. Barbare Pregelj potem nadaljevali v naši rezidenci tudi v dneh, ko ni bilo poletnega tečaja; delili smo vtise in pripombe, izmenjevali mnenja, znanje, izkušnje in predloge. Tu sem predstavila tudi svoj referat »Nekatere naboljše slovenske slikanice«, izbrane tako, da je z njimi

Slovenski udeleženci (žal na fotografiji niso vsi).

mogoče spoznati ne le trende v slovenski mladinski literaturi, ampak tudi nekaj Slovenije in njenih kulturnih znamenitosti.

Skupaj smo obiskali baskovski vrtec in osnovno šolo Jakintza Ikastola v San Sebastianu: stavba je od zunaj zavarovana skorajda kot zapor, z notranjim dvoriščem in igriščem na ploščati strehi, tudi igralnice in učilnice so na prvi pogled skromnejše kot v naših slovenskih vrtcih in osnovnih šolah. Toda oprema, igrače, učni pripomočki idr. je podobno kot pri nas. In kolikor smo zvedeli iz pogovora, se tudi poučevanje in učenje ne dogajata bistveno drugače. Učni jezik je baskovščina, prvi »tuj« jezik pa španščina, drugi angleščina itd. Malo več sem se pomudila v knjižnici za nižjo stopnjo: nudi slikanice in otroške knjige v baskovščini, španščini in tujih jezikih, leposlovne knjige so označene glede na težavnostno stopnjo, poučne so urejene po UDK, vse gradivo je dosegljivo otrokom, na tleh je mehka preproga in nekaj lutk – književnih junakov, po stenah plakati, sezname, prijazne spodbude. Ne bi se branila, če bi me povabili, da jim povem pravljico ...

Še bolj pa me je navdušila otroška knjižnica Biblioteca central infantil, ki je oddelek Osrednje mestne knjižnice (Biblioteca Municipal Central, Seccion infantil centro de documentacion del libro infantil) v San Sebastianu. Po funkciji in namenu je povsem podobna MKL, Pionirski – centru za mladinsko književnost in knjižničarstvo v Ljubljani skupaj z njenim mladinskim oddelkom v Knjižnici Otona Župančiča (oz. še bolje, spomnila me je na staro Pionirsko knjižnico v Ljubljani). Knjižnica ima oddelek za najmlajše otroke, malčke (ki spominja na kombinacijo igrišča in parka, še klopi so takšne kot »pod krošnjami«, vsepovsod pa igrače, igralne knjige, kartonke in prave slikanice); oddelek za mlajše bralce in oddelek za najstnike oz. mladostnike (oba podobna našim slovenskim oddelkom). Leposlovne knjige so v baskovščini in španščini, razvrščene so v nekaj glavnih tematskih skupin, označene tudi po bralnih težavnostnih stopnjah, poučne knjige v UDK skupinah. Med oddelkoma »otrok« z neknjižnim gradivom: devedeji z risankami in mladinskimi filmi, cedeji z glasbo, računalniške igrice idr. Na otroškem oddelku je več blazinic in književnih junakov, na mladostniškem pa več kotičkov in računalnikov. Med šolskim letom prirejajo podobne redne prireditve kot pri nas, tj. pravljíčne ure za najmlajše, srečanja z avtorji za starejše otroke ipd. Na posebnem prostoru promovirajo knjige iz projekta »Bularretik Mintzora« (ki nam je bil predstavljen v poletnem tečaju).

V knjižnici je tudi čitalnica oz. študijska soba z referenčnim gradivom. Tu je tudi dokumentacijski center, ki zbira vse s področja baskovske mladinske književnosti, knjige, originalne ilustracije, študijsko literaturo, zapuščine in donacije ustvarjalcev idr. Pokazali so nam npr. knjige pisateljice Mariasun Landa, prevedene v tuje jezike, in med njimi so bile tudi njene knjige, ki so prevedene v slovenščino izšle pri založbi Malinc. Knjižnici smo za njeno zbirko tujih slikanic podarili tri slovenske slikanice: France Prešeren, *Zdravljica* (z ilustracijami Damijana Stepančiča), Tone Pavček, *Jurij Muri po Sloveniji* (z ilustracijami Damijana Stepančiča) in Mojca Osojnik, *La casa que quería un sol* (prevod slikanice *Hiša, ki bi rada imela sonce*).² Prirejajo tudi seminarje za mladinske knjižničarje, učitelje idr., v ta namen imajo tudi posebno dvorano, občasno izdajajo publikacije itd.

---

² Nekaj slovenskih knjig smo izročili tudi predavateljem v poletnem tečaju literature na Univerzi Baskovske dežele. Knjige v ta namen so nam darovali: Miš založba, Mladinska knjiga, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS in Javna agencija za knjigo. Vsem hvala!

Izobraževanje je vključevalo tudi obisk mesta Bilbao, še posebej Guggenheimovega muzeja. Organizirali pa smo si tudi celodnevni izlet po Gipuzkoa, po eni – osrednji – od provinc dežele Baskija, in si ogledali svetišče Ignacia Loiole v Azpeitii, moderno sakralno zgradbo v Arantzazu, ostanke starega hrasta in parlament v Guerniki ter se del poti vozili po obali Biskajskega zaliva.

Ob prostih popoldnevih smo si individualno ogledovali mesto San Sebastian in obiskali nekatere bližnje kraje: npr. slikovito mestece Hondarribia na francoski meji, muzej lutk v Tolosi, preživeli dan v Pamploni, starem navarskem mestu, in to ravno v času festivala San Fermín.

Naj sklenem s trditvijo, da smo v poletni šoli v San Sebastianu zelo veliko pridobili. Predstavila bi lahko še več informacij in spodbud s področja mladinske književnosti in branja, naštela tudi več zasebnih turističnih doživetij ... vse do izjemno prijetnega druženja z vsemi udeleženci.

IBBY NOVICE

BRANJE KOT IZKUŠNJA VKLJUČENOSTI: DA BI »VSI« RES POMENILO VSI

34. mednarodni kongres IBBY, Ciudad de México,
10.–13. september 2014 (<http://www.ibbycongress2014.org/en/>)

Na kongresu, ki ga je organizirala Mehiška sekcija IBBY in je potekal v hotelu Fiesta Americana v glavnem mestu Mehike, se je zbralo okrog 1.000 udeležencev, od tega 400 iz Mehike, 400 iz drugih držav Latinske Amerike in 200 iz drugih držav. Potekal je v angleškem in španskem jeziku, vsi plenarni referati in prispevki na okroglih mizah so bili sprti prevajani tudi v španski znakovni jezik. Poleg strokovnega dela kongresa je bilo več svečanih prireditev (podelitev IBBY nagrad) in kulturnih dogodkov. Iz Slovenije¹ smo se kongresa udeležile prevajalka Stana Anželj, dobitnica IBBY častne liste, in pet referentk: Aksinja Kermauner, Božena Kolman Finžgar, Vesna Radovanovič, Janja Vidmar in Tilka Jamnik, ki sem prisostvovala tudi generalni skupščini IBBY, ki zdaj združuje 74 nacionalnih sekcij IBBY.

Strokovni del kongresa

Tema kongresa je bila branje kot izkušnja vključenosti: *La lectura como experiencia de inclusión: Que Todos Signifique Todos/May everyone really mean*

everyone. Todos, tutti, tout le monde, alle, alla, kaikki, viss, vse ... in tudi po slovensko VSI! Branje in vključenost sta povezana: ljudje, ki berejo, so v stiku z drugimi, tudi s tistimi, ki so drugačni od njih, bodisi v navadah, zanimanjih, jeziku, načinu življenja ali po drugih lastnostih. Drugačnost nas bogati in povečuje našo občutljivost/empatijo. Literarna besedila nam od otroštva dalje omogočajo kontakt ne le z drugimi, resničnimi ali ne, ampak tudi z osebami in s situacijami iz drugih vesolij. Vaja v domišljjskih dialogih nam omogoča, da postanemo občutljivi, kritični, pozorni in željni igre, ustvarjanja, širjenja naših vizij.

Vključenost pomeni dostopnost literature vsem, zares vsem otrokom, tudi vsem tistim iz najrazličnejših ranljivih skupin. Pomeni pa obenem tudi, da so vsi otroci vključeni v literaturo, nobena skupina s svojimi posebnostmi ni več tabu tema. Toda tudi v sodobnem svetu so še vedno predeli, kjer knjige in literatura otrokom iz različnih vzrokov niso (dovolj) dostopne. Prav tako je v mladinski literaturi še nekaj neobdelanih tem in problemov otrok s posebnimi potrebami. Literatura, še posebej

---

¹ Udeležbo na kongresu je Slovenski sekciji IBBY delno sofinancirala Javna agencija za knjigo RS. Prispevale so tudi založbe Mladinska knjiga, Franc-Franc in Sanje.

slikanice, bogato ilustrirana besedila in ilustracije, so lahko prijazen, raznolik in bogat prostor branja, kjer se lahko dobro počutijo vsi otroci, ne glede na jezikovne in bralne zmožnosti, kjer se lahko poistovetijo s književnimi osebami in situacijami. V literaturi najdejo – poleg estetskega ugodja in informacij – tudi spodbude, navdih in celo tolažbo. V njej se prepoznajo in spoznajo, da (s svojimi problemi) niso sami in osamljeni. Ob tem pa je treba ves čas skrbeti tudi za verodostojno in spoštljivo vključevanje »vseh« in obenem tudi za umetniško kakovost literature. Z nekaterimi konkretnimi primeri so se predavatelji dotaknili vključevanja različnih skupin otrok, kot so npr. mehiški (še posebej revni) otroci na jugu ZDA, otroci iz jezikovnih manjšin (kjer koli na svetu, toda

še posebej potomci staroselcev v LA, v mladih afriških državah idr.), otroci, ki trpijo za posledicami vojne, naravnih nesreč idr., otroci z različnimi (redkimi) boleznimi, duševnimi motnjami, invalidnostjo idr., slepi in slabovidni, gluhi in naglušni idr. Precejšen del je bil posvečen drugim medijem, nosilcem literature, ki so morda dostopnejši nekaterim skupinam otrok in jih celo lažje vključujejo kot tiskane knjige (radio, TV, internet, multi medija itd.).

V več podtemah smo izmenjavali vizije in poročila, misli in občutja, izkušnje in načrte, in sicer v obliki plenarnih referatov, okroglih miz, predstavitev posterjev in prispevkov v seminarjih idr. Sodelovali smo različni ustvarjalci mladinske književnosti in ustvarjalci v različnih medijih (pisatelji, ilustratorji,

prevajalci, oblikovalci idr.), založniki, knjigarji, raziskovalci, učitelji, knjižničarji, mentorji branja in drugi. Mnogo konstruktivnega in prijetnega pa se je med nami zgodilo tudi v neformalnih, prijateljskih stikih in druženjih.

S plenarnimi referati in na okroglih mizah je sodelovalo okrog 40 vodilnih ustvarjalcev in raziskovalcev mladinske književnosti, med njimi tudi italijanski ilustrator Roberto Innocenti, Andersenov nagrajenec 2008, britanski pisatelj David Almond, Andersenov nagrajenec 2010, argentinska pisateljica Teresa Andruetto, Andersenova nagrajenka 2012, brazilski ilustrator Roger Mello, letošnji Andersenov nagrajenec, idr. Večina jih je bila iz držav Latinske Amerike.

Aktivno smo sodelovale tudi slovenske udeleženke. Dr. Aksinja Kermauner je s posterjem/plakatom pod naslovom *Book in a Box = BOOX* (Knjiga v škatli) pripravila veččutno predstavitev svoje slikanice *Žiga špaget gre v širni svet*, s katero lahko vključi v branje vse otroke, ne glede na njihove posebne potrebe. Pisateljica Janja Vidmar je s posterjem in z referatom z naslovom *The Children of the World* predstavila svojo knjigo *Otroci sveta* (s fotografijami Benke Pulko), v kateri so poudarjene različnost, medkulturnost, borba za preživetje idr. Božena Kolman Finžgar, direktorica Knjižnice A. T. Linharta iz Radovljice, je opozorila na pravljice z vsega sveta kot (globalno) motivacijo za branje pri otrocih in mladih. Vesna Radovanovič, mladinska knjižničarka iz Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota, je predstavila *Oko besede*, srečanje mladinskih pisateljev, ki si med drugim prizadeva, da bi bili v branje vključeni tudi slovenski otroci v Porabju. Mag. Tilka Jamnik, predsednica Slovenske sekcije IBBY, pa sem ob rezultatih ankete med učenci 7. razreda osnovne šole razmišljala o tem, koliko elementi internetnega komuniciranja v besedilih vplivajo na motivacijo

za branje in koliko prispevajo k razumevanju prebranega.

Svečani del kongresa

Andersenova nagrajenca 2014 sta pisateljica Nahoko Uehashi iz Japonske in ilustrator Roger Mello iz Brazilije. Proglašena sta bila že na sejmu otroških knjig v Bologni, 24. marca 2014, nagradi pa sta jima bili izročeni na svečani prireditvi ob odprtju kongresa. Slovenski nominiranci za Andersenovo nagrado 2014 sta pisateljica Polonca Kovač in ilustratorica Alenka Sottler.

IBBY častne liste 2014 je prejelo 150 ustvarjalcev (57 pisateljev, 50 ilustratorjev in 43 prevajalcev) iz 52 držav za knjige v 39 jezikih, toda le kakšnih 20 ustvarjalcev se je slavnostne podelitve na kongresu tudi udeležilo. Med njimi je bila slovenska prevajalka **Stana Anželj**, ki je **IBBY častno listo** prejela za prevod romana Walterja Moersa *Vreščji mojster* (Sanje, 2011). Še dva slovenska ustvarjalca sta prejela to IBBY priznanje: **Slavko Pregl** za knjigo *Radovedne pravljice* (Miš, 2011) in **Peter Škerl** za ilustracije v knjigi *Močvirniki* Barbare Simoniti (Mladinska knjiga, 2012); ker se kongresa žal nista udeležila, sta jima priznanji bili izročeni na posebni prireditvi na letošnjem Slovenskem knjižnem sejmu.

Podeljeni sta bili tudi dve nagradi IBBY Asahi Promotion Award 2014. Slovenska sekcija IBBY je za to nagrado predlagala *The Reading Badge is Crossing Boundaries to all kinds Minorities*, **projekt Društva bralna značka Slovenije – ZPMS**. Dobitnika nagrade IBBY Asahi 2014 sta bralna projekta *The Children's Book Bank* iz Kanade, ki v Torontu omogoča dostop do knjig otrokom iz socialno šibkejših družin, in PRAESA iz Južne Afrike, ki v Cape Townu organizira dvojezične bralne delavnice za otroke iz revnejših afriških

družin, pripravlja in tiska bralno gradivo za njih idr.

Kulturno-umetniške prireditve

Dvojezična gledališka skupina *Seña y Verbo* (Znak in beseda), ustanovljena leta 1992, je za udeležence kongresa izvedla predstavo v španščini in v španskem znakovnem jeziku z naslovom *¿Quién te entiende?* (Kdo te razume?). Mehiški pesnik Mardonio Carballo je imel recital poezije, ob katerem smo začutili melodičnost in barvitost različnih jezikov Mehike. V Palacio de Bellas Artes smo prisostvovali koncertu ob zaključku kongresa, na katerem nam je simfonični orkester zaigral dve skladbi z mehiškimi motivi in krstno izvedbo skladbe, posvečene pakistanski deklici Malali Yousafzai, mladi borki za pravico po izobraževanju.

Omeniti velja tudi nekatere druge prireditve, ki so potekale v času kongresa in v njegovo obogatitev, npr. predavanje nemške bibliotekarke Anke Märk-Bürmann o promociji branja, razstavo ilustracij letošnjega Andersenovega nagrajenca Rogerja Mella, razstavo v čast Jelle Lepman, pobudnice za ustanovitev IBBY idr.

V hotelu, kjer je potekal kongres, pa so bile razstave knjig Andersenovih nagrajencev in nominirancev ter dobitnikov IBBY častnih list, knjig za otroke s posebnimi potrebami idr. ter prodaja knjig nekaterih mehiških založb.

Kongres se je zaključil s posebno svečanostjo, na kateri smo bili povabljeni na 35. mednarodni kongres IBBY, ki bo pod naslovom »Literature in a Multi-Literate World« potekal od 18. do 21. avgusta 2016 v Aucklandu na Novi Zelandiji.

Tilka Jamnik

ANDERSENOVA NAGRADA 2014

Andersenova nagrajenca 2014 sta pisateljica Nahoko Uehashi iz Japonske in ilustrator Roger Mello iz Brazilije.

Nahoko Uehashi
(http://www.goodreads.com/author/show/1251054.Nahoko_Uehashi)

Roger Mello
(http://www.ibby.org/index.php?id=1202&tx_ttnews%5Btt_news%5D=41)

Slovenski nominiranci za Andersenovo nagrado 2014 sta bili pisateljica Polonca Kovač in ilustratorica Alenke Sottler.

Polonca Kovač (1937), mladinska pisateljica in prevajalka, je napisala okrog 30 izvirnih besedil za otroke in mladino in jih približno 50 prevedla. Je ena najpomembnejših slovenskih mladinskih pisateljic. Njeno besedno ustvarjanje je pestro in žanrsko raznoliko.

Njena izvorna besedila bi lahko razdelili v tri velike skupine: realistična proza za najstnike, fantastične pripovedi, zgodbe in pravljice za otroke ter literarno-informativna dela. V vseh treh območjih ustvarjanja je avtorici uspelo ustvariti pomembna kakovostna besedila. Vsekakor pa so stalnica njene pisave humor, dosledno zagovarjanje drugačnosti in življenjska radost, ki pa v njenih delih – to je prav posebna odlika – ni nikoli idealizirana do sladkobne trivialnosti.

V slovenskem prostoru izstopa tudi po redki sposobnosti združevanja poučnosti oziroma spoznavnosti z umetniškostjo in literarnim pristopom, s čimer se obravnavane tematike veliko bolj dotaknejo bralcev, kot če bi jim bile podane samo v suhem, stvarnem jeziku. (Odlomek iz utemeljitve)

Polonca Kovač (http://www.mladinska.com/mesec_otroskih_knjig/otroski_pisatelji)

Polonca Kovač je dobitnica nagrade večernica 2000 za knjigo *Kaja in njena družina*, dobitnica IBBY častne liste 2008 za prevod knjige J. in W. Grimma *Pravljice*, leta 2009 pa je prejela Levstikovo nagrado za življenjsko delo.

Alenka Sottler (1958), slikarka in ilustratorica, je po diplomu na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani, kjer je kasneje tudi specializirala iz slikarstva, sprva samo slikala, leta 1986 pa je začela ustvarjati prve ilustracije za revijo *Kekec*. Delovanje na področju ilustratorstva jo je kasneje tako prevzelo, da se odtlej posveča predvsem tej ustvarjalnosti in je s svojimi ilustracijami popestrila marsikatero knjigo. Njena bibliografija v Cobissu obsega okrog 80 naslovov.

Alenka Sottler (http://www.ibby.org/index.php?id=1202&tx_ttnews%5Btt_news%5D=58&cHash=40c2aa9295b92c1d699302132aa53135)

Alenka Sottler zmore svojski način, kako prodreti v najgloblje skrivnosti sveta. Na inovativne načine – z uporabo inovacij v risarski in slikarski tehniki – ustvarja izjemne podobe, ki zvbijo gledalca v širjave svobode in domišljije. Kombinira tradicionalno in sodobno, strukturalno in barvito, svetlo in temno, abstraktno in realistično. Njen glavni prispevek k ilustraciji je v tem, da opogumlja gledalca, mladega in odraslega, da razvije užitek v opazovanju sleherne podrobnosti okoli nas. (Odlomek iz utemeljitve)

Alenka Sottler je dobitnica številnih domačih in mednarodnih nagrad, mdr. dobitnica IBBY častne liste 2008 za ilustracije v slikanici J. in W. Grimm, *Pepelka*, nominiranka za nagrado ALMA (2010) in Andersenovo nagrado (2012).

OCENE – POROČILA

SVEŽ KONCEPT SLOVENSKE KULTURNE ZGODOVINE

France Prešeren: *Zdravljica*. Ilustriral: Damijan Stepančič. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013 (Zbirka Velike slikanice).

France Prešeren je *Zdravljico* napisal leta 1844 in jo želel takoj tudi objaviti, a jo je ljubljanska revizija odklonila. Zato jo je namenil objavi v *Poezijah*, kjer je že sam črtal kitico »V sovražnike z oblakov«, drugo, »Edinost, sreča, sprava« pa mu je črtal dunajski cenzor Fran Miklošič. Tako okrnjena pesem ni šla niti v *Poezije*. Besedilo je objavil šele v revolucionarnem letu 1848, in sicer najprej v Bleiweisovih *Novicah*, potem pa istega leta še v petem zvezku *Krajnske čbelice* (ta varianta je objavljena tudi v tokratni slikanici). Po mestu, ki ga je Prešeren *Zdravljici* namenil v *Poezijah*, bi lahko sodili, da pesmi ni postavljaj v središče svojega literarnega dela: objavo ji je namenil v prvem razdelku z naslovom *Pesmi*, v katerega je uvrstil pesmi, ki se oblikovno odmikajo od zahtevnih romanskih kitičnih in pesemskih oblik (sonet, glosa, tercina itn.), pesmi v prvem razdelku so tudi po strukturi stavka, ideje preprostejše (ampak kljub temu idejno zelo izostrene), danes bi rekli, da so namenjene širši bralski publiki.

Zdravljica je po svojem bistvu napitnica, kakršnih imamo v slovenski poeziji v tistem času kar nekaj (tudi že v *Krajnski čbelici*). Da je (lahko) namenjena petju, je nakazal Prešeren že s tem, da jo je uvrstil v razdelek *Pesmi*

(po nemško bi rekli *Lieder*, pesmi, namenjene petju). Idejno so v *Zdravljici* izpostavljeni slovenstvo (»ves slovenski svet«, »Slovenecov dom«, »Bog živi vas, Slovenke«), slovanstvo (»Otrok, kar ima Slava«) in svetovljanska drža (»Žive naj vsi narodi«). Uglasbljiva forma in petju naklonjene sintaktične meje v kiticah pa sama vsebina besedila so gotovo pripomogli, da se je pesem razširila, priljubila in dobila status, kakršnega ima danes. Iz obrobja opusa (ali bolje rečeno ne-središča), kamor jo je postavil avtor, je pripotovala v središče slovenske literature in nacionalne zavesti.

Tisto, kar je posebej zanimivo v pričujoči slikaniški izdaji (ki pa ni prva), je koncept kulturne zgodovine, ki ga skozi ilustracije bralcu podaja ilustrator Damijan Stepančič. Stepančič je ilustratorsko zgodbo postavil v okvir, v katerem si nazdravljata Primož Trubar na prvi ilustraciji in France Prešeren na zadnji. Vmes je nanizal (nekako v kontekstu z besedilom posameznih kitic) celo vrsto znanih ljudi iz slovenske zgodovine in kulture: letalca Edvarda Rusjana, smučarskega skakalca Janeza Poldo, arhitekta Jožeta Plečnika, inženirja in pionirja vesoljskih poletov Hermana Potočnika Noordunga, pesnika Srečka Kosovela, pisateljico, prevajalko in urednico Kristino Brenk, igralko Ido Kravanja, škofa in jezikoslovca Ireneja Barago, olimpijca Rudolfa Cvetka, pesnika in generala Rudolfa Maistra, polihistorja Vajkarda Valvasorja, popotnico in pisateljico Almo Karlin in diplomata Žigo Herbersteina. Po lastnem pripovedovanju je izbral tiste

ljudi, »s katerimi bi se rad pogovarjal, pa se ne more več«. A če pogledamo s strani, opazimo, da je izbral na eni strani precej osebnosti iz tako imenovanega meščanskega časa med obema vojnoma, ki je bil kulturno, družbeno, politično zelo odprt, a je po drugi svetovni vojni zaradi spremenjenih družbenih okoliščin precej potonil. Po drugi strani pa je izbral ljudi, ki so tako rekoč vsi po vrsti večjezični in usmerjeni v širši evropski pa svetovni prostor: ali so ta prostor prinašali na Slovensko ali so slovenske prvine odnašali na tuje. In to je zanimiv koncept slovenske kulturne zgodovine: opazovati in pogovarjati se o ljudeh, katerih vloga in pomen opozarjata na vpetost slovenskega kulturnega prostora v širši kontekst. Tak pogled na slovensko kulturo odpira in predihava klasično podobo slovenstva.

Stepančič je v ilustracije vpel tudi kup aluzij na zgodovinski kontekst slovenskega prostora in na slovensko kulturo. Tako najdemo v knjigi vaško situlo, Groharjevega Sejalca, Černigojev kubizem, knežji kamen, kip Emonca, košnjo in spravilo sena (kot etnološki motiv) itn. Te slovenske simbole pa likovno vpleta v prostor svetovnega mitskega izročila (ptič feniks) ali aktualnih družbenih gibanj (mavrica). Tudi na tem nivoju postavlja slovensko v kontekst svetovljanskega.

Še nekaj besed o strukturi slikanice. Vsaki kitici *Zdravljice* sta v slikanici namenjeni po dve strani, na koncu pa so kot v albumu predstavljene osebe iz slovenske (kulturne) zgodovine, ki se pojavljajo v ilustracijah. Pa še informativna spremna beseda je dodana.

Ob izidu je bila v ljubljanski Kresiji razstava ilustracij iz slikanice. Slikanica je doživela tudi živahen odmev v medijih, objavljenih je bilo precej recenzij in pogovorov z ilustratorjem. Letos je Društvo Bralna značka Slovenije poskrbelo za naklado 33.000 knjig in jih

razdelilo zlatim bralkam in bralcem in vsem prvošolcem v Sloveniji, v slovenskem zamejstvu v Italiji, slikanico bodo dobili tudi otroci zamejskih skupnosti v tujini. Upam, da dogajanja okrog svežega koncepta slovenske kulturne zgodovine s tem še ni konec.

Peter Svetina

NAGRADA ZA IZVIRNO SLOVENSKO SLIKANICO

Nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico, ki jo podeljuje Zbornica knjižnih založnikov in knjigo-tržcev pri Gospodarski zbornici Slovenije, je prejela avtorska slikanica **Huiquin Wang Ferdinand Avguštin Hallerstein: Slovenec v Prepovedanem mestu**.

Slikanica je po prepričanju žirije oblikovana in izdelana zelo kakovostno, v naš prostor pa prinaša toliko svežega in novega, da jo je že zato veselje vzeti v roko. Zgodbo o povezovanju dveh kultur iz davnih časov, ki jo Huiquin Wang iz osebne izkušnje živi še danes, posreduje s slikarsko veščino, ki jo v Sloveniji poznamo samo posredno.

Slikanica *Ferdinand Avguštin Hallerstein: Slovenec v Prepovedanem mestu*, ki je izšla pri založbi Mladinska knjiga, je po prepričanju žirije pomembna za medkulturnost in hkrati za narodno identiteto. Gre za prikaz družbenih razmer in ravni znanosti na Kitajskem v sredini 18. stoletja, hkrati pa se skozi Hallersteinov življenjepis odražajo sočasne družbene razmere, politično delovanje in vsakdanje življenje na Kitajskem. Hallerstein, rojen v plemiški družini, ki je živel v Mengšu, se je po študiju v Gradcu in na Dunaju leta 1735 kot misijonar odpravil

na Kitajsko. Po skoraj triletni plovbi je prispel v Macao, nato je živel v Pekingu, kjer je leta 1774 umrl in je tam tudi pokopan. Kot misijonar in učenjak na Kitajskem si je nadel ime Liu Songling. Svečana podelitev nagrade je bila 22. oktobra 2014 v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani. Na prireditvi, ki je potekala na rojstni dan pisateljice, prevajalke in urednice Kristine Brenkove (1911–2009), so prvič podelili še priznanje nove poti, in sicer za inovativnost na področju slikaniške produkcije. Prejela ga je slikanica *Modro ne bo*, v kateri sta moči združila **Tomaž Šalamun** in **Arjan Pregl**, izšla pa je pri založbi Morfem.

Kot je v utemeljitvi zapisala žirija, se preboji na področju slikanice zgodijo takrat, kadar se najde ustvarjalec ali skupina ustvarjalcev, ki suvereno obvladajo besedni in vizualni del jezika ter zgodovino njunih srečevanj v pretekli umetnosti. Takrat se pisci ali ilustratorji lahko spustijo v igro med besedo in sliko in ustvarijo presenetljive rešitve, kar se je zgodilo tudi v slikanici *Modro ne bo*. Kot

je dejal Pregl, je slikanico sam dojemal kot »knjigo za otroke, ki radi barvajo malo izven črte«.

Žirija, ki so jo sestavljale Dragica Haramija, Alenka Sottler in Kristina Picco, jo je označila kot sodobno, na prvi pogled enigmatično slikanico, v kateri se na čudežen način stikata in prepletata oba jezika na več mejnih in dvoumnih načinov. Slikanica preizkuša bralčeve navade, odpira prostor za pogumno igro ter raziskuje odnose med besedo in sliko na področju naslovniško odprte slikanice.

Nominirane so bile še naslednje slikanice: *Slon na drevesu* (Založništvo Tržaškega tiska) Maše Ogrizek in Dunje Jogan, *Anton!* (Založba Miš) Lucije Štepančič in Damijana Štepančiča ter *Princesa srca* (Založba Miš) Bine Štampe Žmavc in Polone Lovšin. Kot je povedala predsednica žirije Haramija, je v obdobju enega leta (med julijem 2013 in julijem 2014) izšlo 150 slikanic, na razpis pa so jih založniki prijaviли 33.

NAVODILA AVTORJEM

Rokopise, ki so namenjeni objavi v reviji *Otrok in knjiga*, avtorji pošljejo na naslov uredništva: **Otrok in knjiga, Mariborska knjižnica, Rotovški trg 6, 2000 Maribor.**

Za stik z urednico lahko uporabijo tudi el. naslov: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si

Avtor naj besedilo obvezno priloži ime institucije, na kateri dela, in svoj domači ter elektronski naslov.

Če rokopis ni sprejet, urednica avtorja pisno obvesti.

Ob izidu revije dobi avtor 1 izvod revije in avtorski honorar.

Tehnični napotki:

Prispevki za revijo *Otrok in knjiga* so napisani v slovenščini, izjemoma po dogovoru z uredništvom v tujem jeziku. Pričakuje se, da so rokopisi, namenjeni objavi v reviji, jezikovno neoporečni in slogovno ustrezni. Dolžina razprave naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, drugi prispevki pa naj ne presegajo 10 strani (20.000 znakov). V rubriki Polemika bomo objavili samo prispevke v obsegu do 5000 znakov. Razprave morajo imeti sinopsis (do 300 znakov) in povzetek (do 2000 znakov oz. do 1 strani). Sinopsisi bodo objavljeni v slovenščini, povzetki pa v angleščini (za prevod lahko poskrbi uredništvo). Rokopis je potrebno oddati v dveh na papir iztisnjenih izvodih (iztis naj bo enostranski, besedila naj bodo napisana v enem od popularnih urejevalnikov besedil za okensko okolje, v pisavi Times New Roman, velikost 12 pik z eno in pol medvrstičnim razmikom na formatu A4. Naslov članka in naslovi ter podnaslovi poglavij (zaželeno je, da so daljši članki smiselno razčlenjeni) naj bodo napisani krepko.

Citati med besedilom so označeni z narekovaji. Daljši navedki (nad pet vrstic) naj bodo odstavčno ločeni od drugega besedila (navednice tedaj niso potrebne) v velikosti pisave 10 pik. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v poševnem oklepaju; na začetku in na koncu citata tropičja niso potrebna. Opombe niso namenjene citiranju literature, njihovo število naj bo čim manjše. Navajajo se tekoče. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločilom. Literatura naj se navaja v krajši obliki samo v oklepaju tekočega besedila, in sicer takole: (Saksida 1992: 35). V seznamu literature navedek razvežemo

za knjigo:

Igor Saksida, 1992: *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

za del knjige:

Niko Grafenauer, 1984: Ko bo očka majhen. V: Jože Snoj: *Pesmi za punčke in pobe*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Sončnica).

za zbornik:

Boža Krakar Vogel (ur.), 2002: *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

za članek v reviji:

Alenka Glazer 1998: O Stritarjevem mladinskem delu. *Otrok in knjiga* 25/46. 22–30.

V opombah so enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Igor Saksida, *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992, 35.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj so postavljeni ležeče. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani, založba se pri knjigah starejšega datuma opušča, prav tako tudi krajšava str. za stran. Pri zaporednem navajanju več del istega avtorja v seznamu literature ali navedenk namesto imena in priimka napravimo dva pomišljaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 2003a, 2003b. Bibliografske navedbe naj bodo enotne.

VSEBINA

RAZPRAVE – ČLANKI

Dragica Haramija: <i>Zgodovina v zgodbah</i>	5
Darja Mazi-Leskovar: <i>Slovenska mladinska proza v listu ameriških Slovencev</i>	21
Katarina Germšek: <i>Komično v slovenski mladinski dramatiki</i>	39

VEČERNICA 2014 ZA LETO 2013

Melita Forstnerič Hajnšek: <i>Vinko Möderndorfer: »Vse je prav, samo da je živo.«</i>	51
Petra Vidali: <i>Tadej Golob: »Ni res, da so mladi najbolj zahtevni bralci.«</i>	55
Melita Forstnerič Hajnšek: <i>Janja Vidmar: »Dokler nisem peska začutila v vsaki celici.«</i>	58
Melita Forstnerič Hajnšek: <i>Anja Štefan: »Tudi zvok pravljic ponuja estetski užitek.«</i>	61
Petra Zemljčič: <i>Neli Kodrič Filipič: »Biti luzer je danes najhujša žaljivka.«</i>	65

POGLED NA SVOJE DELO

Damijan Stepančič: <i>Nekaj razmišljanj ob ustvarjanju ilustracij za slikanico Anton!</i>	69
---	----

ODMEVI NA DOGODKE

Darja Lavrenčič Vrabec: <i>»V zgodovini so skrite zgodbe – v zgodbah je skrita zgodovina«</i>	73
Eva Kocuvan: <i>Zgodovina za mlade, zgodovina za vsakogar</i>	74
Darja Mihelič: <i>Vzgibi in izkušnje pri pisanju strokovnih zgodovinskih knjig za otroke in mladino</i>	80
Tilka Jamnik: <i>Poletna šola branja literature (Donostia – San Sebastian, 28. 7. – 12. 7. 2014)</i>	89

IBBY NOVICE

Tilka Jamnik: <i>Branje kot izkušnja vključenosti: da bi »vsi« res pomenilo vsi (34. mednarodni kongres IBBY, Ciudad de México, 10.–13. september 2014)</i>	95
<i>Andersenova nagrada 2014</i>	98

OCENE – POROČILA

Peter Svetina: <i>Svež koncept slovenske kulturne zgodovine (France Prešeren: Zdravljica)</i>	108
<i>Nagrada za izvirno slovensko slikanico</i>	101

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

- Dragica Haramija: *History in stories* 5
- Darja Mazi-Leskovar: *Slovene children's prose in the journal
of American Slovenes* 21
- Katarina Germšek: *The humorous in the Slovene children's drama* 39

VEČERNICA AWARD 2014 FOR THE YEAR 2013

- Melita Forstnerič Hajnšek: *Vinko Möderndorfer: Vinko
Möderndorfer: "Everything is right, as long as it's alive."* 51
- Petra Vidali: *Tadej Golob: "It is not true that the young
are the most demanding readers."* 55
- Melita Forstnerič Hajnšek: *Janja Vidmar: "Until I have
felt sand in every cell."* 58
- Melita Forstnerič Hajnšek: *Anja Štefan: "The sound
of fairy-tales offers aesthetic pleasure too."* 61
- Petra Zemljič: *Neli Kodrič Filipič: "Being a loser
is the worst insult nowadays."* 65

A VIEW UPON ONE'S OWN WORK

- Damijan Stepančič: *A few thoughts about the making
of the illustrations for the picture book Anton!* 69

RESPONSES TO EVENTS

- Darja Lavrenčič Vrabec: *"History hides stories – stories hide history"* 73
- Eva Kocuvan: *History for the young, history for everyone* 74
- Darja Mihelič: *Motives and experience in the writing of scientific
historical books for children and youth* 80
- Tilka Jamnik: *Summer school of literature reading
(Donostia – San Sebastian, July 28 – August 12, 2014)* 89

IBBY NEWS

Tilka Jamnik: <i>Reading as an experience of inclusion: may “all” really mean all (34th International IBBY COngress, Ciudad de Mexico, September 10-13, 2014)</i>	95
<i>Andersen award 2014</i>	98

REPORTS – REVIEWS

Peter Svetina: <i>A fresh concept of the Slovene cultural history (France Prešeren: Zdravljica/A toast)</i>	100
<i>The original Slovene picture book award</i>	101

OTROK IN KNJIGA

90

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revija je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR

Literatura ni nikoli dobeseden prenos dogajanja iz življenja, kot bi nekateri radi mislili. Literatura je totalna izmišljija, zato je tudi močnejša, jasnejša in sugestivnejša od življenja.

Melita Forstnerič Hajnšek:
*Vinko Möderndorfer: »Vse je prav,
samo da je živo.«*

Počasi se je rojeval najtežji projekt od vseh, praktično unikum tudi v svetovnem merilu. Večini otrok, mladih in tudi odraslih se zdita izobraževanje in varstvo otrokovih pravic samoumevni, a žal ni tako. S pomočjo knjige sva želeli mladim in manj mladim približati raznovrstnost, multikulturnost, odročnost, da bi skozi razlike med ljudmi in barvo kože ter skozi različnost kot rdečo nit prepoznali in definirali sebe.

Melita Forstnerič Hajnšek:
*Janja Vidmar: »Dokler nisem
peska začutila v vsaki celici.«*

Poljudnih knjig nacionalne produkcije je v svetu obilo. Pri nas ni tako. Takšne publikacije so redke in prav mogoče je, da smo tudi zato kot narod, od leta 1991 nacija, slabo prepoznavni. Premalo poznamo lastno zgodovino in tudi zato smo lahko do lastne države brezbrizni. Med nami so sicer nekateri odlični avtorji zgodovinskih knjig za mladino, razpoznavni in dragoceni posamezniki. Vseeno se čuti, da systemskega načrtovanja ni (ali pač?) in so »zadetki« zgoj naključni.

Eva Kocuvan: *Zgodovina za mlade,
zgodovina za vsakogar*

... slovenske simbole pa likovno vpleta v prostor svetovnega mitskega izročila (ptič feniks) ali aktualnih družbenih gibanj (mavrica). Tudi na tem nivoju postavlja slovensko v kontekst svetovljanskega.

Peter Svetina: *Svež koncept slovenske kulturne
zgodovine (France Prešeren: Zdravljica)*

OTROK IN KNJIGA	MARIBOR 2014	LETNIK 41	ŠT. 90	STR. 1–108
-----------------	--------------	-----------	--------	------------